Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI:11 ■ EKİM ■ 1991 ■ 5000 TL (KDV DAHİL)

Yeni Bir Anayasa, Yeni Bir Seçim Yasası

Yeni Bir Genel Seçim!

ZAFER ÜSKÜL / KEMAL ANADOL / HALİL BERKTAY /
ORHAN AYDIN / YUSUF IŞIK
SOSYALİZM VE DÜNYA
SAİM KOÇ / TEKTAŞ AĞAOĞLU / CEMAL KIRAL /
AZİZ ÇELİK / ÜNAL DOĞAN
TARİH VAKFI : "TOPLUMUN BELLEĞİNİ KORUMAK İÇİN"
ORHAN SİLİER İLE SÖYLEŞİ / ÇAĞATAY ANADOL
BAĞIMSIZ VE FEDERAL KIBRIS İÇİN TEMAS GRUBU
DR. AHMET CAVİT İLE SÖYLEŞİ
SBP: KİMLİK VE GELECEK SORUNU
ERDAL TALU / SITKI ÇOŞKUN

SIDIKA SU İLE SÖYLEŞİ
YUSUF UZUN

Bu Sayıda

BAYRAMLIK GÖZLEMLER

Sevgili Okurlar,

Dergimiz geçtiğimiz Eylül ayında FKP'nin yayın organı Humanité'nin bayramına davet edildi. Fransa'daki SBP'li arkadaşlarımızın girişimiyle gerçekleşen bu davet bize dünyanın dört bir yanından gelen sosyalistlerle tanışma olanağı sağladı.

13-15 Eylül arasında yapılan bu bayram için katılan her ülkenin parti veya örgütlerine çeşitli etkinliklerde bulunmak üzere birer stand tahsis edilmişti. Sosyalist Birlik Partisi ve dergimiz Birlik Enternasyonal Site denilen bir alanda genişçe bir stand ile temsil edildi.

Enternasyonal Site, dünyanın bütün kıtalarından gelen sosyalistlerin sergiledikleri giyimler, müzikler, danslar, içkiler, konuşmalar ve yemekleriyle tam bir kültürler armonisi halini almıştı.

Paris'in biraz dışında bir ormanlık alanda yapılan bayram gözlediğimiz kadarıyla bütün Fransızlar açısından siyasal ve kültürel gelenek halini almış. Hatta sadece işin asıl yükünü çeken komünistlerin yönetimindeki belediyeler değil, devlet de kendince atmosferi rahatlatıcı bazı tedbirleri almıştı.

Türkiye'den de izlediğimiz FKP içindeki tartışmalar ortaya bazı söylentilerin çıkmasına yol açmıştı. Bayramın yapılmasının tehlikeye girdiği bile söyleniyordu. Ancak FKP'nin bu durumun farkına vardığı ve havayı tersine çevirmek için bayrama olağanüstü önem verdiği gözleniyordu. Nitekim, son gün yaklaşık 150 bin kişilik bir topluluğa seslenirken, bütün merkez yönetiminin Georges Marchais'in arkasında yeralması, birlik ve bütünlüğü vurgular gibiydi.

Tartışmalar nedeniyle sönük geçeceği beklenirken, 800 bine yakın insan para ödeyerek bayrama katılmıştı. Hazırlığı 5-6 ay öncesinden başlamış ve FKP'li 40-50 bin kişi aktif görev almıştı. Bayramın sonunda 19 bin kişi FKP'ye yeni üye olarak kaydolmuş. Ayrıca Humanité de 22 bin yeni abone kazanmış.

Bayramda en çok ilgimizi çeken olay, FKP'nin üye yapma metoduydu. Parti görevlileri yoldan geçen herhangi bir kişiyi çevirip rahatlıkla üye olup olmayacağını soruyorlar. Kabul ederse, ad, adres ve telefon yeterli oluyor. Üye olabilmek için bir nevi temiz kağıdı arayan parti gelenekleri hatırlanınca, doğrusu çok şaşırtıcı oluyor.

Üç gün boyunca SBP'nin standına uğrayan ve sayıları onbine ulaşan çeşitli uluslardan ziyaretçiler arasında, siyasal nedenlerle Fransa'da yaşamak zorunda kalan Türkiyelilerin en çok ilgilendikleri ve öğrenmek istedikleri konu, "seçimler ve sosyalistlerin ne yaptıkları" idi. Ne yazık ki, onları tatmin edebilecek bir performansı sosyalistlerin gösterebildiklerini söylemek mümkün değildi. Tartıştılar ve değişik önerilerini belirtip sonucu bekleyeceklerini açıkladılar. Sosyalistlerin ve Kürtlerin birlikte davranmasının önemine işaret ediyorlardı.

SBP ve Birlik dergisi standının hazırlığı önceden başlamış ve ilgilenen arkadaşları oldukça yormuştu. Bunun üzerine bayram günlerinin yoğunluğu eklendi. Buna rağmen, SBP'nin ve Birlik dergisinin tanıtılmasında çok yardımcı oldular. Fransızca olarak hazırladıkları SBP'yi tanıtıcı bir broşürden 3500 adet dağıttılar, çok yoğun bir tanışma ve tartışma diplomasisi uyguladılar. Öyle ki, karşı ziyaretler ve röportajlar ister istemez çok sıkışık bir gündemle ve güçlükle gerçekleştirilebildi.

Bu konuyu noktalarken dergimize bu fırsatı tanıyan Humanité gazetesi yetkililerine, organizasyonu sağlayan Fransa'daki arkadaşlarımıza davetleri ve çabaları nedeniyle teşekkür ediyoruz.

Ayrıca, bir başka boyutta bizimle dayanışmalarını ifade eden Almanya'daki arkadaşlarımıza da teşekkür etmek istiyoruz.

Bu sayının editörlüğünü Bülent Tuna arkadaşımız yaptı.

Sevgi ve Dostlukla
Atilla AYTEMUR

Birlik
Aylık Siyasi Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklal cad. 459/9 Karagözoğlu Ap. Beyoğlu - İst. **Tel:** 152 76 40-41 **Fax:** 152 76 42 **Dizgi ve baskıya hazırlık :** Birlik Teknik Servisi **Baskı** :Zafer Matbaası **Posta çeki hesabı:** M. Selim Talay 655048 **Döviz ve Abone Hesabı:** Atilla Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895

YUSUF IŞIK

20 EKİM SEÇİMLERİ VE SBP

20 Ekim seçimleri öncesinde politik durum bir taraftan dünya çapındaki geniş kapsamlı, derin değişimlerin diğer taraftan da devlet yapısının, politik yaşamın köklerine uzanan geri statükocu güçlerin etkisinde.

Bu çelişkili etkiler politik gelişmelere ve propagandalara yansıyor. Seçimlere giren siyasi partilerin propagandalarında çağdaşlık, demokrasi, insan hakları, kadın hakları, sivil toplum, yenilenme, dünyaya açılmak gibi kavramlar en çok telaffuz edilen sözler arasında yer alıyor. Örneğin ANAP'ın ana propaganda belgelerinden olan tam sayfa gazete ilanlarından bir bölüm tümüyle tutucu, geri mesajlarla donanırken, önemli bir bölümü de bu tür temaları öne çıkarıyor. DYP, diğer geleneksel yaklaşımlarının yanı sıra, insan hakları konusunu vurguluyor. DSP ve SHP'nin seçim bildirgelerinde ve propagandalarında aynı konular ağırlıklı bir yer tutuyor. SHP Türkiye'yi daha demokratik bir yapıda yeniden kuracağını ilan ediyor. Bu partilerin söz konusu hedeflere yönelişlerindeki içtenlik dereceleri ne olursa olsun. Olumlu değerlerin politik gündemin üst sıralarında tutulması yararlı etkileri olacak bir gelişme. Bununla birlikte, demokrasi ve özgürlükler alanında söz konusu partilerin bugünkü yapılarıyla ve genelde ülkenin bugünkü devlet yapısından hareket ederek sağlayabilecekleri sonuçların ne kadar sınırlı kalacağı belli. Bir kere, Kürt sorunu söz konusu olunca demokrasi, özgürlük alanındaki yaklaşımların sınırları hemen ortaya çıkıyor. ANAP, DYP ve DSP'nin Kürt sorununa yaklaşımlarının çağdaş demokrasi, özgürlük ölçüleriyle bağdaşmadığı açık, SHP, HEP kökenli milletvekillerini seçimlerde aday göstererek, milletvekili seçilme konusunu ilkelerin ardına iten bir yaklaşımın olumsuzluklarına karşın, Kürt sorununun politik gündemin önemli bir unsuru haline gelmesine katkıda bulundu. Ama demokrasinin en acil sorunu durumundaki Kürt sorununun çözümü için SBP'nin Kürt Tezlerinde belirtildiği gibi daha köktenci bir yaklaşıma ihtiyaç var.

Kürt sorununun ötesinde sorunun özü şuradan kaynaklanıyor: Türkiye de 12 Eylül'ün getirdiği yapılar varlıklarını önemli ölçüde sürdürüyor. Çok iyi bilinen ve üzerinde çok yazılıp çizilen bu gerçek şu açıdan çok etkili: bu geri yapılar, kurumlar, kurallar dünyada başdöndürücü değişikliklerin olduğu bir dönemde Türkiye'yi göreli olarak gitgide daha geriye itiyor. Örneğin Moskova'da yapılmakta olan AGİK İnsani Boyut toplantısında demokrasi, insan hakları, hukuk devleti olgularının artık bir ülkenin iç işi sayılamayacağı gibi karmaşık yönleri de olan fakat genelde siyaset alanında ve bu amaçla uluslarası ilişkilerde yeni bir dönemi simgeleyen bir anlayış ağır basıyor. Ve aynı konferansta Türkiye, ABD delegesi tarafından ilk kez insan hakları konusundaki tutumu yüzünden eleştirildi. Gerçekten Türkiye "çağ atlıyoruz" diyen bir iktidarın elinde çağdaş dünyaya ayak uyduramıyor. Çağdaşlıktan daha çok uzaklaşıyor. ANAP'ın gerilemesinin en önemli nedenlerinden biri, belirli alanlarda getirdiği yeniliklere karşın, yeniyi yakalayamadığının, yeniyi temsil etmediğinin, kitlelerin yeni, çağdaş özlemlerine yanıt veremeyeceğinin ortaya çıkması. O kadar ki, Güneri Civaoğlu'nun iktidar kaynaklarına dayanarak Sabah Gazetesinde yazdığına göre, ANAP iktidarını uzatma konusunda ümidini Türkiye'nin Irak'a yönelik yeni bir savaşa aktif olarak katılmasına bağlamış durumda.

20 Ekim seçimlerinde tek tek partilerin içinde bulundukları çelişkili durumların ötesinde, ortada şöyle bir çelişki var: İlk olarak ülkeyi beş yıl yönetecek bir iktidar için seçim yapılıyor. Bu iktidarın yine ilk olarak, siyasi, sosyal, ekonomik sorunlara yeni çözümler getirmesi, Türkiye'nin hızla değişen dünyayı yakalamasını sağlaması bekleniyor. Oysa başta anayasa olmak üzere mevcut geri yapılarla, katılımın bu kadar sınırlı olduğu bir mekanizme ile, SBP'li milletvekillerinin etkili direnişine karşın meclisten çıkan bugünkü seçim yasası ile bu mümkün değil. Demokrasi, özgürlük, insan hakları, çağdaşlaşma doğrultusunda yol almak için, yola çıkmak için de önce geri yapıların aşılması gerekiyor. Çağımızda daha karmaşık nitelikler taşıyan politika, ekonomik, sosyal sorunlar dizisine yaratıcı yanıtlar getirebilmek için de önce mevcut geri devlet yapısının aşılması gerekiyor. Bu alanlarda geçerli sağlıklı çözümler ancak tam bir demokrasi ortamında ve katılımcı bir sistemle üretilip hayata geçirilebilir. Bütün bu nedenlerle SBP'nin 27 Ağustos 1991'de Genel Başkanımız Sadun Aren tarafından basına açıklanan GYK bildirisindeki şu saptamaların geçerliliği her gün biraz daha anlaşılıyor:

* Bu anti-demokratik seçimlerin istikrar sağlaması o-

lanaksızdır.

* 20 Ekim seçimleri daha yapılmadan eskimiş seçimlerdir.

Bu durumda yapılması gerekeni SBP aynı GYK bildirisinde şöyle açıklıyordu:

"- 20 Ekim seçimlerinde esas hedef demokrasi olmalıdır. Türkiye'de rejim sorunu ve Kürt sorunu üzerine mutabakat sağlanması ve 12 Eylül'ün yapılarının tasfiye edilmesi için yeni ve demokratik bir anayasa ve seçim yasası hazırlanmalıdır.

-SBP, seçimlerde esas işlevi bu hedefler doğrultusunda çalışmak olan ve hazırlayacağı bu yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde kısa sürede yeniden seçime gidecek bir parlamento oluşturulmasını savunmaktadır.

-SBP seçimlerde HEP'den başlayarak bu amaçları paylaşan tüm siyasi güçlerle merkezi ve yerel düzeyde işbirliği olanakları arayacaktır. GYK bu konuda merkezi düzeydeki ilgili temasları yapmak üzere MYK'yı görevlendirmiştir".

Bilindiği gibi SBP önce HEP ile, sonra da 21-22 Eylül'da Aliağa'da yapılan Ege Bölge ve GYK toplantısı sonuç bildirgesinde açıklanan şekilde, SHP ile bu hedefler doğrultusunda temasa geçti. SP dışındaki sol güçlerle de belki temasa geçilebilirdi ama fiili olarak billurlaşmış, seçimlerde parti olarak seçimlerde işbirliği yapılabilecek diğer sol güçlerin kurumsal düzeyde varlığından söz etmenin pek gerçekçi olmadığını da unutmamak gerekir. SP ile seçim düzeyinde işbirliği ise, SBP'ne yönelik yaklaşımı bir tarafa bırakılacak olsa bile, SP'nin bugün savunduğu düşünceler SBP'nin örneğin demokrasi, uluslararası ilişkiler alanlarındaki ilkeleriyle önemli ölçüde çeliştiği için tutarsız olurdu düşüncesindeyim.

HEP yönetiminin yaptığı tercih sonrasında SBP'nin SHP ile seçimlerde işbirliği konusunda ilişkileri önem kazandı.Bu çabalar başarılı olamadı ve SHP yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde bir işbirliği çağrımıza nihai aşamada yanıt da vermedi. Burada şu akla gelebilir: ilkelerimiz ve çağrımız, çabalarımız anlamlı mıydı, özellikle de SHP'nin birçok bakımdan benzer hedefleri değişik şekillerde dile getirdiği düşünülecek olursa? Kanımca hem ilkelerimiz anlamlıydı ve anlamını koruyor, hem de çağrımız anlamlıydı. Çünkü, birincisi, demokrasi için yeni bir devlet yapısına, anayasaya, 12 Eylül'ün tasfiyesine tam anlamıyla öncelik verilmesi, beş yıl ülkeyi yönetmek için değil de bu işlevi yerine getirmek için seçime girilmesi bu konularda genel ilkeler ilan etmekten farklı bir anlam taşıyor. İkincisi, demokrasi için işbirliğinin oy vermenin, milletvekili seçilmenin ötesinde bir yönü var. Böyle bir işbirliği hem demokratik yeniden yapılanma için gerekli parlamento bileşiminin oluşmasına katkıda bulunarak, hem de söz konusu demokrasi sürecine derinlik katmayı sağlayacak bir tartışma ortamı yaratacaktı. Örneğin SHP hazır bir anayasa taslağının bulunduğunu açıklıyor. Oysa anayasanın geniş bir mutabakata dayanması, geniş bir katılımla ortaya çıkması gerekir.

SHP'nin seçim bildirgesinde savunduğu demokratik değişikliklerin gerçekleşmesi elbette olumlu bir gelişme olur. Bu konuya duygusal bakamayız. Ama Türkiye'nin devlet mekanizmasından başlamak üzere gerçekten çok köklü bir yeniden yapılanmaya ihtiyacı var. Bu bakımdan, önerdiğimiz ilkeler çerçevesinde işbirliğine yanıt vermediği için değil, dünyadaki sosyal demokrasi bağlamında da belirgin olmayan bugünkü yapısı ve yaklaşımları gereği SHP'nin yaklaşımı bu ihtiyacı karşılamaya yetmiyor. Tabii diğer taraftan SHP'nin ilkelere dayalı işbirliğini sonunda yanıtsız bırakmış olmasını, çağımızın ihtiyaçlarına tekabül eden yeterince gelişkin bir demokrasi anlayışıyla bağdaştırmaya da olanak yok. Bu durumun ortaya çıkmasında SHP yöneticileriyle temaslarda SBP'nin ilkelere verdiği öneme uymayan bazı adımlar atılmış olmasının da etkili olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Seçimlere kadarki 7 haftalık süre içinde SBP'nin ilkelerini yaymaya, yerel düzeyde bu ilkeler doğrultusunda ilişki kurmaya, faal olmaya ağırlık verilmesinin yararlı olacağı kanısındayım.

SBP yeni kurulmuş olmasına karşın dünya çapında uç veren yeniyi diğer partilerden daha derinlemesine kavramış bir parti. Demokrasi, insan hakları, barış, devletin küçültülmesi konularında da, Kürt sorununda, kadın sorununda da, diğer demokrasi güçlerini küçümsemeksizin, SBP'nin ayırdedici bir yaklaşımı var. Programında herkesten önce bu konulara yer vermiş olması da bunu gösteriyor.

SBP aynı zamanda işçi sınıfının, emeğin tarihsel mücadelesinin birikimini bağrında toplayan bir anlayışa sahip, gelişmeyi sosyal boyutu da içererek -ekleyerek değil içererek- başarabilecek politikaları geliştirme potansiyeline sahip olmak bakımından da ayırdedici bir özellik taşıyor. SBP'nin sosyalizmin temel değerlerini de içeren yeni bir perspektif açabilecek bir parti olduğu inancındayım.

Tüm bu özellikleriyle SBP düşüncelerin yerini bir ölçüde medya mesajlarının ve vitrindeki adayların aldığı bu seçimlerden sonra toplumsal mücadelenin önemli bir odağı olmaya aday. Seçimlere kadarki kısa süre içinde partimizin varlığını anlamlı kılan bu olgular üzerinde durmanın, bunları öne çıkarmanın gelecek açısından da yararlı olacağı düşüncesindeyim.■

Yeni Bir Anayasa, Yeni Bir Seçim Yasası, Yeni Bir Genel Seçim!

GENEL DURUM VE DEĞERLENDİRME

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte bir yandan dünyada barışı önemli ölçüde güçlendirmenin olanakları artarken diğer taraftar da ülkemizin yer aldığı bölgenin çevresinde, bölgesel çatışmaların yaygınlaşması tehlikesi vardır. Bu ortamda Türkiye ile ABD arasında savunma anlaşması SEİA'nın yine TBMM'ne getirilmeden hükümet tarafından yeniden uzatılması Türkiye'nin güvenliği, barışa katkısını artırmamakta, aksine ülkemizi bölgede ve çevresindeki çatışmalarda iradesi dışında rollere sürüklemek tehlikesini taşımaktadır. Nitekim Çekiç Güç'ün görev süresinin uzatılması hazırlıkları da ileri bir aşamadadır. Büyük tehlikelerin yanısıra büyük imkanların da varolduğu bir bölgede yer alan ülkemizin dış ilişkileri ve güvenliğinin yanısıra karar alma mekanizması açısından da olumsuz özellikler taşıyan bu 12 Eylül'le birlikte getirilen devlet düzeni yapılarının önemli bir bölümü bugün de olduğu gibi durmaktadır. Üstelik demokrasi, insan hakları, hukuk devleti alanlarında dünyada etkili gelişmelerin ortaya çıktığı, Paris Şartı'nın imzalanmasını izleyen bir dönemde. Son olarak geçtiğimiz günlerde Alman Dış İşleri Bakanı'nın Moskova'da yapılan AGİK İnsani Boyut toplantısında artık demokrasi, insan hakları, hukuk gibi konuların bir ülkenin içişleri sayılmaması gerektiğini söylemesi bu gelişmelerin boyutunu aynı zamanda da karmaşıklığını göstermek bakımından çok dikkat çekici bir örnektir. Ülkemizde geriliği simgeleyen, Türkiye'nin demokrasi içnde gelişerek potansiyelini çağdaş dünyaya taşımasını engelleyen tüm 12 Eylül yapıları tasfiye edilmelidir. Bu hedef, gerçekleşmesi demeçlere, belirsiz vaadlere bırakılamayacak bir rejim sorunudur. Bu rejim sorununun en önemli unsuru anayasadır. Yeni ve demokratik bir anayasa yapmanın vazgeçilmez koşulu anayasayı tüm kesimlerin etkili katılımıyla ve toplumla temel bir mutabakatı yansıtacak ve herhangi bir ideolojiyi dayatmayacak, eksiksiz bir demokrasiye tekabül edecek nitelikte hazırlamaktır. Kuşkusuz işçi sınıfının politik, ekonomik hak ve özgürlüklerinin önündeki başlıca yasal engellerin kaldırılması da öncelikle ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeler arasındadır.

Tek tek yasaların değiştirilmesi mücadelesi ancak derin bir demokrasi anlayışı ile bütünleştirilebildiği takdirde sonuç verebilir. Örneğin 1983'den bu yana tümü özel yasa niteliğindeki antidemokratik seçim yasalarına karşı, 20 Ekim seçimlerine ilişkin Seçim Yasası ile ilgili olarak SBP'nin verdiği mücadele dışında, parlamentodaki muhalefet partilerince kararlı bir mücadele verilmemiş olması son derece sağlıksız bir seçim sisteminin bugüne kadar ayakta kalmasına yardımcı olmuştur. Bu durum, ülkenin kritik politik, ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm arama sürecini kısıtlamıştır.

Türkiye'de demokrasinin diğer büyük ve gerçekte en acil sorunu Kürt sorunudur. Seçimlerin yaklaşması Kürtler üzerinde uygulanan baskıları azaltmamıştır. Kürt sorunu konusunda Kürtlerin her alanda kimliklerini özgürce ortaya koymak ve geliştirmek hakkını tanımayan bir yaklaşım başarılı olamaz. SBP'nin Kürt sorunu ile ilgili tezlerinde belirttiği gibi acil demokratik ve barışçı bir çözüm bekleyen bu sorun da anayasa konusunda olduğu gibi geniş bir mutabakat gerektirmektedir.

Mevcut anayasa ile 12 Eylül'ün devlet mekanizmasının oluşturduğu geri yapılarla, kendilerini yenileme girişimlerine rağmen, esas itibariyle çağımız dünyasında artık iyice eskimiş resmi görüşün ana çerçevesi içinde kalan partilerden ibaret bir parlamentoyu bir kez daha oluşturacak bir sistemle istikrar sağlanamayacağı Türkiye'nin esenliğe kavuşamayacağı açıktır. Şimdiden bazı liderler seçilecek parlamentonun uzun ömürlü olamayacağını ifade etmeye başladılar. SBP'nin seçimlerle ilgili ilk saptamalarında belirttiği gibi "20 Ekim seçimleri daha yapılmadan eskimiş seçimlerdir" ve "20 Ekim seçimleri miadını doldurmuş bir devlet yapısını kurtarma operasyonudur."

Bunun için dünya çapında uç veren yeniyi simgeleyen, emeğin çıkarlarının savunulmasının yanısıra devletin demokratikleşmesini, sivil toplumun güçlenmesini hedefleyen yeni bir sosyalizm projesini amaçlayan, barışı, insan haklarını tavizsiz savunan, Kürt sorununu Türkiye'de demokrasinin en acil sorunu olarak gören ve bütün bu yaklaşımlarıyla demokrasiye de yeni bir boyut getiren ve zamanından önce yapılıyor olan seçimlere sokulmaması tesadüfi olmayan SBP'nin sesinin

duyulması önemlidir. SBP'nin sesinin duyulması demokrasiye değer veren, SBP gibi çoğulculuğu her alanda ciddiye alan tüm partilerin, güçlerin yararınadır. Bilim ve teknoloji ile sağlanan olanakların alabildiğine geliştirilmesinden ve insanlığın daha akılcı bir düzen arayışı doğrultusunda sürekli yenilenmeden yana olan SBP'nin bu konudaki ayırdedici yanı bu hedeflerin eşitliğe, insan unsuruna, sosyal boyutta da gelişmeye dayalı olarak gerçekleştirilmesini vazgeçilmez bir amaç olarak ortaya koymasıdır. Böylece SBP vahşi kapitalizmin çarklarına boyun eğmeden, sosyal boyutu ikinci plana itmeden gelişmeyi savunmaktadır.

SBP bu yönüyle de yeni bir sestir. Ve bu özellikleriyle SBP, 20 Ekim sonrası Türkiye'si toplumsal mücadelesinin ve başdöndürücü bir hızla gelişen bir çağda çağdaşlaşma mücadelesinin etkili bir ilgi odağı olmaya adaydır. Çünkü, öncelikle ilgi ve mücadele alanları bugünün Türkiye'sinin gerçeklerine ve evrenselleşmesinin hızlandığı çağımızda ülkemizin sanıldığından daha ileri olan ihtiyaçlarına tekabül etmektedir.

SEÇİM POLİTİKAMIZ

Demokrasi alanındaki ayırdedici yaklaşımları uyarınca, SBP, Türkiye'nin siyasi geleceği açısından yukarıda anlatıldığı şekilde kritik bir dönemeç oluşturan ve 12 Eylül'den kurtuluşun yolunu açmak için bir fırsata dönüştürülebilecek olan 20 Ekim seçimlerine ilişkin olarak 27 Ağustos 1991 tarihinde SBP Genel Başkanı Prof. Sadun Aren tarafından basına duyurulmuş olan şu kararları almıştır:

"1- 20 Ekim seçimlerinde esas hedef demokrasi olmalıdır. Türkiye'de rejim sorunu ve Kürt sorunu üzerinde mutabakat sağlanması ve 12 Eylül yapılarının tasfiye edilmesi için yeni ve demokratik bir anayasa ve seçim yasası hazırlanmalıdır.

2- SBP, seçimlerde esas işlevi bu hedefler doğrultusunda çalışmak olan ve hazırlayacağı bu yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde kısa sürede yeniden seçime gidecek bir parlamento oluşturulmasını savunmaktadır.

3- SBP, seçimlerde HEP'den başlayarak, bu amaçlarını paylaşan tüm siyasi güçlerle merkezi ve yerel düzeyde işbirliği olanakları arayacaktır. GYK, bu konuda merkezi düzeyde ilgili temasları yapmak üzere MYK'yı görevlendirmiştir."

20 Ekim seçimlerine bir ay kala her şey 12 Eylül rejiminin tüm kurum ve kuralları ile, tüm kalıntılarıyla tasfiye edilip edilmemesi sorununun, ANAP-Özal iktidarına son verilip verilmemesinin bugün her zamankinden daha çok sol güçlerin geniş işbirliğine bağlı olduğunu ortaya koyuyor.

Seçmen tercihlerinin sağda ve solda çok yönlü olarak çeşitlenmesine yol açan olguların sonuçları hergün biraz daha kendini ortaya koyuyor. ANAP'a karşı demokratik ve sol oyların en azından sandıkta birliğini gerçekleştirebilmek ANAP'a 12 Eylül gericiliğine karşı gerçekten sonuç alabilmenin koşulu olarak daha çok belirginleşiyor.

Bu bağlamda SHP ile ilişkilerin gelişimi şu şekildedir:

SBP kararları doğrultusunda SHP ile yapılan üst düzey temaslarda SBP seçimlerde işbirliği konusunda kendisi için belirleyici olan hususun yukarıda belirtilen amaçlar üzerinde anlaşma sağlanması olduğunu net bir biçimde ortaya koymuş ve bu amaçlardan neyi kastettiğini anlatmıştır. Yetkili SHP üst düzey yönetimi bunun üzerine seçimlerde işbirliği için sözkonusu amaçlarda çok büyük ölçüde anlaşma sağlanacağını açık bir biçimde ifade etmiş ve ayrıca SHP'nin belirli sayıda SBP'liyi milletvekili adayı gösterebileceğini de kendiliğinden eklemiştir. Bu öneriyi işbirliğini güçlendirici nitelikte gören SBP, SHP ile bu konuyu da görüşmüş fakat SBP hiçbir aşamada milletvekili adaylığını seçimlerde işbirliğinin bir önkoşulu olarak getirmemiş ve görmemiştir. Esasen SBP'nin seçimlerle ilgili yukarıda belirtilen kararların ikincisinde "kısa sürede yeniden seçime gidecek bir parlamento oluşturulması"nı savunmaktadır. Üst düzey yönetimiyle sürdürülen temaslarda bir noktada SHP, SBP Genel Başkanı Prof. Sadun Aren'e kontenjandan milletvekili adaylığı teklif etmeye başlamıştır. Genel Başkan Aren, birkaç kez yinelenen bu teklifi kabul etmemiş, önce ilkelerde anlaşmak kaydıyla, milletvekili adaylığı için SBP adına önerilerini iletmiştir.

SBP seçim işbirliği politikasının özünü, demokratik istemler bütünü için birlikte mücadele etmek oluşturmaktadır. Seçilecek milletvekili sorunu, bizim seçim işbirliği politikamızın koşulu değildir.

SBP, 23 Eylül Pazartesi günü toplanacak olan SHP yetkili organlarının, onlar için de değerli olduğuna inandığımız demokratik istemler etrafında, SBP ile bir seçim işbirliğinden yana tutum almasını beklemenin gerekçesi olduğunu düşünmektedir. Önemli olan nokta, her iki partinin bu içerikte bir seçim işbirliği mutabakatına vardığının kamuoyuna açık ifadesidir. Bu seçim işbirliğinin gerçekleşmesi açısından tarih önünde sorumluluk artık SHP organlarına düşmektedir.

SBP her koşulda önerdiği demokratik istemler etrafında seçim çalışmalarını sürdürecektir.■

21-22 Eylül 1991, Aliağa

ZAFER ÜSKÜL

ANAYASA SORUNU: SORULAR VE YANITLAR NEREDE?

"DYP nasıl olsa iktidardır. Bizim istediğimiz anayasayı değiştirecek çoğunluk". Demirel'in meydanlarda söylediği bu. Anayasayı değiştirmekten muradının Özal'ı Çankaya'dan indirmek isteği olduğunu biliyoruz. Ancak DYP'nin anayasayı değiştirme isteğinin Özal'ı Çankaya'dan indirmekle sınırlı olmadığını da biliyoruz. Daha seçim ortamına girmeden önce, DYP yeni bir anayasa isteğini açıklamıştı ve istediği yeni anayasanın genel çerçevesini de bir panelle ve ardından bir kitap yayınlayarak açıklamıştı. Şimdi seçim ortamında, DYP anayasa konusunda sloganlarla yetiniyor. Anayasa tasarısını daha somutlaşmış, daha maddeleşmiş olarak ortaya koyma çabası içine girmiyor. İşin ilginci DYP'nin anayasa anlayışını sorgulayan da yok.

Sağdan sola, soldan sağa yalpalayan DSP'nin bir anayasa tasarısı olup olmadığını kestirmek zor. DSP denilen Rahşan-Bülent Ecevit partisinde, Ecevitlerin bin tane iş arasında anayasa konusunda yeterince düşünecek zamanlarının olmadığı anlaşılıyor. Partisinde bir üniversite kuracak kadar öğretim üyesi olduğunu açıklayan Ecevit'in belki bir Anayasa Mahkemesi kuracak kadar yargıcı ve bir anayasa hazırlayacak kadar anayasa uzmanı da vardır. Ama galiba, anayasa taslağı hazırlayacak kadar zamanları olmadı.

Sağın bir başka önemli partisi Refah Partisi, MÇP ve IDP ile birlik kurma çabalarını tamamlarsa belki ondan sonra anayasa gibi önemli bir konudaki görüşlerini açıklamaya fırsat bulabilecek. Refah Partisi'nin, klasik anayasa anlayışının tümüyle dışında, İslam'ı esas alan bir devlet anlayışına sahip olduğunu zaman zaman yaptıkları açıklamalardan biliyoruz. Bu devlet anlayışı içinde, kendileri gibi düşünmeyenlere de, toplumsal adacıklar oluşturarak kendi hallerinde yaşama olanağı sağlayacaklarını söylüyorlar. Toplumu kolaylıkla atomize edebilecek, parçalara bölebilecek bir anayasa anlayışına sahipler. Ama bu anlayışlarını henüz açıklıkla kamuoyuna anlatmış değiller.

ANAP'ın anayasa anlayışının ise "kendileri için özgür bir yönetim biçimi" olduğu uygulamalardan ortaya çıktı. ANAP için anayasa, gerektiğinde uyulmayabilecek, gerektiğinde gündelik gereksinmeler için değiştirilebilecek, gerektiğinde kamuoyunu yanıltmak için üzerinde spekülasyonlar yapılabilecek bir yasa metni. ANAP bu konuda çok özgür ruhlu! Köşe başında kaldırımı işgal etmekte hiç sakınca görmeyen, hatta bu konuda kendisini hak sahibi gören işportacı gibi. Kendisini sınırlayan her şey ANAP'ı sıkıyor.

Erdal İnönü'de anayasayı değiştireceklerini söylüyor. Anayasayı değiştirmekten kasıt yeni bir anayasa yapılması. Erdal İnönü, yeni bir anayasa için tüm hazırlıkların tamamlandığını açıklıyor. SHP, bir Anayasa Temel İlkeler Önerisi yayınladı. Maddeleştirilmiş bir anayasa taslağı hazırladığı da biliniyor. Ancak, bu taslak kamuoyuna açıklanmadı. Temel ilkeler önerisi, kolaylıkla paylaşılabilir bir metin. Ancak çok genel ve gerekli ayrıntılardan yoksun. Bu nedenle, metinleştirilmiş anayasa taslağının bilinmesi önem taşıyor. Metinleştirilmiş anayasa taslağının bazı öğeleri, SHP yetkililerinin bazı açıklamalarında yer alıyor. Örneğin SHP'nin cumhurbaşkanını nitelikli bir çoğunlukla (üçte iki çoğunlukla) TBMM'ye seçtirmekten yana olduğu biliniyor. Erdal İnönü, belirli kişileri koruyan anayasa hükümlerine karşı olduklarını açıkladı. Yeni anayasada 12 Eylül'ün izlerinin yok edileceğini, askeri demokrasiye yol açacak hükümlerin bulunamayacağını söylüyor.

Görüldüğü gibi, seçime bir ay kala, anayasa konusunda sapla saman birbirinden tümüyle ayrılmış sayılamaz. Ancak, anayasa açısından sapla samanın birbirinden ayrılması halk açısından önem taşıyor mu? Doğrusu bu konuda iyimser olmak zor. Üç yıla yakın bir süreden beri, Türkiye'nin anayasasını halkın malı yapma çabaları gereken ilgiyi göremedi, beklenen başarıya ulaşamadı. Bu konuda yapılan çalışmalar küçük toplulukların içinde sıkışıp kaldı. Toplumun çeşitli kesimleri, anayasa tartışmalarına yeterli ilgiyi göstermedi. Şimdi de, hayali çifte a-

nahtarlar, seçimlerden sonra kat kat geri alınacak ufak tefek zamlar örneğin tutukluluk süresine anayasada bir tavan konulmasından daha çok ilgi görüyor. Demirelin baş hedefinin Özal'ı düşürmek olduğunu söyledik. Bunun için "beni seçin" diyor. "Beni seçin Özal'ı düşüreyim". Demirel'e sormak gerekmez mi: Özal'ı halk olarak biz de düşürebiliriz. Daha da önemlisi Özal'ın değil, Özal'ın zihniyetinin düşürülmesidir. Bunun için anayasal haklarımızı verecek bir anayasa yapmayı düşünüyor musunuz? Katılımcı bir demokrasinin yaşama geçirilmesini sağlayacak temel hakların anayasada öngörülmesi ve bunların anayasal güvence altına alınması "Özal'ın düşürülmesi"nden daha önemli değil midir? Demirel, hükümetin Güneydoğu politikalarını eleştiriyor. Ölü sayılarını veriyor. Belli ki onun için de orada bir sorun var. Peki sormak gerekmez mi: Kürt sorununa bir siyasal sorun düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız bu çözümün anayasal temelleri neler olacak? Demirel refah vadediyor. Bu vaad, sosyal ve ekonomik hakların anayasada yer almasının ötesinde, bu hakların somutlaştırılması, göstermelik olmaktan çıkarılması için anayasal düzenlemeler gerektirir. Sormak gerekmez mi: Sosyal ve ekonomik hakları devletin mali imkanlarının sınırı içine hapsolmaktan kurtarmak için önerdiğiniz anayasal çözümler nelerdir?

Sorular çok ve bu sorular sorulmalı. Soruların yanıtları ısrarla istenmeli. Önümüzdeki günlerde soruların sorulmasını ve bunlara yanıtlar verilmesini umalım.■

Kemal Anadol

"BARTIN'I HAKLI, İKTİDARI HAKSIZ BULUYORUM"

Seçimlerin yaklaşmasıyla, "il yapma" vaatleri, görülmemiş boyutlara ulaştı. ANAP'ın açtığı yola DYP'nin de tam gaz girmesiyle seçim sonrasındaki muhtemel il sayısı şimdiden 100'e ulaştı. Bu seçim yatırımına sahne olan ilçelerden biri de Bartın'dı. Mahalli seçim ve yeklaşan genel seçim sayesinde Bartın'da il oldu. İzmir -eski Zonguldak- milletvekili Kemal Anadol'un 28.8.1991 tarihinde mecliste bu konuda yaptığı konuşmayı aşağıda yayınlıyoruz.

Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygıdeğer üyeleri, bugün bu meclisin fiilen son toplantısı. Sanıyorum, bundan sonra 1 Eylül'de Meclis açılacak, gazete haberlerinden öğrendiğimize göre Sayın Cumhurbaşkanı Meclis oturumuna gelecek, konuşacaklar ve meclis tatile girecek, bundan sonra 19'ncu Dönem Meclisi burada, bu Meclisten sonra çalışmaya başlayacak. Ben, bu mecliste, fiilen son oturumda, görevini yapan milletvekillerinden biri olarak hem sizleri selamlamak, sizlerle vedalaşmak, hem de gelecek meclise başarılar dilemek için söz aldım. Ayrıca, şu anda İzmir milletvekiliyim, onurla dört senedir İzmir'i bu mecliste temsil ettim; ama iki dönem, bu mecliste Zonguldak milletvekilliği yapmış bir arkadaşınız olarak duygularımı dile getirmek için kendini kürsüye çıkmak zorunda hisseden bir arkadaşınız olarak karşınıza geldim.

Arkadaşlar, demin söylediğim gibi, ben bu mecliste, 1973 ve 1977 dönemlerinde Zonguldak milletvekilliği yapan bir parlamenter olarak, sayın Aşçıoğlu'nun söylediklerini, yani Bartın'ın il olması konusunda söylediği gerekçeleri aynen tekrar ediyorum. Bartın'ın, yıllardan beri il olmayı hak ettiğini; Türkiye'nin, çok seneler önce çağdaşlaşmayı başarmış, ticaret burjuvazisinin geliştiği, işçilerin mevcut olduğu, kırsal kesimde orman köylüsünün, kooperatifleşmenin geliştiği, balıkçılığın geliştiği, -beldeleri ile birlikte- cumhuriyet döneminden bu tarafa, hatta daha eski dönemlerden bu tarafa meydana getirdiği oluşumla, uygar insanıyla il olmayı hak ettiğini bilen, bu bilinç içinde bundan kıvanç duyan bir arkadaşınızım.

Bir zamanlar milletvekilliğini yaptığım Bartınlılar adına da, duyduğum kıvancı belirtmeyi, gururla söylemeyi bir sorumluluk sayıyorum kendi adıma. O konuda, oyumun da

şimdiden olumlu olacağını belirtiyorum.

Ancak, çok geç yıllar sonra il olan Bartın hesabına da bir üzüntümü belirtiyorum: Bartın böyle mi il olmalıydı; Bartın, böylesine bir dönemde, böylesine olaylardan sonra mı zoraki il olmalıydı; Bartın daha evvel il olmamalı mıydı; ancak 12'ye 5 kala, seçimler yapılırken mi il olmalıydı; Bartın şimdi mi akla gelmeliydi?.. İşte eski bir Zonguldak milletvekili olarak, bu düşüncelerimi de tarihe geçirmek, zabıtlara tescil etmek için söz aldım.

Değerli arkadaşlar, acaba genel seçim olmasaydı, iktidarın ve muhalefetin, -benim katılmadığım bir anlayışla- ülkenin esenliğe çıkacağı, ekonomik ve sosyal darboğazları aşacağı açısından, o anlayışla erken seçim kararı olmasaydı ve o erken seçim havasına girildiği, yani Türkiye'nin seçim sathı mailine girdiği bir anda Bartın'da yerel seçim olmasaydı, acaba Bartın il olacak mıydı? Buna bütün inancımla hayır diyorum ve Bartın'ın il olmasına bugün ne kadar seviniyorsam, bu soruya verdiğim yanıttan da o kadar üzülüyorum.

Ben, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili iken, Bartın'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin belediye başkanı rahmetli Davut Fırıncıoğlu vardı. 12 Eylül oldu, seçimler oldu, Davut Fırıncıoğlu SODEP'ten, şimdi siyasal hayatımızda olmayan bir partiden 1984 seçimlerinde belediye başkanı oldu. SODEP'ten belediye başkanı olduğu için, 6 Kasım 1983'te iş başına gelen ANAP iktidarının hizmetlerinden yararlanamadı, imkanlarından yararlanamadı. Büyük üzüntü duydu, Bartın'a hizmet edememekten dolayı büyük üzüntü duydu. Sonra, Halkçı Parti ve SODEP birleşti, sayın Davut Fırıncıoğlu Sosyal Demokrat Halkçı Partiye geçmedi, bir süre bağımsız kaldı ve bartın'a hizmet gelir amacıyla ANAP'a girmek zorunda kaldı.

Bartın'a ne kadar hizmet geldi bilmiyorum ama şunu iyi biliyorum: Anısını Türkiye Büyük Millet Meclisi huzurunda zabıtlara geçirmekle onur duyduğum biçimde Bartın aşkıyla yanıp tutuşan Davut Fırıncıoğlu'nun dirisi Bartın'a yaramadı. Ölüsü yaradı; öldükten sonra Bartın il olabildi. Söylüyorum ki, Davut Fırıncıoğlu ölmeseydi Bartın il olmayacaktı. Onun için Bartın'ın il olabilmesi çalışmalarında ANAP iktidarına değil Davut Fırıncıoğlu'nun anısına teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlar, milletvekilleri, Bartın'ı veya başka bir ülke parçasını, ülkemizin doğusundaki, batısındaki, kuzeyindeki, güneyindeki bir ilçesini il yapmak için ne rahmetli, merhum Menderes, ne ömrü uzun olsun Mesut Yılmaz karar vermemelidir. Bu kürsüden bunların ifade edilmesi bir talihsizliktir. Bir ilçe, filan ya da falan başbakan olduğu için değil, ekonomik, coğrafi ve sosyolojik bakımdan hakettiği için il olmalıdır. Yoksa, siyasal ulufe dağıtarak bir takım ilçeleri il yapma zihniyeti, Kırşehir'in ilçe yapılması gibi siyasal hayatımızda hortlarsa, ilçelerimizin ve illerimizin üstünde çok büyük demokles kılıçları sallanır. Yapmayın bu işi...

Benim seçim bölgemde, milletvekili olduğum yerde Ödemiş veya Bergama niye il değil? Onun cevabını bana vermedikçe, eski seçim bölgem olan Bartın'ın il olmasını bana anlatamazsınız. Ben, Bergama'nın il olmasını istiyorum, oranın milletvekiliyim, niye il yapmıyorsunuz, hakkı değil mi? Bartın kadar Bergama'nın da il olmak hakkıdır. Eğer çok sevdiğim Sefa Taşkın ölseydi -hiç istemiyorum- il yapmak için Bergamaya da gidecektiniz. Bu anlayışa hayret ediyorum ve üzülüyorum.

Bu devlet yapısı eskidir, bu devlet yapısı değişmelidir, bu devlet yönetme anlayışı değişmelidir. O kadar savunduğunuz, resmi ideolojiden iktidardaki partilere, muhalefet partilerine kadar sıkı sıkıya sarıldığınız bu üniter devlet yapısı değişmediği sürece, hem halkın esenliği hem devletin devamlılığı hem iç barış tehlikeye girecektir; bunu anlatmak lazım, bunu böyle ele almak lazım.

Yugoslavya'ya bakınız, Sovyetler Birliği'ne bakınız, Doğu Avrupa ülkelerine bakınız. Valiler seçimle iş başına gelmedikçe devletin merkezi hakimiyeti yerel iktidarlara, yerel yönetimlere, il genel meclislerine, belediye meclislerine ve giderek yerel parlamentolara devredilmedikçe ülkemizin birliğinin, insanların birliğinin devam etmesi imkansızdır.

O nedenle biz, devletin yetkilerinin küçültülmesi, azaltılması, bunların yerel iktidarlara devredilmesi inancındayız. Devlet insanın önünde olmamalıdır insan devletin önünde olmalıdır. Yoksa bu anlayışla, insan olmazsa devlet olmaz arkadaşlar.

Siz, Urla'da Alman turistine bekaret kontrolü yaptıran devlet anlayışı ile, Marmaris'teki üstsüzlere gazetelerden tehdit yollayan devlet anlayışıyla, karakollardaki işkenceyi Türkiye'de savunan Avrupa Konseyi'nde inkar eden devlet anlayışıyla Bartın'ı da il yapsanız, başka yerleri de il yapsanız, bu devlet yapısını uzun süre devam ettiremezsiniz. O nedenle bu yapının ANAP iktidarının arabeskliğini, ikiyüzlülüğünü, çokyüzlülüğünü burada, meclis zabıtlarına bir kere daha tescil ediyor, Bartın'ın il olması konusunda "evet" oyu kullanacağımı -hak ettiği içinsöyleyerek, Bartın'ı haklı buluyor, ANAP iktidarını haksız buluyor, yüce meclise saygılar sunuyorum.■

HALİL BERKTAY

Bir Seçim Kampanyasının İçinden (1)

Geçmişte, olanca parçalanmışlığımızla birlikte hepimizin belirli teorik çerçevelerimiz vardı; olguları bir modele "girip" bundan şu ya da bu "çıkış"ları alırdık; bu temelde, tek tek dar kadro örgütleriyle sınırlı (ve merkeziyetçilik tarafından çarpıtılmış) da olsa, şu ya da bu ölçüde bir kollektif çalışma mümkün olurdu. Bugünse, Eski Paradigma'nın yokoluşunun ve yeni bir parti yaratma çabasına maalesef hala yansıyan karşılıklı dikenliliklerin bize unutturduğu şeylerden biri de, siyasal tahlil yapmak. Bunun yerine, "teori" konuşuluyor daha çok - ama kah "Yenilik"ten kah "Marksizmi korumak"tan yana deklarasyonlar, pozisyon belirtişler biçiminde (dünyada ve Türkiye'de, feminist hareket içinde kadınlar birbirlerinden öğrenerek daha yetkin sentezlere doğru alçak sesle ilerleme konusunda büyük bir olgunluk gösterirlerken, yüksek sesle konuşmaya çok meraklı Erkek-Marksistlerde nesillerdir tam tersi bir sektarizm ve öğrenme yeteneksizliği gözleniyor). Bunun gerçek bir teorik tartışmayı ifade ettiğini sanmıyorum. Ayrıca lüzumundan fazla siyasal hantallık getiriyor; çünkü sertleşen tavırların hepsine, kendilerini bir nebze içinde bulabilecekleri formüller sunma kaygısı, güncelliğe müdahalenin gecikmesine ve orijinal fikirlerin köşelerinin fazla yontulmasına yol açıyor. Çoğulculuk, "karşı tarafı oynatırmama" değil "hep birlikte oynama" iradesiyle birleştiğinde, daha verimli olabilir. Böyle bir temelde, bir yandan, teorik arayışı verimli kılabilecek zengin kültür temellerini, dünya bilgileri ile bağlantıları, aydınlar ve uzmanlarla köprüleri sabırla kurarken, bir yandan da yüzümüzü etrafımızı saran hummalı gerçekliğe dönmemize ihtiyaç var.

Aşağıdaki gözlemler, yalnızca seçimlerle sınırlı değil; seçim kampanyasının da cereyan etmekte olduğu bir ayın çeşitli olaylarının, bölükpörçük düşündürdükleri. Çok tutarlı olmak iddiasında değiller; zaten galiba, "tek doğru"culuktan kaçınan bir epistemoloji temelinde ortak bilgi süreçlerinin oluşturulmasına bir katkıları olabilecekse, fazla iddialı olmamak zorundalar.

Dış çerçeve : dünyada çok hızlı değişim

Sol'un insanlarından bir kısmı, hala emperyalizmin "aynen" devam ettiği, Lenin'in tasvir ve tarif ettiği Emperyalizm Çağı'nın da sona ermediği kanısında. (Bazıları bu yüzden SBP'nin kuruluşuna da katılmadılar.) Hatta, şimdi ABD'nin tamamen serbestlediğini, önünün açıldığını, eskisinden çok daha mutlak bir hegemonya insiyatifiyle Üçüncü Dünya'nın gırtlağına çöktüğünü ve özellikle Ortadoğu'ya çullandığını savunuyorlar. Bu sonuçtan Sovyetler Birliği'ndeki reform sürecini de sorumlu tutuyorlar; onlara göre, Gorbaçov yönetimini "Amerika önünde diz çöküş" belirliyor (İlhan Selçuk, Yalçın Küçük, Doğu Perinçek). Körfez Savaşının bütün bunları "kanıtladığını" sanıyorlar. ABD'nin bölgeyi tekrar perçesine almak, intifada'yı ezmek, İsrail'e dilediğini yaptırmak için bilerek, isteyerek savaş peşinde koştuğu, hatta Kuveyt'i Irak'a işgal ettirdiği teorisinin saçma olduğu; Washington'un Soğuk Savaşın sona ermesinden yararlanarak askeri harcamalarını azaltıp sivil sanayi yatırımlarını arttırarak yıpranmış uluslararası rekabet gücünü yenilemeyi tasarladığı sırada, bir sürprizle karşılaştığı belirtildiğinde , Amerika'nın kapsamlı bir silahsızlanmaya gidebileceği görüşüyle akıllarınca dalga geçiyorlar (2000'e Doğru). Uluslararası alanda olup biten herşeyi emperyalizme bağlıyorlar; insanlığın eşitlik, özgürlük ve adalet, saldırganlığa ve müdahaleciliğe karşı olma gibi değerlerinin önemli bir birikim yarattığını ve bunun, devlet politikalarını da etkilediğini görmüyorlar (ayaklanma gibi sıcak mücadele biçimleri dışında, sivil toplumun gücü ve ağırlığına inanmadıkları söylenebilir). Soğuk Savaşın iki kutuplu dünyasının sona ermesinin, halklar açısından daha iyi olduğunu, ABD'ye karşı en iyi güvencenin de sözkonusu özlem ve talepler birikiminde, bir başka deyişle uluslararası insanlık kamuoyunda yattığını, kavramıyor veya kavramak istemiyorlar.

Olgulara bakalım : Sovyetler Birliği'nde muhafazakar darbe girişiminin, Stalinistler için hiç hesapta olmayan bir demokrasi dalgasıyla bozguna uğramasının ardından, asıl şimdi "en tehlikeli" konuma ulaştığı öne sürülen Amerikan yönetimi, 28 Eylül'de (a) kısa menzilli (taktik) nükleer saldırı füzelerinin iptal ve bunların yurtdışında konuşlandırılmış bulunanlarına ait tüm nükleer savaş başlıklarının imha edileceğini; (b) suüstü savaş gemileri ile denizaltıların, keza tüm kısa menzilli nükleer füzelerden arındırılacağını; (c) stratejik bombardıman uçaklarının sürekli alarm durumundan çıkarılacağını; (d) 10 savaş başlığı taşıyan MX füzelerinin raylı arabalara yerleştirilmesi planından vazgeçileceğini; (e) savunma bütçesinde %25 oranında kısıntı yapılacağını, tek yanlı o-

larak açıkladı. Gorbaçov ise 5 Ekim'de buna, (aa) tüm taktik nükleer füze ve nükleer mermilerin kaldırılması; (bb) nükleer bombardıman uçakları ile 500 dolayında stratejik nükleer füzenin alarm durumundan çıkarılması; (cc) gene stratejik silahlarda, START anlaşmasında kabul edilenden de daha fazla indirim yapılması ve 6,000 füzelik tavanın 5,000'e indirilmesi; (dd) 3.7 milyonluk Sovyet ordusunun 3 milyona düşürülmesi; (ee) nükleer denemelere 1 yıl süreyle moratoryum konması; (ff) Kıtalararası balistik füzelerin geliştirilmesine son verilirken, mevcut seyyar füzelerin de sabit depolarda konuşlandırılması kararıyla karşılık verdi. Gorbaçov ayrıca (gg) Yıldız Savaşları diye bilinen Stratejik Savunma Girişimi (SDI) projesine katılmayı da önerdi. "Olamaz" deniyordu - oluyor; "ergeç savaşırlar" deniyordu - savaşmayacaklar; insanlık, "nükleer silahsız bir dünya"ya gidiyor.

İkinci olarak, Körfez Savaşında "tek yanlı bir zafer" kazandıktan sonra Filistin halkının en küçük hakkını tanımayacağı iddia edilen Amerika, Ekim'de toplanacak Ortadoğu barış konferansının hazırlıkları çerçevesinde aylardır İsrail ile şu ya da bu ölçüde kapışıyor. Konu, işgal altındaki topraklarda habire yeni Musevi yerleşimlerinin kuruluyor olması. ABD yönetimi, bu yüzden İtzhak Şamir ile Ariel Şaron'un istedikleri kredi garantilerinin Kongre'den çıkmasını önlemekle, Amerika'daki İsrail lobisine karşı yıllardır görülen en ciddi kapışmaya girdi ve Batı basını, alışık olmadığı bir muameleye uğrayan "İsrail'in, Bush'un kararlılığı karşısında sarsıldığını" yazıyor. Körfez krizi sırasında Irak'ı desteklemek suretiyle büyük hesap hatası yapan ve Filistin davasının saygınlığına gölge düşüren FKÖ önderliği ise , son Filistin Ulusal Meclisi toplantısında, Ekim'deki barış konferansının -Filistin heyetinin bileşimine ilişkin koşullar ne olursa olsun- desteklenmesini kararlaştırdı. (Ayrıca "ABD'nin bir daha Ortadoğu'dan hiç çekilmeyeceği" iddiası da doğrulanmamış bulunuyor.)

Ben uluslararası eşitsizlik, sömürü ve tahakküm ilişkilerinin ortadan kalktığını, ya da gelişmiş kapitalist ülkelerin davranışlarına tümüyle idealist bir hayırhahlığın yön verdiğini savunmuyorum; tahlil ve düşünce ilkelliğine karşı çıkıyorum, o kadar. Ama Saddam'ın Kuveyt'i işgalini onaylamış, sonra da "Filistin halkının yanındayız" ucuzluğuna sığınmış bazıları, nedense hiç söz etmiyor bu gelişmelerden. Başka bazı yorumcular, "Yeni Dünya Düzeni = ABD'nin korkunç komplosu, eskisinden daha kötü" kabilinden bir slogancılığı aşabilmiş değil. Bir köşe yazarı, emperyalizmin değişmediğini ve değişmeyeceğini ispatlamak için, Bush'un Birleşmiş Milletler'den Siyonizmi ırkçılık sayan kararın kaldırılmasını istemiş olmasına sarılıyor.

Eh, kim ne derse desin, Mehmet Altan'ın da bu tutumla dalga geçmesi kaçınılmaz oluyor o zaman.

Aşağıdaki Tahlil Neye Yarar, Neye Yaramaz ?

Kime oy vereceğimi saptamaya ya da gerekçelendirmeye yaramaz, çünkü ben onu partilerin vaatlerine bakmaksızın belirledim zaten : Bir dünya görüşüne, bir kültüre oy vereceğim için, SBP'nin seçimlere katılamadığı koşullarda, oyum SHP'nin olacak. Bu konjonktürde, diğer partiler de (aşağı görüleceği gibi) SHP'den daha geri bir demokrasi sözü vermiyor olabilirler; bazı ileri değerler az-çok bütün liderlerin söylemine yansıyabilir - ama faraza bir ANAP'ın, DYP'nin ya da DSP'nin tabanları çok farklı; onların taraftarlarında yaşayıp maddeleşen siyasal kültür, liderlerinin yeri geldiğinde bildiğini okumasının, dilediği virajı almasının, demokratlıktan diktatörlüğe savrulmasının, şu veya bu maceraya girmesinin önünde, o anda hiçbir ciddi fren oluşturmuyor. Ama okuduğu, düşündüğü, tartıştığı ve paylaştığıyla SHP'nin sol tabanının, parti yönetimiyle değişik bir ilişkisi var; partisini belirli bir kanal içinde tutuyor Benim için de bir sol aydın ve siyasal bir insan olarak, sonuçta alternatif bir dünya görüşünün mücadelesi önem taşıyor.

Bunun ötesinde ve bir toplumsal olay olarak seçim sürecini tahlil ederken, yalnız (geleceği kestirmek amacıyla) partilerin muhtemel oy oranlarına değil, ya da propagandalarına (sadece kendi tercihimizi belirlemek açısından) değil; halk ile aralarındaki karmaşık dinamiklerin yansıması olarak çeşitli talep ve platformlarına bakmak ve bir adım ötede, illa herşeyi (pozitif ya da negatif yönde) "çok tutarlı" göstermeye çalışmaksızın, bütün bunların içinden ne alabileceğimizi, ne alamıyacağımızı sormak lazım. Kimisi kamuoyunda yeşeren olumlu bir bilincin işaretlerini, kimisi ise süregelen olumsuzlukların damgasını taşıyor.

Bazı Ortak Kabullerin Bütün Partilere Yansıyışı

Bu seçimlerin bir özelliği, politikacıların birbirine yönelttiği suçlamaların daha çok retorik düzeyinde kalması ve taraftar kitlelerine bulaşmaması. Ortalıkta gerilim yerine, yollara asılı bayrakların da etkisiyle, adeta bir eğlence havası var. İnsanların hangi partiyi destekleyecekleri, bütün dünyalarını çok derinden etkileyen, kimliklerini tümüyle belirleyen bir şey değil. 20 Ekim günü oy kullanmak, hayatın akışı içinde yapacakları ve sonra normal yaşantılarına devam edecekleri, olağan ve sıradan bir şey. Yani sonunda ölüm yok; ülke, şu ya da bu kazandı diye bir seferde kurtulmayacak ya da bir seferde batmayacak. Bu, CHP'li ve DP'lilerin ayrı kahvelerde oturdukları, birbirine diş biledikleri 1950'lerden hayli farklı bir

dünya. 1970'li yılların nerdeyse iç savaş hali bir yana; silahların konuşmasına varmayan poster yırtma, afiş indirme davranışları da pek yok. Toplum bunları aşmış. Kin ve kavgacılık sevilmiyor. Nitekim, ANAP Demirel'e hep bu açıdan, aşırı iktidar hırsı taşıdığı, bu yüzden de intikamcı olduğu gerekçesiyle yükleniyor. Örneğin Özal : "Bu ikazı yapmak mecburiyetindeyim. Gördüğüm bir şey var : Biz gene bir parça 1980 öncesine dönüyoruz. Bunu söylemekten biraz utanıyorum, sıkılıyorum. Bu kadar tecrübeden geçtikten sonra tekrar '80 öncesinin kavgalı, ateşli dönemine..." diyor. Mesut Yılmaz'ın TÜSİAD'da yaptığı konuşmayı bitirirken yaptığı "Ezop'un ağzı kanlı kurdu" yakıştırmasının ardında da bu var. Gene Mesut Yılmaz, Çanakkale mitinginde "hesap soracağız" sloganına çattığında ve "siyaset kin aleti olmamalı" dediğinde, Demirel bu noktada hemen savunmaya çekiliyor; "Hayır, hesap sormak intikamcılık demek değildir, ben onu kastetmedim" diyor. Seçime on gün kala, en azından bir gazete, DYP'nin fazla "hırçın" gözüktüğü için oy kaybetmekte olduğunu öne sürüyor. Refah Partisi'nin pankartları arasında da, "barış--kardeşlik-dayanışma" dikkat çekici. Bu da bir şeydir. Konsensüs sırf lafla, "sayın arkadaşlarım, Ulusal Uzlaşmayı imzalıyoruz" edasıyla olmuyor. Asıl önemlisi, siyasal örgütlerin ve kitlelerin tutumlarında, fiili konsensüsler somutlanıyor.

Şimdi burada dikkatli olmak lazım. Yukarıdaki tablonun bir yönü, kuşkusuz, doktrin farklarının yumuşaması. Bu, nesnel bir gerçek : "Tabular yıkılıyor. Politik mesajlar birbirine yakınlaştı. Aynı eğilim, merkez sağ-merkez sol partiler arasında yön değiştirebilen seçmen davranışlarında da gözleniyor." Zonguldak grevi sırasında bazı sol akımların, kendi geleneksel yaklaşımlarını kanıtlayabilecek bir klasik işçi önderi gibi yaklaştıkları Şemsi Denizer'in peşinden, Süleyman Demirel çok koştu. Denizer sonunda SHP'ye gitti, ama DYP'ye de gidebilirdi gerçekten - Bakırköy belediye başkanı Yıldırım Aktuna'nın yaptığı gibi. Madalyonun öbür yüzünde, ben Mesut Yılmaz ya da Bülent Akarcalı gibi ANAP liberallerini, faraza hayatlarının bir döneminde kendilerini şu değil de bu arkadaş çevresinin içinde bulmuş olsalar, SHP'li gibi de düşünebilirim pekala. Parlamenter sistem, zaman içinde gerçekten ehlileştirici bir rol oynuyor; partileri uçlardan merkeze, bir ortalamaya doğru çekiyor. Görece modern bir insan malzemesi de daha çok buralarda toplanıyor. Ancak belirli bir anda "ortalama"nın nerede oluşacağı, nötr bir işlemle değil, o günkü ideolojik hegemonya çerçevesinde belirlenmekte. Geçmişin tecrübelerini belirli bir prizmadan süzen hakim zihinsel yapılar, toplumun sorunlarına önerilen çözümler yelpazesinin bir kısmını geçerli meşruiyet sınırlarının dışında bırakıyor. Bu meşruiyet sınırlarını gözetmeden, insanlığın eşitlik, özgürlük, demokrasi, sosyal adalet ve toplumsal ilerleme özlemlerine cevap veren yeni bir siyasal düşünce yaratılamaz. Ama öte yandan, bu meşruiyet çerçevesinin bazı unsurları (mesela, şiddetin, proletarya diktatörlüğünün, Stalinizmin ve dar kadro örgütlerinin reddi), görece köklü ve kalıcı; başka bazı unsurları (mesela piyasanın zorunluluğunun kabulünden, hiç sınırı olmayan bir serbest piyasa hayranlığına kayış) ise daha geçici ve konjonktürel olabilir. Dolayısıyla, her zaman herkesin üzerinde anlaştığı şeyler "iyidir" ve "biz de bunları aynen kabul etmeliyiz" demek istemiyorum. Daha iyi olduğuna inandığımız bir dünya görüşünü ve onun seçiciliğini korumak, bir noktada vazgeçilmez oluyor.

İşin bir başka boyutu, seçim ortamıyla ilgili. Bu, partiler için en iyi çehrelerine bürünüp ortaya çıkma zamanı. Halka bu noktada "ihtiyaç"ları var. Onun için akıllarına esen her vaatte bulunuyorlar. Türkiye'de ayrıca, bu işin norm'ları da teessüs etmiş değil. Dolayısıyla söylenen her şeyin yapılacağı gibi bir hayale asla kapılmamak lazım. Bununla birlikte, (a) vaatlerin hangi noktalarda yoğunlaştığı ya da birleştiği, toplumun belirli tercih ve özlemlerini yansıtıyor; (b) ayrıca bu seçimlerde, kamuoyunda ve basında, çok atmaya, çok vaatte bulunmaya karşı, az da olsa bir tedirginlik seziliyor : "Partilerin vaatlerini bir araya topladık...Hayali bile güzel...Bir de gerçekleştirebilseler...Keşke hepsi iktidar olsa" diye hafiften dalga geçiyor, bir günlük gazete. Bu şüphe, Tansu Çiller'in "iki anahtar" paketi başta olmak üzere en fazla Demirel üzerinde yoğunlaşıyor : "Demirel halkı aldatıyor mu ? Uzmanlar Çiller'in vergi hedefini neden çok hayali buluyorlar ?" Özal da aynı noktaya yükleniyor : "'Herşeyi biz yaparız, herşeyi gökten size vereceğiz' dönemine dönmek, Türkiye'yi iflas ettirmekle eşittir. Bu çok tehlikeli bir yaklaşımdır." Burada tabii bir hakim sınıf tavrı da sezilmekte; nitekim bütün işveren örgütleri gibi özellikle TİSK de "aşırı vaat"lerden çok tedirgin - özellikle işçi hakları konusunda. Bu metodolojik uyarılar saklı tutulmak kaydıyla, terazinin olumluluklar kefesinde ilk göze çarpan, Batı'dakinden geri kalmayan bir insan hakları ve demokrasinin; bu doğrultuda, basit ve baskıcı olmayan bir anayasanın, geniş özgürlüklerin, yargı reformunun, işkenceyi önleyici tedbirlerin, hatta "camdan karakollar"ın vb, bütün büyük partilerin seçim vaatleri arasında yer alması oluyor. Demek bu konu, iç ve dış etkenlerin bir bileşimi sonucu toplum vicdanında yer etmiş; herkese ortak bir platformu dayatıyor. Keza darbecilik tartışmaları çok ilginç. Bu, bir bakıma tencere dibin kara - seninki benden kara hikayesi : ANAP'lılar DYP'yi ve SHP'yi Özal'ı devirmek istedikleri için "sivil darbe peşinde koşmak"la suçluyorlar ; Demirel cevabında, "darbeci olsaydım iki darbe ile uzaklaştırılmazdım" diyor ve "bir askeri darbenin gölgesinde palazlanıp, üniformalılar önünde düğmelerini ilikleyerek partile-

ri için onay alanlar"a karşı hücuma geçiyor ; buna karşı ANAP'tan "12 Mart'ta şapkasını alıp gittiği" hatırlatmaları başlıyor; derken Demirel, kendisinin 12 Eylül'de "Gorbaçov gibi" gözaltına alındığı, Özal'ın ise "Yeltsin gibi dışarıda olup tankın üstüne çıkması gerektiği" benzetmesini yapıyor. Hatta gene Demirel, gerçekliği bırakıp kendi hayallerinde yaşamaya kapıldığından olacak, kantarın topuzunu kaçırıp "Hamzakoy'da tank olsaydı üstüne çıkardım" türü böbürlenmelere bile sürükleniyor. Ama hepsi dönem dönem askeri müdahaleleri desteklemiş, ya da en azından orduyla uzlaşmış oldukları (ve nitekim şimdi bile hiçbiri direkt olarak silahlı kuvvetleri hedef almadığı), bu yüzden de birbirlerine yönelik olarak söylediklerinin tamamı bir gerçek payı taşıdığı halde, görünen o ki en azından bugün kimse, geçmişte darbecilere boyun eğmiş olmayı dahi üstüne almak istemiyor. Bu, Sovyet muhafazakarlarının darbe girişimine arka çıkan Mümtaz Soysal'a gösterilen yaygın tepkiye de yansıyor (ve eğer Mümtaz Soysal gerçekten SHP'nin gölge dışişleri bakanı ise, bu, Coşkun Kırca'yı sırtında taşıyan DYP gibi, SHP'nin de devletçi-milliyetçilikten kopmasının ne kadar zor olduğunu bir kere daha ortaya koyuyor).

Yenilikçilik, Kadın Sorunu

İkinci olumluluk, yenilik taraftarlığına gösterilen ilgi - gerçekten de hemen bütün partiler yeni olma, toplumu/devleti yenileme, yeniye doğru bir atılım vaat etme konusunda birbirleriyle yarışa girmiş bulunuyorlar. Bu seçim kampanyasında, sağda RP dışında muhafazakarlığı, geleneksel değerlere bağlılığı vurgulayan pek yok : 1983'ten bu yana ANAP'ın başını çektiği yenileşme ve değişme söylemi, DYP'ye de adamakıllı sirayet etmiş bulunuyor. Solda da, yalnız en uçtaki SP, gelenekçi, hatta fondamentalist bir konumda (Stalinizmde, her türlü yenilik Devrim ile özdeşleştirildiğinden, ayrıca ve özel olarak yenilenmeyi savunmaya gerek görülmüyor). Buna karşılık SHP ile DSP, yenilik sloganına sarılmış durumda. Hatta Ecevit, sağ-popülizme yöneliş ve ANAP ile zihinsel flört sürecinde, "ANAP ve DSP geleceğe, SHP, DYP ve RP ise geçmişe dönük partiler" diyor. Buna karşılık SHP, maalesef gene en yavaş uyanıyor ve "1) Biz geriye dönük değil, 2000'li yılların Türkiye'sini kurmaya talip olan, ileriye dönük bir partiyiz; 2) Tek yeni lider Erdal İnönü'dür; 3) Demokrasiye ve insan haklarına saygı temelinde yeni bir ulusal konsensüsü, yalnız SHP gerçekleştirebilir" gibi üç önemli mesajı, ancak 10 Eylül'den itibaren yaymaya girişiyor. Ön almak varken böyle bir gecikme ile hareket edilip savunma, tutuculuk iddiasına cevap verme psikozuna girildiğinde, iddia yeteri kadar etkili ve inandırıcı olamıyor, kuşkusuz. Ama bu, bütün bir tarihsel gelenek, anlaşılan : Tarih Vakfı ile Reklamcılar Derneği'nin Beyoğlu Belediyesi Sanat Galerisi'nde açtıkları "Türkiye'de Seçim Afişleri, 1946-1980" sergisi şöyle bir gezildiğinde, DP-AP-ANAP çizgisinin 45 yıldır sürekli kalkınma, değişim, yenileşme, dışa açılma, dünya ile bütünleşme, kalkınmaya devam fikirlerini vurguladığı; buna karşılık CHP-SHP ile daha sol partilerin söyleminin (a) pahalılık-yokluk-sömürü-bitiş-mahvoluş, (b) hak-hukuk ile sınırlı kaldığı, hemen gözlenebiliyor. Bu, niçin önemli ? Türkiye, (işsizlik, çıkışsızlık ve kimliklerinin inkarı yüzünden boğulan Kürtler bir yana) esas olarak 20. yüzyıl başlarındaki Rusya ya da Çin gibi salt bir vahşet toplumu, insanların belki sırf karanlık ve umutsuzluk yüzünden yaşamı değiştirmeye kalkışabilecekleri bir ülke değil de ondan. Dengesiz ve yetersiz de olsa topluma eskisinden fazla yayılan belirli bir maddi refah, belirli bir kültür ve eğitim, belirli demokratik kazanımlar sözkonusu. İnsanlar, ancak bunun daha iyisini elde etmek umuduyla harekete geçirilebilirler. Ben mevcut Sol'un zayıflığına karşın, bir (tek) noktada Ecevit'e katılıyorum : "Türkiye toplumunda büyük bir sol-sosyal demokrat oy potansiyeli vardır" dediği yerde. Gerçekten, Türkiye toplumu dinamik; değişim ve yenilik arzusu içinde. Nitekim Boğaziçi Üniversitesinden üç sosyolog ve siyaset bilimcinin hazırladığı önemli bir araştırma, (1) toplumun yüzde 50'sinin yeni fikirlerden yana, yüzde 14'ünün bu konuda kararsız ve ancak yüzde 36'sının kelime anlamıyla tutucu olduğunu; (2) keza yüzde 54'ün reformlar yoluyla bir değişimi benimsediğini, yüzde 12'nin devrimci-köktenci bir değişimi savunduğunu, yalnız yüzde 22'nin hiç değişim istemediğini ortaya koyu-yor. Ne ki, Sol hala eski ve tutucu; bu havayı yakalayamıyor ve klasik devrimcilik anlayışından demokrasi, özgürlük ve sosyal adalet ile birleştirilmiş bir yenilikçiliğin öncülüğü konumuna sıçrayamıyor. Benim gönlümde, yenilikçiliği ANAP'ın ve DYP'nin elinden çekip alacak, ANAP'a tutucu diye, yeteri kadar yenilikçi değil diye muhalefet yapacak, habire yeni proje ve önerileri gündeme getirecek bir SBP yatıyor.

Bu seçimlerde partilerin yönelmiş göründüğü ortak platformun üçüncü olumluluğu, hepsinin kadınlara daha fazla yer verme, yenilikçi imgelerine kadınları ve en azından bir bölüm kadın taleplerini daha fazla dahil etme çabasında olması. ANAP'ın, başından beri Semra Özal'ı, İmren Aykut'u ve yakın zamanlarda Lale Aytaman'ı "Türkiye'nin ilk kadın valisi" yapmışlığı var ; bu yüzden Demirel de, hep geri planda duran ve bu açıdan önemli bir mesaj veremeyecek olan kendi karısı Nazmiye Demirel'in yerine Tansu Çiller'i başköşeye oturtmaya, çoktan karar vermiş olmasının yanısıra, adeta ilanlar vererek çağdaş genç kadın tiplerinden parti görevlisi toplamaya yöneliyor; en fazla erkek-lider partisi olan DSP'de dahi Ecevit, seçim bil-

dirgesini açıklarken yanına Rahşan Ecevit'i değil, bağımsız-modern kadın simgesi olarak Füsun Köroğlu'nu almaya özen gösteriyor; RP'nin "Meclis'te de başörtümüzü çıkarmayacağız" diyen kadın adayı ve "Üçlü ittifakın 'gönül elçileri'" sorunun gelenekçi sağa kadar ne ölçüde yayıldığına tanıklık ediyor. SHP'de ise kadınların, hem de daha bir kadının kurtuluşu lisanıyla konuşan, "fahri erkek" olmayan kadınların, kendi güçlerine dayanarak bir yükselişleri var, küçük ölçüde de olsa, ön seçimlerde. Bu arada tabii kadınlar "kendilerinin ve kendileri için" olmayan amaçlar uğruna kullanılıyor ve kazıklanıyorlar (şimdilik) ; ne ki gelişmenin kendisi, Kemalist reformların tanıdığı siyasal eşitliğin ötesindeki boyutlarıyla kadın sorununun Türkiye'de "vakti gelmiş" bir sorun olduğuna tanıklık ediyor. Ta burjuvazinin en üst kademelerine kadar, belirgin bir özgürlük ve kimlik arayışı var; nitekim Alarko Holding tanıtım koordinatörü Leyla Alaton, iş kadınlarının özelliklerini evrensel bir feminizm kültürünün diliyle, "güvensizlik, dışlanmışlık, iş ve özel yaşamı arasında denge kurmak isteği, erkeklerle aynı lisanı konuşmamaları" biçiminde tarif ettikten sonra, hep aynı ortak söylem içinde "İş toplantılarında kadın, söyleyecek yeni bir şeyi varsa konuşur. O zaman da agresif (saldırgan), zor ve dominant etiketi takılıverir" diyor. Burada, 1980'lerin başlarında uç verdiğinde, binbin şüpheyle karşılanan; Sol'dan "sınıf mücadelesini saptırmak", "insan hakları varken kadın haklarına dikkat çekmek", "tuzu kuru burjuva kadınların aldatmacasına gelmek" gibi binbir suçlamaya (hala da) maruz bırakılan feminist hareketin başarısını sevinçle selamlamak gerekiyor.

Terazinin olumsuzluklar kefesinde ise en büyük, beklemeye tahammülü olmayan sorun olarak Kürt sorunu duruyor.

(Devamı gelecek sayıda)

DİPNOTLAR

1) Örneğin bkz. H.Berktay, "Solda Siyaset ve Körfez Bunalımı", **Birlik**, S. 3, 1-15 Kasım 1990, s.11.
2) **International Herald Tribune** ve **Wall Street Journal**, 2 Ekim 1991; **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1991, s.1.
3) **Washington Post**'dan naklen **Weekly Guardian**, 22-29 Eylül 1991, s.17: "Başbakan Şamir, son birkaç hafta içinde İsrail'in ABD ile ilişkilerinin 'kötü bir rüya'ya dönüştüğünü söylüyor. Dışişleri bakanı David Levy ise 'Kafka-vari' ve 'sürrealist' sözcüklerini kullanmakta. ..."
4) "Irak'ın Kuveyt'i önce işgal sonra da ilhak ederkenki tezi, Kuveyt'in kendi ülkesinin bir parçası olduğu idi. Bu tez geçersizdir. Kuveyt kadar Irak da, Batılı emperyalist güçlerin Birinci Dünya Savaşı sonucundra Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalaması yoluyla üepeden inme olarak yaratılmış bir siyasal birimdir. Irak'ın Kuveyt üzerinde iddia ettiği hak kabul edilecek olsa, bölgede birbirinin toprağı üzerinde iddia edilecek hakların önü alınamaz. Irak bu geçersiz tez yanısıra, Üçüncü Dünya temsilciliğine bürünür gözüken birkaç tutarsız tez daha ortaya attıktan sonra, nihayit Filistin davasının sözcülüğünde karar kıldı. ... Kuveyt'in işgalinin sona erdirilmesinin Irak rejimi tarafından İsrail'in işga etmekte olduğu topraklardan çekilmesi şartına bağlanması, herhalde tarihe, haklı bir dava ve geçerli bir savın trajik bir biçimde harcanmasının örneği olarak geçecektir. Oysa hemen kriz öncesi dönemde ABD yönetiminin İsrail politikalarına karşı gitgedi artan bir sabırsızlık göstermeye başladığı her halde hatırlardadır." Haldun Gülalp, "ABD'nin Körfez'deki Hedefleri ve 'Yeni Dünya Düzeni'", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, sayı 135, Eylül 1991, s.20.
5) İlhan Selçuk, "Sezar'ın Barış Söylevi", **Cumhuriyet**, 28 Eylül 1991.
6) Mehmet Altan, **Sabah**, 29 Eylül 1991.
7) **Türkiye** ve **Tercüman**, 20 Eylül 1991, s.1
8) **Milliyet**, 27 Eylül 1991 s.17 ve aynı tarihli diğer gazeteler.
9) **Güneş, Tercüman**, 30 Eylül 1991, s.1.
10) **Günaydın**, 10 Ekim 1991, s.1.
11) **Cumhuriyet**, 20 Eylül 1991, s.1,4. Biraz özetlenmiştir.
12) Örneğin 141-142 kalktı diye, kimse ortalığa dökülüp eski komünizm anlayışını aynen savunmadığı gibi, 163 kalktı diye de bir cihad ve şeniat hareketi alıp yürümüyor. Ve sanırım bu ikinci olguyu, Programda 163'ün kaldırılması talebinin yer almasına karşı çıkmış olan arkadaşlarımız da kendi açılarından düşünmek zorundalar.
13) **Milliyet**, 20 Eylül 1991, s.1.
14) **Milliyet**, 20 Eylül 1991, s.5.
15) Ve devam ediyor: "Devletin herşeyi verdiği tek rejim var; o da komünizmdir ve çöktü." **Türkiye** ve **Tercüman**, 20 Eylül 1991, s.1.
16) **Güneş** ve **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1991, s.1.
17) Çeşitli gazeteler, 8-9 Eylül 1991.
18) **Milliyet, Tercüman**, 10 Eylül 1991.
19) **Sabah**, 25 Eylül 1991. Ayrıca Demirel, "halkın % 92'sinin darbenin yaptığı bir anayasaya oy verdiği bir ülkede bence bir Yeltsin aramanın anlamı yoktur" sözleriyle, doğrudan doğruya topluma da bir dirençsizlik eleştirisi yöneltiyor.
20) **Hürriyet**, 7 Ekim 1991, s.1. Sayın Demirel'in tam ifadesi şöyle: "Bana diyor ki, niye çıkmadın tankın üstüne. Sabahleyin beni götürdüler Hamzakoy'a. Orada tank yoktu ki, olsaydı üstüne çıkardım." Ankara'da da mı yoktu, dönüşünde? Ya da illa tank olacaktı da, Hamzakoy'da bir cemsecik, ya da küçük bir jip bulamadı mı?
21) **Milliyet**, 23 Eylül 1991, s.1.
22) **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1991, s.1.
23) Gene de, ben daha sergiye yeni bakarken, fikri bu netlikte iki siyaset bilimce arkadaşım Prof. Cemil Oktay ile Dr. Nihal Kara dile getirdiler; kendilerine teşekkür ederim.
24) Prof. Üstün Ergüder, Prof. Yılmaz Esmer ve Prof. Ersin Kalaycıoğlu'nun gerçekleştirdiği "Türk Toplumunun Değerleri" araştırması, basında yalnışlıkla TÜSİAD'a izafe edildi. Bkz. çeşitli gazeteler, 5 Ekim 1991; "Pazar Konuğu: Yılmaz Esmer", **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1991, s.12.
25) Bu arada ilginç bir gelişme: "İlk kadın vali ANAP reklamında. Lale Aytaman'ın fotoğrafı, Star-1'de yayınlanan ANAP propaganda filimlerinde gösterildi. Muğla Valisi kendisinden onay alınmadığını, konunun üzerine gideceğini söyledi." **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1991, s.1.
26) **Milliyet**, 19 Eylül 1991, s.1.
27) **Tercüman**, 17 Eylül 1991, s.1.
28) Ayrıca hepsi başörtülü de değil. Şu habere ne buyrulur: "Refah Partisi'ne çağdaş makyaj. RP için AN Ajans tarafından hazırlanan reklam filmlerinde, kadın haklarını, çevreyi savunan çağdaş kadın tipleri sergileniyor; hayat kadınlarının, ev hanımlarının, babası maaş alamadığı için okuyamayan genç kızların sorunları dile getiriliyor." **Güneş**, 9 Ekim 1991, s.1.
29) **Hürriyet**, 17 Eylül 1991, s.1: "Erkeklere fark attılar"; **Güneş** 17 Eylül 1991, s.1: "Kadınlar geliyor."
30) "Partilere aldandılar, listelere alınmadılar: Kadınlar oyuna geldi." **Milliyet**, 26 Eylül 1991, s.1.
31) **Güneş**, 24 Eylül 1991, s.6.

ORHAN AYDIN

POLİTİKACININ DÜŞEN PRESTİJİ VE ARTAN GÜCÜ

Yaklaşan 91 Erken Genel Seçimi nedeniyle siyaset yine köpürdü. Bir bardağa aniden boşaltılan sıcak bira nasıl sıvıdan çok köpük üretir de, taşacak korkusuyla şişeyi geri çekip, aslında yoğun hava kabarcığından başka bir şey olmayan köpürmenin sönerek kaybolmasını beklersek, ben de seçimlerin geçip gitmesini öyle bekliyorum. Ve de seçimden sonra ortaya çıkacak berraklığı ve lezzeti merak etmeyerek bekliyorum.

Siyasi propaganda başlıyalı beri, kafamızı nereye çevirsek, elimizi neye atsak "politika" kendini hissettiriyor. Kırsal kesimin çok duyarsız kalmış birkaç kıyı köşe yeri hariç, belki de toplumun tüm kesimleri bugünlerde politika ile meşgul oluyor. Tüm basın, televizyon kanalları, mahalle ve köy kahveleri, devlet daireleri, bürolar, haneler siyasi atmosferin etkisi altına girmiş bulunuyor. İnsanlar kendilerini yönetecek ve yönlendirecek 450 kişinin bileşimini ve bunun rengini tartışıyor.

Bu görüntü politikanın önemini ifade etmiyor mu? Politika geniş anlamıyla iktidar demektir ve gücünü de oradan alır. Hele hele siyasi iktidar ekonomik güçle politik gücü birlikte ele geçirdiğinde, öyle her babayiğit bunun önüne dikilemez. Gücü arttıkça artar. Neler yapamaz ki politikacı bundan böyle? Aklımıza gelenleri sayalım:

-Para basabilir, ihtiyacı kadar...

-Kredi faizi yüzde 80 iken, yüzde 5 faizle 20 yıl vadeli kredi verdirebilir...

-Bir milyar değerindeki bir arsayı on milyara kamulaştırabilir, ya da aksini yapabilir...

-Mal varlığı ile birlikte topyekün soyulan bankaları kamulaştırarak vatandaşı koruyabilir...

-30 adet KİT'in tüm hammadde alımını yakın akrabaların ortak olduğu bir bankaya devredebilir...

-İşçinin ücretini enflasyon ve vergiyle cebinden tümüyle alabilir, ama isterse aniden arttırabilir de...

-İsterse köylünün ürününü alıp parasını bir yıl sonra ödeyebilir, ama isterse bu ürünleri borsa fiyatının yüzde 30 üzerinde de alabilir...

-İsterse kaçak tüm yapılara tapu verebilir, ama isterse içinde oturanların kafasına da yıkabilir...

Ne olup bittiğini anlamamız için de, TV'de dersler verir. Bunları açıklamak kolaydır. Derler ki mesela, "bu, serbest piyasa ekonomisidir." O kadar serbesttir ki piyasa, kuş uçsa iktidarın haberi olur. 13.00 haberlerini dinlemeden tuvalete bile gidemezsiniz.

Derken efendim seçimler gelir, alır ortalığı bir dedikodu. Dökülür mü çıkar ilişkileri ayağa... Düşünürsünüz, "bu ne güç, bu ne sefillik" diye.

Görünen o ki, politikacının gücü arttıkça prestiji düşmekte. Ancak o buna razıdır. Yeter ki, "güç" onda olsun. İktidar uzadıkça prestijle güç ters orantılı çalışır, ama tek yönlü. İlla ki prestij düşer, güç artar. Ancak bu duruma alışan politikacı artık kendini tutamaz, her seçimde yeniden GÜÇ talebinde bulunur. Eğer iktidarın elinde buncacık ekonomik güç de olmayacaksa, ne anlamı kalır politikacı olmanın?

Ancak haksızlık edip de, geçerli politikacı tipini parlamenterle sınırlamayalım. İl ve ilçe başkanlarını yönetim kurulu üyelerini, kongre ve ön seçim delegelerini de politikacı olarak kabul etmek zorundayız. Şimdi diyelim ki, iktidara gelmiş bir siyasi partinin il başkanısınız ve bir dostunuzun size işi düştü. Bu vesileyle adamı bir kartla bir KİT genel müdürüne yolladınız ve yardımcı oldunuz; ya da belediye başkanına bir müteahhidi tanıştırdınız; kentteki imar durumunu bir çırpıda uygun biçimde değiştirip gerekli katkılarda bulundunuz. Bu ne güçtür böyle...

Son ön seçim telaşında bir aday adayının yapmak zorunda olduğu masrafın asgari 40-50 milyon olduğu hesaplanmış. Milli gelir bakımından 16. sırada olan bir kentte bir aday adayının önseçim için 500 milyon ayırdığına ve bunu harcadığına ben şahit oldum. Bu yatırım pek öyle psikolojik doyumsuzluk ile açıklanamaz. Ve yine pek öyle kaz / tavuk hikayesine benzemiyor. Daha çok deve / yumurta alışverişine benziyor. Ne dersiniz?

Türkiye'de siyasi güç kullanılarak ekonomik güç edinmek mümkün oldukça ve bu iş bu kadar da kanıksandıkça politikacının insanlar ve kurumlar üzerindeki tahakkümü sona ermez. Bu durumda kanımca, politikacının gücü giderek artar, prestiji ise kaybolmaya devam eder.

Ancak, bu durum tersine dönmeye başladığında yüreğimizdeki "gelişmiş Türkiye" gerçekleşme yolundadır diyebiliriz ve o zaman seçim sonuçlarını merakla bekliyebiliriz.■

SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ'NİN AGİK'E BAŞVURUSU

27 Ağustos 1991 tarihinde Genel başkanımız Sadun Aren tarafından basına açıklanan SBP Genel Yönetim Kurulu kararları uyarınca AGİK üyesi ülkelere Türkiye'deki seçimlerle ilgili olarak gönderilen mektup

Ekselansları,

Bu mektupla dikkatinizi 20 Ekim 1991'de Türkiye'de yapılacak olan seçimlere çekmek istiyoruz.

Bildiğiniz gibi Türkiye'nin de imzalamış bulunduğu AGİK İnsani Boyutu Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi ile Paris Şartı yurttaşların ülkelerinin yönetimine adil seçim süreçleri aracılığıyla katılmaları hakkını öngörmektedir.

Ancak Türkiye'de 24 Ağustos 1991 tarihinde TBMM tarafından onaylanan yeni seçim yasası partimizi, Sosyalist Birlik Partisi'ni, yalnızca muadilleriyle eşit temelde yarışmaktan alıkoymakla kalmamakta, ayrıca partimizin seçimlere katılma hakkını da elinden almaktadır.

Partimiz 15 Ocak 1991'de kurulmuştur ve:

-Gerçek çoğulculukta ve demokraside ısrar eden bir politik örgüt olarak kendisini tarif eder,

-Şiddet kullanımını öngören herhangi bir mücadele türünü reddetmekte

-Programında AGİK sürecinin derinleştirilmesini Türkiye'nin temel hedefleri arasında saymaktadır.

Bildiğiniz gibi sözkonusu olan yeni yasa, 1987'den bu yana değişik vesilelerle şu andaki parlamentonun meşruiyetinin tartışılmasına yol açmış bulunan eski seçim yasasının bir çeşit devamıdır.

Dahası, yalnızca yüzde 10 genel baraj içermekle yetinmeyip aynı zamanda seçim çevresi barajı getiren bu yasa verilen oyların yaklaşık 9 (dokuz) milyonun parlamentoya yansımamasını getirmektedir.

Bu durum, kanatimizce Paris Şartı'nın 1. ek belgesine alınan Kopenhag Belgesinin 6., 7., 7,5'nci ve 7,6'ncı maddeleriyle çelişmektedir.

Bir başka antidemokratik olgu da Kürt sorunuyla ilgili olarak, özellikle çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı bölgelerde baskı ve terörün tırmanmasıdır. Bu koşullarda, seçimler sırasında AGİK sürecinin lafzına ve ruhuna uygun olmayan, Paris Şartı'nın 1. Ek'inin 7,7'nci maddesiyle çelişen olayların sözkonusu olabileceğinden haklı olarak kaygı duymaktayız.

Bu olguların altını çizer, sizden ülkenizin Paris Şartı'nı imzalamış bir ülke olması nedeniyle:

-Türkiye Cumhurbaşkanı sayın Turgut Özal'ın ve Türkiye Hükümetinin dikkatlerini yeni seçim yasasının antidemokratik düzenlemelerine çekmenizi,

-Demokratik bir seçim sürecini güçlendirmek için yapılacak seçimlere gözlemci göndermenizi rica ederiz.

AGİK sürecinin lafzını ve ruhunu savunmak için bir duyarlılık göstereceğinizden eminiz.

Saygılarımla

Prof. Sadun Aren

Sosyalist Birlik Partisi

Genel Başkanı

BİLAR'DA BU AY

Kürtlerin Tarihi ve Etnografisi

BİLAR'da bu yıl boyunca yurt içi ve yurt dışından "Kürtlerin Tarihi ve Etnografisi"yle ilgili bilimsel çalışmalar yapmış Avrupalı, Kürt ve Türk uzmanlar konferanslar verecekler. Bu çerçevede ilk konuşmayı, Şeyh Sait Ayaklanması üzerine başlattığı tarihsel araştırmayı Kürtler hakkındaki ilk kapsamlı antropolojik araştırmaya dönüştüren Hollandalı antropolog Martin van Bruinessen 14 Ekim 1991'de, saat 20.30'da BİLAR'da verecek.

BİLAR A.Ş.

İLK BELEDİYE CAD. KÜÇÜK TÜNEL HAN. 5/5
TÜNEL-İSTANBUL
TEL: 149 42 86

BİZİM DE SÖZÜMÜZ VAR!

Siyasi partilerin hepsi bizden söz ediyor, yine bize vaatlerde bulunuyor, yine oyumuzu istiyor. Ama bu seçimlerde yine biz kadınlar yokuz, yalnızca duvar afişlerinde bir iki sloganda, birkaç soyut vaatte varız.

Biz soyut vaat değil, en azından aşağıdaki somut taleplerimizin gerçekleşmesi için güvence istiyoruz.

ANAYASA DÜZLEMİNDE:

1. Anayasanın 41. maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir" ibaresi kaldırılmalı toplumun temel birimi bireyle tanımlanmalı, ailenin bireye karşı değil, bireyin aileye karşı korunması anayasal güvence altına alınmalıdır.

2. Kadının bedensel bütünlüğünü, doğurganlığını, kimliğini, emeğini tasarruf etme hakkı anayasal güvence altına alınmalıdır.

MEDENİ HUKUK, AİLE, AİLE İÇİ ŞİDDET, BOŞANMA:

1. Medeni Kanunun aileyi düzenleyen ve erkeği ailenin reisi olarak belirleyen 152. maddesi tüm sonuçlarıyla birlikte iptal edilmelidir.

2. Evlilik sürecinde edinilen malların kadınla erkek arasında eşit bölüştürülmesini sağlayacak bir mal rejimi getirilmelidir.

3. Aile içinde şiddete, "koca dayağı"na, müessir fiilden ayrı olarak özel ceza düzenlenmelidir. Karısını döven erkeğe, bir boşanma söz konusu olmadığında bile eve ve çocuklara yaklaşma yasağı getirilmelidir.

4. Kadının sürekli şiddet uygulayan kocasını sonunda öldürdüğü durumlar için, ceza yasasına psikolojik nefsi müdafaa kriteri getirilmelidir.

5. Evlilikte ırza tecavüz suç kapsamına alınmalıdır.

6. Kadına evlilik sırasında doğan çocuğun babasının kocadan başka biri olduğunu iddia ve ispat hakkı tanınmalıdır.

7. Zina suçu kaldırılmalıdır.

8. Boşanma -adil bir nafaka yasasıyla ve diğer düzenlemelerle birlikte- kolaylaştırılmalı, boşanmak için tek tarafın isteği yeterli olmalıdır.

9. Boşanmada çocuklar kadına bırakılırsa, içinden oturulan evden erkek çıkıp gitmeli, ev kiralık ise kirasını erkek ödemelidir.

10. Boşanmış ev kadınları prim ödemeksizin sosyal güvenlik kapsamına alınmalı, boşanmış kadınlara iş bulmada öncelik tanınmalı, devlet boşanmış kadınlara ucuz konut sağlamalıdır.

EVLİLİK DIŞI YAŞAM VE EVLİLİK DIŞI ÇOCUK:

1. Kadının evlilik dışı yalnız yaşabilme hakkı hukuki güvenceye kavuşturulmalı, yalnız yaşayan kadınlar üzerinde baskı aracı olarak işleyen Fuhuşla Mücadele Tüzüğü ve Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu değiştirilmeli, tam tersine, yalnız yaşayan kadın toplumdan gelecek baskıya karşı yasal güvenceye alınmalıdır.

2. Gayri meşru çocuk yoktur. Bu tanım tüm yasalardan çıkarılmalıdır. Evlilik dışı doğan çocuk ve bekâr anne konut, maddi yardım vb. biçiminde devletçe koruma altına alınmalıdır.

3. Evlilik dışı doğan çocuğu öldürme halinde halen ceza yasasında anneye veya annenin yakınlarına tanınan ceza indirimi kaldırılmalıdır.

CİNSEL SALDIRI SUÇLARI

1. Cinsel saldırı suçları (ırza tecavüz, ırza tasaddi vs.) ceza yasasında halen ele alındığı şekliyle, yani *Genel Adaba ve Aile Düzenine karşı Suçlar olarak değil, Kadının Şahsına karşı İşlenmiş suçlar* olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda:

- tüm hafifletici sebepler kaldırılmalıdır,
- bugünkü yasalara göre ırza tecavüzün ırza tecavüz sayılabilmesi için erkeğin cinsel organının, mağdurun cinsel organına girme, meni akıtma ya da kızlık zarını yırtma şartı kaldırılmalıdır,
- erkek tarafından - cinsel organı içeri girsin girmesin - kadına ve çocuğa yapılmış cinsel amaçlı her türlü zorlama ırza tecavüz sayılmalıdır. Dolayısıyla bugün

ırza tecavüz sayılmayan, sopa, parmak ve benzeri sokma ırza tecavüz kapsamına girmelidir,

● tecavüze uğrayan kadının evli veya bakire olmasının cezayı ağırlaştırmasına, dolayısıyla bekâr ama bakire olmayan kadına karşı işlenen suçun hafifletilmesine son verilmedir.

2. Tecavüze uğrayan kadına devlet maddi ve manevi tazminat ödemeli, tecavüze uğrayan kadınlar için yardım kurumları açmalı veya açılan kurumları teşvik etmelidir.

3. Tecavüze uğrayan kadın polise başvurduğunda kadın görevlilerle muhatap olmalı, devletin tecavüze uğrayan kadını polis eliyle suçlamasına son verilmelidir.

ÇALIŞMA YAŞAMI:

1. İş yasasının, çocuk bakımının yalnızca kadının görevi olduğu anlayışıyla hazırlanmış tüm maddeleri değiştirilmeli, erkeklere de kadınlara olduğu gibi doğum izni, maaşlı çocuk bakma izni getirilmeli bütün işyerlerinde, kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın çocuklu insan oranına göre kreş açılması zorunluluğu getirilmelidir.

2. Mesleklerde eşitsiz oran uygulamasına son verilmelidir (mesela yargı organlarında kadınlara %5 kontenjan uygulaması gibi).

3.İşverenlerin kadınlara karşı uyguladığı, işe almada "sonralık", işten çıkarmada "öncelik", cezai yaptırım gerektirecek yasa hükümleriyle engellenmelidir.

4. Devlet dairelerinde çalışan kadınlara getirilen her türlü giyim ve makyaj kısıtlaması kaldırılmalıdır.

EĞİTİM:

1. Özel ve devlete ait okulların eğitim programları, kitapları ve tüm eğitim gereçleri yeniden gözden geçirilip cinsiyetçi ideolojiyi pekiştiren ifade, resim, konu, program ve tüzükler kaldırılmalıdır.

2. Erkekleri de çocuk bakımı, ev işleri konularında kadınlar kadar sorumluluk alabilecek biçimde eğiten eğitim programları olmalıdır.

3. Ayrımcılığı önlemek için eğitim personeli eğitilmelidir.

4. Yalnızca kızlara ya da yalnızca erkeklere yönelik meslek eğitimine son verilmeli, tüm meslek okulları her iki cinse de açık olmalıdır.

5. Tüm okullardan zorunlu dini eğitim kaldırılmalıdır.

PARLAMENTO VE HÜKÜMETLER DÜZEYİNDE:

1. Aile Araştırma Kurumu feshedilmeli, aileyi güçlendirme politikasına son verilmelidir.

2. 159. madde ile ilgili iptal kararı acilen yürürlüğe konmalıdır.

3. Ayrımcılığa karşı uluslararası sözleşme hayata geçirilmeli, ayrımcılığı önlemek için mahalli denetim kurumları oluşturulmalıdır.

4. Kadınları ilgilendiren yasa taslakları kadın-kamuoyunda tartışılmadan yasallaştırılmamalı, isteyen tüm kadınların bu tartışmalara katılabileceği biçimde önlemler alınmalı, sempozyumlar, kurultaylar vs. ile yasaların kadınların istediği doğrultuda gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

5. Devlet kadınlarla ilgili olarak açacağı her kurumu, başlatacağı her girişimi ilgili kadın kuruluşlarıyla birlikte planlamalı, bu kurum ve girişimler ilgili kadın kuruluşlarının denetimi altında olmalıdır.

6. Devlet kadınların özgürce oluşturacağı örgüt ve girişimlere -iç işlerine karışmaksızın- maddi manevi her türlü her türlü destek vermelidir.

OYLARIMIZ BİZİMDİR, BİZ KULLANACAĞIZ!

RESMİ VE GAYRİ RESMİ HER TÜRLÜ CİNS AYRIMCILIĞINA SON!

BİR GRUP FEMİNİST KADIN

ERDAL TALU

PARTİMİZİN GELECEĞİ

Bundan 1-2 ay gibi çok kısa bir süre önce, SBP'yi kamuoyunun dikkate aldığı bir parti haline nasıl getirebiliriz, politik etkinliğimizi nasıl yükseltebiliriz sorusunu tartışıyorduk. Bugünlerde başlatmayı planladığımız kongreler sürecinde, esas olarak bu soruya yanıt getirmeye çalışan somut politikalar üzerinde tartışmalarımızı yoğunlaştırmayı düşünüyorduk.

Hiç beklemediğimiz bir biçimde kendimizi seçim atmosferi içinde bulduk. Ayrıca Türkiye erken seçimlere dünyayı derinden sarsan Sovyetler Birliği'ndeki -herhalde çok yakında bu ismi de kullanamayacağız- dramatik gelişmelerin yaşandığı koşullarda gidiyor.

Yine dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeler bizi hazırlıksız yakaladı. Politik gelişmelerin temel yönünü "bilimsel yöntemimizle" öngörme ve bu gelişmeleri "etkileme" iddialarına karşın, yine "dünyayı yorumlamakla" idare etmek durumundayız! Artık bu bizim neredeyse "kötü kaderimiz" haline geldi.

Dünyadaki gelişmelerin hızı ve değişimin artık bugün çıplak gözle görülebilir sonuçları, bizleri açık politik tercihler yapmaya zorluyor. Çünkü artık gelişmeleri yorumlayarak "politika" yapmanın ve durumu idare etmenin olanağı kalmadı.

İster parti içinde yüksek sesle, ister alçak sesle olsun, bir süredir işlerin "istediğimiz gibi gitmemesinden" yola çıkarak tartıştığımız her konuda kafamızın arkasında partimizin geleceğinin ne olacağı sorusunu zaten hep taşıyageldik.

Bugün artık cesur kararlar almak zorundayız. Artık hızla yaklaşmakta olduğunu hissedebildiğimiz "acı sonu" ve "kötü" kaderimizi değiştirmenin başka yolu kalmadı. Bütün geleneksel partilerden farklı, yeni bir parti olma iddalarımıza rağmen, açık politik tercihler yapamadığımız ve cesur kararlar veremediğimiz için bugüne kadar hep gelişmelerin peşinden sürüklendik.

Gerçeği olduğu gibi görmek ve kabul etmek zorundayız

Derginin geçtiğimiz sayısında Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri yorumlayan, değişik isimlerin kaleme aldığı, bir dizi makale yayınlandı. Açık söylemek gerekirse Berktay'ın makalesinde, ihtiyaç duyduğumuz cesaretle gerçeğe yaklaşılıyordu.

Veysi yazısını Türkiye'yi kötülüklerden koruyacak "kitlelerle kaynaşmış bir Marksist partiye ihtiyaç olduğunu vurgulayarak bitiriyordu. Dünyada kitlelerle kaynaşmış Marksist parti örneğinin bulunmadığını, 70 yıl iktidarda kalmış ve "sosyalizmi" inşa etmiş "partilerin" bile halkla kaynaşamadığının ortaya çıktığı ve toplumu kötülüklerden kurtaracak, "temiz ahlakın temsilcisi parti" olma iddialarının en trajik biçimde çöktüğü koşullarda bizlerin bu işi nasıl başaracağımız üzerine inandırıcı tek bir argüman ortaya koymadan bu "ihtiyaç" vurgulanıyordu. Ayrıca yazıda Marksizme dört elle sarılan yeni kuşakların mutlaka olacağı," Marksizmin kendisini "devrimci tarzda" yenileyebileceği belirtilirken yaşayan Türk ve Kürt Marksistlerin "inatçılığı", gelişmeleri belirleyecek bir özellik olarak sunuluyordu. Kanımca yazının en gerçekçi saptamalarından birini bu bitiş cümlesini oluşturuyordu. Eskiden geleceğe yönelik öngörülerimizi, "bilimsel düşünceye" ve "gerçeklere" dayandırırdık. Şimdi ise "inadımıza" atıfta bulunmak gereğini duyuyoruz.

Sıtkı yazısında, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin acı da olsa "Marksist teorinin doğrulanmasından başka bir şey olmadığını" söylüyor. Kanıt olarak da "yığınlardan kopuk, demokrasi ile bağdaşmayan" darbe girişiminin başarısızlığını gösteriyor ve bunun "tarihi derbecilerin değil, halk yığınlarının yaptığını" söyleyen Marksizmi doğruladığını yazıyor.Böylece uzun yıllar burjuva demokrasisi diye dudak büktüğümüz şeylerin , halkın desteğiyle ve demokratik yöntemlerle iktidara gelip bunu yitirince gitmek gibi kuralların, Marksist teoriyi kanıtlayan örnekler olduğunu öğreniyoruz. Ama halktan kopuk darbe girişiminin, nasıl olup da 70 yıllık "sosyalizmin kalesinde" ortaya çıktığı sorusu kafamıza takılıyor . Ayrıca tarihi yapan halk yığınlarının , sadece darbeleri önlemekle yetinmediğini , son iki senedir birbirinin ardından sosyalist rejimlere de son verdiğini hatırlayınca bu örnekleri Marksizmin doğrulanması olarak kabul etmekte insan aklı biraz zorlanıyor.

Gelişmeler bizi doğruluyor yargısı, bilinen bir hikayeyi hatırlatıyor: Bıçkın delikanlı caddenin ortasında salına salına yürüyormuş. Arkasından gelen taksi kenara çekilmesi için korna çalmış. Bizimkisi hiç umursamadan ağır ağır caddenin ortasından yürümeye devam etmiş, kenara çekilmenin "erkekliğe" sığmayacağını düşünerek. Taksi yeniden korna çalmış. Sonuç yok. Bunun üzerine arkasından hafifçe vurduğu gibi delikanlıyı 4-5 metre ilerdeki toz ve çamur içine atmış. Bizimkisi hemen yerden kalkıp üstünü silkelemiş ve taksinin sürücüsüne yaklaşarak "zararın varsa ödeyelim abi" demiş.

Duvarlar yıkıldıktan, "sosyalist dünya" çöktükten ve son olarak üzerimizinden adeta silindir geçtikten sonra ayağa fırlayıp, üstümüzü başımızı şöyle bir düzelterek "gelişmelerin Marksizmi doğruladığını" söylememiz, yiğitliğimize toz kondurmamak olarak belki anlayışla karşılanabilir ama herhalde ciddiye alınamaz. İnsanın aklına, ABD emperyalizmine dönerek "zararın neyse ödeyelim" diye hava atmayı niçin unuttuk diye hayıflanmak geliyor.

Sovyetler Birliği'ndeki dramatik olayların ardından yapılan kimi değerlendirmeleri okuyunca insan her şeyden önce bir konunun altını kalınca çizmek gereğini duyuyor: Gerçeği olduğu gibi görmek ve kabul etmek zorundayız. Nedenlerini irdelemek ayrı, ama Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin de artık çok açık bir biçimde kanıtladığı gerçekleri vurgulamak gerekiyor:

Gelişmeler göstermiştir ki, Marksizmi, Marksist yöntemle yenilemek mümkün değildir. Daha doğrusu Marksizmi yenilemek mümkün değildir. Toplumsal gelişmeyi ve hareketi son tahlilde belirleyen temel bir yasallık olduğunu ve buna bağlı olarak insanlığın önceden belirlenmiş bir geleceğe doğru kaçınılmaz olarak ilerlediğini söyleyerek toplumsal gerçeğe, bütüncül tekçi bir düşünce tarzıyla yaklaşan Marksist kurama, bu düşünce tarzını reddetmeden "yeni bir şeyler katmak" mümkün değildir. Bütüncül ve tekçi yaklaşım, bilimsel düşüncede ortaya çıkan yeni gelişmelerle çelişiyor, çağımızda giderek artan çeşitlilikle ve çoğulcu anlayışla bağdaşmıyor. Hakikatin çok yönlü ve karmaşık bir süreç olduğunun daha iyi görülmesiyle birlikte toplumsal yaşamın her alanında ortaya çıkan bütün sorunlara, tek paradigmaya dayanan kuramsal yaklaşımla yanıt getirmenin imkansız olduğu ortaya çıkıyor. Marksist kurama yeni bir şeyler katmak yoluna girildiği zaman ise onun bütüncül "özünü" korumak mümkün olmuyor.

Sıtkı'nın yazısında belirttiğinin tersine, sosyalizmi yenileme ile pratik ilişkisi yeterince açık olmayan yaklaşımlar, "önce düşünsel boşluğa, sonra da toplumsal yaşamda boşluğa" yol açmış değildir. Kuram ile yaşam arasındaki boşluğu, Marksist yorumlarla doldurma çabası iflas etmiştir. Son yıllarda, dünyada yaşanan bütün Marksizmi yenileme çabalarının ve deneylerinin sonucu hüsran olmuştur, ayrıca Sıtkı'nın bu açıklamasının, Marksist kuramı biraz zorladığını da görmek gerek.

Çünkü kurama göre düşünce, maddi yaşamın yansımasıdır. Düşüncedeki boşluğun toplumda boşluğa yol açması beklenemez. Bizim düşüncemizde bir boşluk doğmuşsa, bunun olsa olsa, maddi yaşamın bir yansıması olduğunu kabul etmek gerekir.

Düşünce tarzında yaşanan çelişkiye, Marksizmin "devrimci tarzda" mutlaka yenilenebileceğini önesüren arkadaşlamızın da bugün kabul ettikleri ve Marksizmin özü ile açıkça çelişen politik yaklaşımların yanyana savunulmasının getirdiği "kuramsal kaosa" ve "eklektisizme" mantıki bir açıklama getirmenin tek bir yolu vardır. Marksizm, toplumsal gerçeği anlamada yararlanılacak kuramlardan bir tanesidir. İnsan faaliyetini anlamlandırma çabamızda hakikatin belirli bir alanını aydınlatmaktadır. Ancak toplumsal gerçeğin diğer yönlerini açıklayan ve yararlanılacak başka kuramlar da vardır. Ne Marksizmin dışında varolan bu yaklaşımları redederek, ne de bunların hepsini Marksizmin içine sokuşturarak adım atamayız. Ruhumuzun ve kafamızın asgari bir "sukunete" ve "rahatlamaya" kavuşabilmesi için kuramsal çoğulculuk gerçeğini kabul etmemiz gerekiyor.

İkinci olarak, gelişmeler göstermiştir ki, komünist partilerinin iç dinamikleriyle kendilerini yenileyebilmeleri, çağımız insanının ihtiyaçlarına yanıt veren yeni bir partiye dönüşebilmesi mümkün değildir. Marksizmin içine yuvarlandığı bunalımdan bir çıkış yolu bulabilmek için başlayan arayış çabası, sadece yeni bir politika, yeni bir düşünce tarzı ihtiyacından kaynaklanmıyordu. Bunalım aynı zamanda örgütlerin, partilerin bunalımıydı. Bizzat mücadeleyi veren araçların, geleneksel komünist partilerin ömrü tükenmişti. Bu nedenle yeni arayışların başlatılmasına engel olmasalar bile, sonuna kadar geliştirilmesine ve uygulanmasına arayış içinde olan yapıların kendileri birer engeldi.

Gorbaçov'un dramı, ömrünü tüketmiş bu araçla, yukarıdan reformlarla yenilenmeyi gerçekleştirmek istemesinden kaynaklanmıştır. "Leninizmin aşılması" gereğinden, "Marksizmin yararlanılacak ideolojik kaynaklardan biri" olduğundan sözettikten sonra, bu saptamaları mantıki bütün sonuçlarına kadar sürdürmek ve "Leninci partiyi" de aşmak gerekiyordu. Gorbaçov bu kadarına cesaret edemedi. Parti, sadece yenilenme sürecinin geliştirilmesini engellemekle kalmadı, aynı zamanda sahip olduğu iktidar tekeli ve başka "rakiplerine" hiçbir şans bırakmayan "imtiyazlarıyla" politik yaşamda bir çoğulculuğun yaratılmasına da önledi. Böylece toplumda yenilenmeci politik güçlerin ortaya çıkmasının, süreci geliştirecek yeni dinamiklerinin doğmasının önü kesilmiş oldu. Gorbaçov'un genel sekreterlikten istifası, kendini dayatan bu kaçınılmaz sona boyun eğmekten ve kabullenmekten başka bir anlam taşımıyor.

Partimizin geleceği üzerine tartışırken son gelişmelerin ortaya çıkardığı bu gerçekleri kabul ederek işe başlamak zorundayız. "İnatla" eski mevzileri korumak, bir şeyleri "kurtarmaya" çalışmak uğruna gerçeğe sırtımızı dönmek, bizleri bugün bütün Marksist partilerin karşı karşıya oldukları "kaçınılmaz sona" mahkum edecektir.

Marksist gelenekten kesin olarak kopmalıyız

Günümüzde insanlığın 21.

yüzyıla girerken ihtiyaç duyduğu köklü değişimi ve yeni bir toplum projesini gerçekleştirme iddiasında bir parti, yeni bir dünya görüşünden yola çıkmak zorundadır. Gündeme gelen değişim o kadar derin ve kapsamlı ki, 20. yüzyıldan kalma düşünce kalıpları ile bu değişimde etkili bir rol oynamak mümkün değildir. Bu durum bütün 20. yüzyıl düşünce akımları, toplumsal kuramları ve politik partileri için geçerlidir.

Amaçladığı yeni toplum projesini sosyalizm olarak tanımlayan ve Marksist kimlikle ortaya çıkan bir partinin, çağın gereksinimlerine yanıt veren yeni bir parti olduğu iddiası inandırıcı olamaz. Sosyalizm ve Marksist sıfatlarının önüne istediğimiz kadar "yeni", "gerçek", "21. yüzyılın" nitelemelerini ekleyelim, eskiden kesin bir kopuşu gerçekleştirmeden hiçbir şeyi değiştirmiş olmayacağız.

Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri değerlendiren makalelerde "bugünkü" dünyanın yeni bir tür sosyalizme, "21. yüzyılın sosyalizmine" ihtiyaç duyduğu vurgulanıyor. Yine açık yürekli ve gerçekçi olmalıyız. İnsanlar daha adil, daha özgür bir dünyaya; eşitliğe, demokrasiye, barışa ve insanın doğal çevresiyle uyumlu bir yaşama; sınıfsal, ulusal, cinsel her tür tahakkümün ortadan kalktığı, çeşitli kimliklerin, düşünce ve yaşam tarzlarının bir arada varolduğu çoğulcu, hoşgörüye dayanan ve şiddetin her biçiminin kesin olarak dışlandığı, insan haklarının egemen olduğu bir toplumsal yaşama ihtiyaç duyuyorlar. Ama sosyalizm kavramı, yaşanan bütün deneyler ve modellerle birlikte böyle bir geleceği ve yeni bir toplum projesini tanımlamaktan uzak kalmıştır. Bu nedenle de çağdaş insanın gereksinimlerine yanıt veren bir seçenek olmakatan çıkmıştır.

Şimdi bazı arkadaşlarımızın bu saptamaya "Marksizmin insanın özgürleşmesini, gerçek eşitliği, daha adil ve demokratik bir dünyayı amaçladığını", bu değerlerin "Marksizme yabancı olmadığını" söyleyerek itiraz edeceğini ve bir savunma mevzisi oluşturmak isteyeceklerini biliyorum. Hem Marks'a, hem de ilk çağlardan bugüne insan düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmuş bir çok düşünüre haksızlık etmemek gerekiyor. İnsanın özgürlüğü, eşitlik gibi değerler, Marks'tan önce ve sonra birçok düşünürün konusu ve mücadele amacı oldu. Marks daha özgür ve eşit bir dünyaya insanlığın nasıl ulaşacağını öngören bir toplumsal kuram yarattı.

Yeni bir dünya görüşü, insanlığın ortak mirası olan değerlere dayanmak zorundadır. Şurası açık ki, bu değerler bütünüyle Marksizme ait değerler değildir. Marksizm insanlığın ortak değerlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Ama Marksizm bugün, ne insanlığın geleceğini aydınlatan "yegane" ve "tek bilimsel" öğreti, ne de çağdaş insanın özlemlerine bütünüyle yanıt veren bir değerler sistemidir. Marksist parti ve kimlik ise, sözünü ettiğimiz değişimde tek başına etkili bir rol oynayacak bir güç veya değişimin bütün aktörlerini kucaklayabilecek bir kimlik değildir.

Marksist gelenekten kopmak, onu mezara gömmek anlamına gelmiyor. Marksizmin, insanlığın ortak mirasına yaptığı katkıyı hiçbir şey ortadan kaldıramaz. Bu nedenle Marks'ın ve Marksizmin insanlık tarihi içinde bıraktığı iz, Marksizmin geleceği ne olursa olsun silinmeyecektir. Ancak günümüzün Marksistleri, çağın önümüze getirdiği sorunlara yanıt vermeyi beceremezlerse hiçbir iz bırakmadan tarih ve politka sahnesinden silinip gideceklerdir.

Bugünün Türkiye'sinde nasıl bir iz bırakmak istiyoruz?

SBP'nin geleceği, bugünün Türkiye'sinde nasıl bir rol oynamak istiyoruz sorusuna vereceğimiz yanıtla bağlıdır.

Dünya yeni bir çağa geçiş dönemi yaşıyor. Geleneksel düşünce tarzının, değer yargılarının, politikaların ve partilerin yetersiz kaldığı, bütün taşların yerinden oynadığı ve geleceği belirsiz bir hareket içinde olduğu, son derece karmaşık ve dinamik ortamda, "tarihsel köklere" ve "geleneğe" dayanarak ayakta kalınamaz. Böyle bir geçiş döneminde, her hangi bir parti misyonunu çok somut belirlemek durumundadır. Bütün bir tarihsel dönemde geçerli olacak, hem içinde bulunulan karmaşık geçiş dönemini, hem geçmişi ve geleceği kapsayacak bir politik amaç tanımlanamaz.

Sürecin her aşamasında partinin oynamak istediği role ve koşullara bağlı olarak somutlanacak politik amaçların bir adım sonra değişeceğini, politikaların sürekli yenilenmesi gerektiğini ve buna bağlı olarak yeni örgütsel biçimlerin gündeme geleceğini dikkate alarak dinamik bir anlayışla soruna yaklaşmak gerekiyor. Daha köşeli ifade etmek gerekirse, içinde bulunduğumuz geçiş döneminde hiçbir örgütlenme kalıcı olamaz.

Dünyadaki süreçten etkilenen Türkiye, aynı zamanda kendi tarihsel gelişimine bağlı olarak giderek derinleşen köklü bir değişim ihtiyacının sancısını çekmektedir.

SBP programında bu değişim ihtiyacının temel unsurları ortaya konulmuştur. Türkiye cumhuriyetinin kuruluşuna temel olan, askeri ve sivil bürokrasinin mutabakatına dayanan toplumsal yapı artık eskimiş ve tıkanmıştır. Tıkanan ve iflas eden bürokratik, merkeziyetçi, "kutsal devlete" dayanarak tepeden reformlarla ülkeyi modernleştirme ve toplumu "resmi ideolojiye" uygun olarak yukardan aşağıya şekillendirme politikasıdır. Dışarıya karşı dış dünyadan "korkuya" dayanan içine kapanık, otarşik ve içerde yurttaşı kul gören baskıcı, zorba devlet anlayışının Türkiye'nin çağdaşlaşmasının önündeki temel engeldir. Türkiye'nin artık "dış ve iç düşmanlara" karşı "bütün tarihi boyunca" yürüttüğü "kurtuluş savaşı" psikolojisini kırıp atması ve ülkenin dinamizmini, yaratıcılığını boğan bu devlet anlayı-

şına son vermesi gerekiyor. Bu nedenle rejim sorunu, Türkiye'nin temel sorunudur. Yurttaşı, sivil toplumu, devlet dışında iktidar ve güç sahibi yapacak, halkın politik kararların alınmasına doğrudan katılımını sağlayacak, çoğulcu katılımcı bir demokrasiye geçiş; devletin demokratik temelden yeniden yapılandırılması ve küçültülmesi; Türkiye cumhuriyetine hoşgörüye, çoğulculuğa, hümanizme dayanan, çeşitli kültürel, ulusal kimliklerin özgürce gelişebileceği ve çağdaş, demokratik bir toplumsal yaşam içinde birlikte varolabileceği yeni bir varoluş felsefesinin kazandırılması gerekiyor. Sancısı çekilen, Türkiye'nin yeniden kuruluşunun yolunu açacak, yeni bir toplumsal mutabakatının gerçekleşmesidir.

Sorun, Türkiye'nin bu köklü değişiminde SBP olarak bizlerin nasıl bir rol oynayacağını somutlamaktır. Bugünkü tereddütlü politikalarımızla, varolan yapımızla ve eskiden kopmaya bir türlü cesaret edemeyen, ama çelişkili, eklektik yaklaşımlarımızla değişimi gerçekleştirecek politik gücün SBP olmayacağı açıkça ortadadır. Ayrıca böylesi bir değişimde rol oynayabilecek aktörleri ve değişim güçlerini Türkiye somutunda görmeye çalıştığımız zaman bunların, Marksistlerden ibaret olmadığını da kolayca anlayabiliriz. Bu nedenle 1991 Türkiye'sinde partimiz ne yapmalıdır sorusuna, "Marksistlerin ve devrimci solun daha geniş birliğini sağlamak" diyerek yanıt vermek, politika yapmamayı seçmektir. Çünkü böyle bir "birlik", ne Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu değişimde nasıl bir rol oynamalıyız sorusuna verilen yanıtlara bağlı olarak ortak politik amaçlara dayanmadığı için gerçekçidir, ne de bunun gerçekleşmesi halinde bile gereksinim duyduğumuz yeni bir dönüştürücü güç yaratılmış olacaktır.

Yeni bir değişim partisi yaratmak

Türkiye'nin dönüşümünde etkili bir rol oynayacak, yeni bir değişim partisinin yaratılması ihtiyacı, bugün Türkiye'nin politikasındaki tıkanıklığı ve çıkmazın temel nedenidir. Dönüşümün niteliği ve aktörleri dikkate alındığında bu değişim partisinin unsurlarının Marksist ve sosyal demokrat akımda, Kürt demokratik hareketi içinde, kadın ve çevre hareketinde varolduğunu görebiliriz. Bu nedenle sözünü ettiğimiz değişim partisi, Marksist ve sosyal demokrat akımın, kadın ve yeşil hareketin bütününü değil ama diğer değişim güçleriyle birlikte politik yaşamı dönüştürmeyi amaçlayan eğilimlerinin ve Kürt hareketi içinde sorunun ülkenin demokratikleşmesi, çağdaş, hoşgörülü, çok kültürlü ve adem-i merkeziyetçi bir devlet yapısı içinde, iki halkın özgür iradesi ve ortak mutabakatına dayanarak çözülebileceğini düşünen eğilimin yeni bir politika etrafında birliğine dayanmalıdır.

SBP Türkiye'yi değiştirecek bir değişim partisi olmaktan uzaktır. "Marksist kimliği" altında bu değişim güçlerini giderek toparlayacağını beklemek de hayaldir. Ama SBP, böyle bir değişim partisinin yaratılmasında etkili bir rol oynayabilir ve düşünsel ve politik olarak önemli katkılarda bulunabilir.

Türkiye'de Marksist ve sosyal demokrat gelenekten gelen politik akımların, yeni bir düşünce tarzı ve yeni bir politika temelinde birbirine yaklaşması, Türkiye'nin değişiminde etkili olacak yeni bir politik gücün yaratılmasında önemli bir adım ve çekim merkezi olacaktır.

Solda yeni bir yapılanmaya temel olacak böyle bir yakınlaşma, sosyal demokrat ve Marksist gelenekten gelen politik akımların kendilerini yenileyebilmelerine bağlıdır. Bu nedenle bizim açık politik tercihlere yönelmemiz ve kendi Marksist geçmişimizle hesaplaşmamız önemlidir. Ama sosyal demokrasinin de kendisini yenilemesi zorunludur. Bu yenilenme, devletçiliği ve statükoyu korumaya çalışan anlayışların ve Kemalist yaklaşımların terkedilmesini gündeme getiriyor.

SBP, yeni bir değişim partisinin bileşenlerini oluşturabilecek politik çevreler arasında canlı bir diyalog ve iletişiminin kurulmasında aktif bir rol oynayabilir. Birbirini etkilemeye açık bir diyalogun ve solda yeni bir yapılanmanın temeli olacak yeni bir sentezin yaratılmasına katkıda bulunacak düşünce alışverişinin sağlanmasında önemli bir işleve sahip olabilir.

SBP'nin yeni bir değişim partisinin yaratılmasında politik ve düşünsel olarak aktif bir rol oynamayı kendisine politik perspektif olarak seçmesi, hem "SHP'ye katılalım" biçiminda çaresizliğin politikasını yapan ve marjinalliği kısa yoldan "aşmaya" çalışan, hem de "uzun soluklu mücadeleye hazırlanalım, kalıcı örgütler kuralım" türünden bizi kendimizi yenilemekten ve açık politik tercihler yapmaktan alıkoymaya çalışan çabalardan bütünüyle farklıdır. Partinin önüne bir amaç olarak yeni bir politik ve düşünsel platformun yaratılmasına katkıda bulunmayı koyması, Türkiye'nin gereksinim duyduğu değişimin gerçekleştirilmesinde pozitif bir rol oynamaya talip olmasıdır. Türkiye'de amaçladığımız dönüşümü gerçekleştirecek yeni bir değişim partisinin yaratılmasına katkıda bulunulmadan, Türkiye'nin geleceğinde bir rol oynayabilmek mümkün değildir.

SBP'nin geleceği, artık bir an önce vermek zorunda olduğumuz karara bağlıdır. Ya cesur kararlar alacağız ve açık politik seçimler yaparak Türkiye'nin politik yaşamındaki tıkanıklığın ve eskimişliğin aşılmasında anlamlı bir rol oynayacağız, ya da kendi içine kapanık, giderek sönümlenen bir parti olarak kalacağız. Kongre sürecinin farklı politik seçeneklerin açıkça ortaya konulduğu, tartışıldığı ve sonuçta net kararların verildiği bir süreç olmasını sağlamalıyız. ■

SITKI COŞKUN

OLMAYANI OLDURMAK YA DA ÖLMEYENİ ÖLDÜRMEK

TAMAM MI, DEVAM MI YA DA OLMADI BAŞTAN

Ağustos ayında il başkanlarının da katılımıyla yapılan SBP GYK'dan beri, parti örgütleri haklı olarak, oldukça tepkili bir biçimde SHP'ye gitmi konusuna ilişkin olarak Zülfü Dicleli ve Erdal Talu'nun bu toplantıdaki sözlerin tartıştılar. Z.D. ve E.T.'nun 18 Eylül'de İstanbul ilinde yapılan toplantıdaki görüşleri ile birlikte, bu yoldaşların tutumlarıyla da bağlı olarak, parti içi tartışma yeni bir noktaya geldi.

Parti bülteninde adı geçen toplantının notlarına bakıldığında -tutanakların not ediliş zayıflıkları, özetleme bozuklukları ve sahiplerince onaylanmamışlıklarını veri kabul ederek- yoldaşların söyledikleri daha iyi anlaşılabiliyor. Her ikisinin de konuşmaları öncelikle SBP'nin varlığı konusunda yolun sonuna gelindiğini belirleyen temelli - yalnış ya da doğru olması ayrı bir sorun- saptamalara dayanıyor. Her ikisinin de ikinci temelli saptamalarını, Marksist kimlikle bağlı olarak etkili olmanın artık mümkün olmadığı oluşturuyor. Her iki yoldaş da üçüncü olarak, çıkış yolunun yeni bir örgütlenmede, solun yeniden yapılandırılmasında, sosyal demokrat ve Marksist kökenden gelenlerin birliğinde, ya da SBP, SHP ve HEP'in birliğinde görüyorlar.

Yani sonuçta, dönüşme, katılma, birleşme ya da benzeri başka bir yolla mı olduğu net ifade edilmeden ama artık, SBP'nin SHP ve HEP ile birlik yoluyla, kendini sona erdirmesini önermiş oluyorlar. Dolayısıyla "Z.D. ve E.T. SHP'ye katılmayı önerdi" derken, kimse olmayan bir fikri yoldaşlara yüklemiş olmuyor.

SBP, SHP, HEP birliğinden kastın bir işbirliğiyle sınırlı olmadığı, esas olarak yeni bir politik parti de birlik olduğu açıktır. HEP'in son kongresinden sonra, HEP yönetiminden dışlananların esas itibariyle ve başka bir şey olduğu, şimdi HEP'i oluşturan, fondaki esas politik örgütlenmenin ise yapısı ve bilinen özellikleriyle her hangi bir parti ile birlik sorunu olmadığı bilindiğine ve şiddeti temel alan örgütlenmelerle de, SBP'nin hiçbir unsurunun aynı parti de olması düşünülemeyeceğine göre, sözü edilen birleşmeden geriye SBP-SHP birliği kalmaz mı? ama Z.D. ve E.T.'nun esas tutumunun SHP'ye ilişkin noktada kalmadığını, ya da Eylül ayı içinde değişim geçirerek burada yani; SHP içinde "sosyalist fraksiyonu oluşturmanın gerektiği" noktasında kalamadığı da görülüyor. Zaten dikkatle bakıldığında Ağustos ayı tartışmalarında, SHP'ye gitme tutumundan önce, yoldaşların konuşmalarında altı daha kalın çizilen fikirlerin, SBP'nin artık bittiği ve hele Marksist kimlikle asla ilerlenemeyeceği fikirleri görülebilir. Bu tutumun ve bizzat bu eğilimin ifade edilmesinin, parti psikolojisi de yıkıcı etkiler yarattığı ortadadır. SHP'ye gitme fikrinin olumsuz etkisi ise bunun yanında kanımca önemsiz kalır.

BİREYİN ARTAN ÖNEMİ YA DA "BEN TİRYAKİLİĞİ"

Zaten 28 Eylül toplantısında Z.D. SHP'ye gitmeyi önermediğini, ama esasen, "bu partinin (SBP'yi kastederek) kurtulmasını istiyorsak artık bir tarihsel dönemin sona erdiğini bilmemiz gerekiyor. Yani Marksist bir ideoloji ile politika yapmak, sosyalizm denen bir amacı tarif etmek, buna uygun bir parti yaratma fikrinden kurtulmamız lazım geldiğini" ifade ederek, altını çizdikleri temel tutumu, özürü kabahatinden büyük kıssasına, uygun bir hisse gibi ifade etti.

Z.D.'nin yukarıdaki paragrafta aktarma yaptığım konuşmasındaki "**ben**" üzerine kurulu bölümü ve "biz" üzerine kurulu, yeniyi nasıl kendisi ve "biz" diye ifade ettiği yakın arkadaşlarının, "herkese" öğrettiklerini anlatan pasajlarını, okuyucunun partiye dayatılmak istenen tutumun ardındaki "ideolojinin" yanı sıra, psikolojiyi de değerlendirmesi imkanı vermesi bakımından aktarmayı yararlı gördüm;

"**Ben** (a.b.c.)doğru ve gerekli görüyorsam onu da açık söylerim! **ben** TKP'de birçok insan karşıyken TİP ile birleşmemiz gerekli olduğunu söyledim. Taviz vermek yanlıştır dendiği zaman **ben** Boran yoldaşın başkan olması gerektiğini söyledim. Birçok insan karşıyken engellemeye çalışırken **ben** bunu da söyledim. 15 Nisan toplantısı **benim** açıklamam olmasa, herhalda SBP ile TKP arasındaki ilişki ne olurdu bilmiyorum? Onun için **ben** SHP'ye gitmek gerekir diye düşünüyorsam bunu söylerim her tarafta."

"**Biz** (?) proletarya dikta-

törlüğünü bırakmak lazım dediğimiz zaman buna herkes karşı çıkmıştı. Birçok arkadaş vaktaki Tienanmen Meydanı'nda proletarya diktatörlüğü adına kan döküldü, artık o savunulamaz oldu. **Biz** arkasından Marksizmi yenilemek gerekir, eski Marksist görüşlerle (şimdi de Marksist görüşlerle. S.C.) gidilemez dedik, büyük karşı çıkıldı. **Herkes** karşı çıktı. Vaktaki Berlin duvarı yıkıldı. Marksizm yenilenmeli diye birçok arkadaş demeye başladı."

"Ondan sonra bu parti, SBP kurulurken dedik ki günümüzde kabul edilmiş iki alternatif vardır. Ya komünist partisi olarak kuracağız SBP'yi ya da sosyal demokrat parti. Bizce ikisi de bitmiştir. Sosyalist Birlik Partisi bir komünist parti yani Marksist parti olamaz. Bir sosyal demokrat parti olamaz. Yeni arayışın partisi olmalıdır. Bu da **herkes** tarafından kabul edilmedi." *(Z.D. 28 Eylül 1991 İstanbul İl toplantısı)*

AÇIKLIK, DOBRALIK YA DA KOZMETİK HARBİLİK

Bu, çok normal olmayan ilginç öykünme ve kozmetik harbiliğin ya da sözde açıklık ve dobralık gösterisinin üstünü kazıdığımızda, bizim teorik yenilenme sürecimizin en talihsiz yönleri ve yöntemleri çıkar ortaya. Örneğin; Z.D.'nin de altında imzası olan metinlerde proletarya diktatörlüğü öğretisiniN içerik olarak sınanmış ve doğru bir görüş olduğu ve burjuva demokrasilerinden bin kat demokratik olduğu belirtilip, sadece kavram olarak yanlış anlaşılmaya yol açılabileceği için, yalnızca proletarya diktatoryası kavramının, sözcük olarak bırakıldığı yazıldıktan sonra, yukarda aktardığımız temelsiz öykünme görülebilir. Ya da örneğin Z.D.'nin SBP'nin Marksist nitelikte bir parti olmaması gerektiği konusunda kendisi tarafından alındığını öne sürdüğü tutumun, hiç de kendisinin iddia ettiği gibi "herkes" tarafından bilinmediği, hatta Z.D. tarafından TBKP Kongresi tutanaklarındaki sözlerinden de anlaşılacağı gibi açıkça inkar edildiği de görülebilir. Ya da bir şey düşünüp başka bir şeyi söyleyip, daha başka bir şeyi de yapmanın pratiği izlenebilir!

Bu, esas olarak çok önceden öne sürülüp, benimsetilemediği için geri çekilmek durumunda kalan bir tutumun, Sovyetlerdeki darbeyi izleyen karşı darbenin sağladığı "komünizmin yani marksizmin sonu"na ilişkin psikolojik atmosfer içinde, yeniden öne sürülmesidir. Sovyetlerdeki karşı darbenin gölgesi ve sis perdesi altında, yoldaşlarımızın da içinde olduğu çevrenin başlattığı "Türkiye Marksist hareketini * tüketme" işini tamamlamak için son bir girişimdir.

Şöyle ki; 1990 Sonbaharında SBP'nin Kuruluş Kurultayı öncesinde iki aya yakın süren program ve tüzük tartışmalarının ve çalışmaları, SBP'nin "Marksist bir parti olmaması gerektiği" yolundaki görüşlerin sahiplerince ilgili komisyonların çalışmalarında geri çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Bir yoldaşın deyimiyle "Marksizm SBP program tasarısını basmıştır". Ve ilk formülasyonunda da, "partinin Marksizmin mirasçısı" olduğu, daha sonra da "Marksizmin mirasçısı ve sürdürücüsü" olduğu ifadeleriyle öne çıkmıştır. Bu ifadelerin program ve tüzüğe girmesi, emperyalizm, iktidar ve sosyalizm amacının kapsamlı olarak ifade edildiği bölümlerinin programa eklenmesi ve tüzüğün amaç maddesinin buna göre formüle edilmesiyle beraber gerçekleşmiştir. Programın ağır eklektik zayıflıklarının, eksikliklerinin sürüyor olması ve ilk taslaklarda oluşan partinin Marksist karakteri ile ilgili olumsuz imaja rağmen bu böyledir.

23 Kasım Kurultayı öncesinde oluşan bu durum, kurultay içerisinde bir kere daha iki biçimde zorlanmıştı. Önce, üyelik için tüzüğün kabul edilmesi koşulunun kaldırılması istenmiştir. Gerekçe olarak da, tüzüğün amaç maddesinin Marksist ideolojik karakteri ve amacın sosyalizm olarak ifade edilmesi gösterilmişti. Kurultay tüzük komisyonunun bu öneriyi benimsememesi üzerine, bu sefer de tüzükte amacın sosyalizm olarak belirtilmemesi ve amacın sosyalizm olarak anlaşılmasına yol açan biçimden çıkarılarak, üretim araçlarının mülkiyeti sorunundan koparılmasını sağlayacak bir formülasyonla ifadesi önerilmişti. Bu da komisyonda benimsenmemişti. Bu noktadan sonra 23 Kasım Kurultayı tartışmalarında partinin belgelerinde Marksist niteliği geriye itmek için zorlamaktan vazgeçmişti arkadaşlarımız.

SBP Kuruluş Kurultayı sonrasında SBP'nin kuruluşuna kadar bu konudaki zorlama, TBKP kongrelerinde, TBKP'li SBP girişimcilerini SBP konusunda, Kuruluş Kurultayında benimsenen belgelerindekinden farklı Marksist olmayan bir SBP tarifine ve Marksizmden kopuşa ikna etmeye çalışılarak sürdürüldü. Nitekim, TBKP GYK'sının SBP ile ilgili kendi karar tasarısında, SBP Marksist olarak değil, "yeni bir değişim partisi" vb. olarak niteliyordu. Oysa tartışmalar ne olursa olsun SBP'nin de program ve tüzüğü ortaya çıkmıştı. Ve SBP'ye ilişkin kararlarında bunları temel alarak, en azından bunları reddetmeyen bir biçimde önermek gerekirdi. Ancak bu karar tasarıları SBP girişimcisi de olan kongre delegasyonunda bu biçimiyle geçmedi. TBKP kongre kararları teorik yenilenmeyi Mark-

sizmin yenilenmesi, SBP'yi ise Marksistlerin birliği olarak ele alıp kararlarını oluşturdu. Böylece sonuçta Z.D. ve arkadaşları SBP'nin 15 Ocak kuruluş öncesinde ve SBP'nin kuruluşu ile Marksizmden uzak bir değişim partisine dayanak olabilecek fikirlerini benimseyen bir platform, imkan bulamadılar.

İKİSİ BİRARADA OLMUYOR, YA DA YA BENİM DEDİĞİM, YA BENİM DEDİĞİM

Şimdi ise, yoldaşlarımız Ağustos GYK'sı ve son il toplantısındaki görüş ve tutumlarıyla, SBP'nin Marksist bir parti olarak varlığını sona erdirme ve başka bir değişim öznesi ya da "bir arayışın partisi"ne yönelme konusundaki girişimlerini başlatmış olmaktadırlar.

Bu girişim, 141-142 kalktığı halde bir türlü TBKP kongresinin toplanıp formel olarak da SBP'ye katılışın tamamlanmayıp belirsiz bir süre için TBKP'nin devam ettiriliyor oluşu olgusuyla beraber, Haziran 1991'den beri TBKP organlarının yalnızca hukuki mücadele ile sınırlı olması gereken misyonunun zorlanarak, çok yönlü ve kapsamlı politik bir faaliyete doğru genişletme eğilimi ya da her önemli konuda bir de TBKP GYK veya Genel Sekreterliği açıklamasıyla tutum belirtmeye başlama yahutta SBP'nin politik işlevine paralel bir işlevi yürütmeye başlama çabasıyla birlikte, bütün bunlar daha da anlaşılır hale gelmektedir.

Özetle; arkadaşlarımız, şimdi dünyada ve ülkedeki son gelişmeler nedeniyle gelinmesi gerekli dedikleri yere; Marksizmden, sosyalizmden, sosyalist amaçlı Marksist bir partiden tam kopuşa, ya da bunun eşiğine SBP'nin kuruluşu ile gelmenin gerekli olduğunu zaten düşünüyorlardı.

Ama olmadı. SBP Marksist bir parti olarak kuruldu. Politikasının bu doğrultuda gelişmemesi için çaba harcadılar. Ama gene tam olmadı. Ya da Marksizm ile arkadaşlarımızın yenisi, "bir arada olmadı", işte bu nedenle "SBP gitmiyor" tutumu deklare edildi.

Bu deklarasyonun izleyerek öne sürülen SHP ve HEP'le birlik ve bağlı olarak Markisizmden kopuş tartışması aynı arkadaşlar tarafınddan açıldı. Zaten yoldaşlarımız SBP'nin kuruluşundaki Marksist kimlik tartışmasına kendi açılarından resmen yalnızca 15 Ocak 1990'la Mart ayı arasında ara verdiler. Mart ayından bu yana ise, Z.D.'nin "Marksizmden Kurtuluş" yazısı ile birlikte kendi açılarından bu tartışmayı yeniden başlattılar. Bu sürekli kimlik tartışması fiilen partiyi zor altına aldı. Dışa, eyleme ve örgütlenmeye yüzünü çevirme olanağını daralttı .

YENİLEME YA DA TEPELEME

Buradaki yoldaşlarımızın tutumu fıkradaki doktorun tutumuna benziyor:

Doktor hastalarından birisine teşhis koymuş ve en fazla altı ay ömrünün kaldığını söylemiş. Hasta altıncı ayında ölmeyince sevinçle doktoruna gitmiş. Hastayı gören doktor silahını çekmiş ve hastayı hakladıktan sonra yardımcısına dönmüş "teşhislerim yanılmaz, birine altı ayda ölür dedim mi ölür."

Fıkradaki doktor örneği, yoldaşlarımız da SBP'nin Marksist bir parti olarak yaşam bulmasını önleyemeyince doğrudan kendileri partide tıkanma yaratarak, partiyi kimlik tartışmasına sokarak marksist nitelikli bir partinin yaşamayacağını bizzat kanıtlamaya giriştiler. Son iki ayda "SBP yürümüyor" ve "SHP, HEP birliği" önerisi bu tutumun ifadesidir. Bunu izleyerek de Marksizmden tam kopuş gerekir diyerek giriştikleri tutum ise, hastasını öldürerek teşhisinin doğruluğunu kanıtlamaya çalışan doktorun tutumunu, Türkiye Marksist soluna karşı "taammüden cinayet"e tam teşebbüs olarak somutlanmasıdır dersem, abartılı da olsa, yalnızca somut durumu tasvir etmiş olurum.

Arkadaşlarımız solun yeniden yapılandırılması, solun yenilenmesi noktası üzerinde şimdi daha fazla duruyorlar. Kendilerine göre Marksist solu "yenilenme girişimleri", onları Marksist solun örgütlü varlığının bitirilmesi, tasfiyesi gerekliliğini ifade etmek noktasına getirmiştir. Bu mantık ve tutum, sosyal demokrasinin ve solun diğer kesimleri için de uygulandığında, aynı biçimde solun genel olarak da örgütlü varlığının gereksizliği ya da tasfiyesinin gerekliliği noktasına vardırılacağını, hatta satır başlarına bakıldığında, çoktan vardırılmakta olduğunu söylemek yalnış olmaz.

Sayın İnönü'nün "aslan sosyal demokratları" da kendilerine mukayyet olmalıdırlar!

Evet, yoldaşlara göre işçi sınıfının tarihsel misyonu çoktan sona erdi. Ama bizim eski yoldaşlarımızın Türkiye Marksist Solunu tasfiye etmede ve solun tasfiyesine katkıda bulunmada, kendilerine belirledikleri özel misyonları ise sürüyor, hatta hız kazanıyor, yenileme niyeti tepeleme girişimine dönüşerek solu tasfiyenin master planına yükseliyor.■

TEKTAŞ AĞAOĞLU

MERHABA YOLDAŞ GOSPODİN!

Moskova'daki darbe her yanıyla bir acayip "darbe"ydi. Darbenin *darbe* olup olmadığı konusunda Batı'da çok çeşitli siyaset ve basın çevrelerinde ciddi kuşkular daha ilk günden dile getirildi. Kim ne istiyordu? Hedefe ulaşmak için hangi araçlar devreye sokulmuştu? Başa geçtiğini ilan eden cunta nereye kadar gitmeye gerçekten kararlıydı? Kimden ve nereden destek bulacaklarını umuyorlardı?

Olaylar ve gelişmeler bu tür kuşkuları eni konu doğruladı. Darbenin ayakları havada bir darbe olduğu ortaya çıktı. Darbeye karşı bütün dünyada büyük gürültü koparılmasına neden olan direnişin de mahiyeti ve boyutu darbenin kendi garabetiyle mütenasipti. KGB'nin başını çektiği darbenin yine KGB üst yöneticilerinin gayretleriyle başarısız kılındığını Yeltsin kendisi açıkladı. Yeltsin'in üzerine tırmanıp direniş beyannameleri okuduğu tank onu tutuklamaya mı yoksa kurtarmaya mı gelmişti, o da pek anlaşılamadı. Yeltsin ve taraftarlarının darbeye Savunma Bakanı düzeyinde katılan orduyu aleyhde tepkilerden korumak için özel bir çaba sarfettikleri dikkati çekiyordu bu arada.

Bu bakımdan darbenin, sonuçta darbecilere pahalıya da mal olsa, önceden enine boyuna hesaplanmadan, hedefi belirlenmeden "çalakalem" girişilmiş bir macera, bir amatörlük şahikası olduğu izlenimi baştan beri dünya kamuoyunda yer etti, bugün de sürüyor. Ama yol açtığı sonuçlar bakımından belli bir hedefe ulaşılmasına hizmet ettiği çok açık: direnenlere, başta Yeltsin olmak üzere, ucuz kahraman payesi kazandırmaya yetmiştir en azından. Bolcasından sağladığı ise Rusya Federasyonu yöneticilerinin tepeden inme kararnameler ve "pronunciemento"larla bütün Sovyetler Birliği yönetim mekanizmasına el koyma ve bu arada KP örgütlerini ve yayınlarını kanunsuz kapatma, genel olarak antikomünist isteriyi azdırma imkânını ele geçirmeleridir. Bu bakımdan pekâlâ "başarılı" olduğu ileri sürülebilir!

Darbenin başlayışı, üç günlük ömrü ve çöküşüyle yol açtığı sonuçlara bakıp da işin içinde "oyun içinde oyun" olduğu gibisinden komplo teorileri üretmek ya da orda burda üretilenlere hak vermek hiç gerekmiyor. Nesnel sonuçları subjektif süreçler belirlemiyor çünkü. Cuntayı oluşturanların kişiliklerine, ilk bildirilerinde söyledikleri̇ne ve darbeye hangi iç ve dış koşullarda girişildiğine baktığında darbecilerin harekete geçmelerinde belirleyici saikin ne olduğu açıkça görülüyor: S. Birliği'nde devletçi içgüdüleri azan kimi aparat adamlarının şartlı refleks ürünüydü bu darbe teşebbüsü. Başarılı olsalardı haklılık gerekçelerini "perestroyka"nın -yani nicedir artık düpedüz kapitalist restorasyonun- S. Birliği'ni dağıtmadan, anarşinin gemi azıya almasına meydan vermeden, gerekli disiplin ve zaptü rapt altında gerçekleştirilmesi ihtiyacına oturtacaklardı.

Yönetime el koyduklarını ilan ettiklerinde açıkladıkları bildiri nerdeyse bir Latin Amerika muz cumhuriyeti cuntası ağzıyla kaleme alınmıştı. Devletin sahipleri "birlik-beraberlik" çağrısı yapıyorlardı. Huzur ve istikrar içinde çok çalışmak gereğini vurguluyorlardı. Ne sosyalizmden, ne sınıftan, ne kapitalizme karşıtlıktan söz ediliyordu.

Bu bildiriyi kaleme alıp da bütün dünyaya açıklayanlar kimlerdi peki? Hepsi devletin ve bir devlet aparatına dönüşmüş KP'nin asker/sivil ileri gelenleri. Hepsi yılların perestroykacısı. Gorbaçov'un mutemet adamları. Ne yönde geliştiği ve ne yöne varacağı artık yeterince açıklığa kavuşmuş "yeniden yapılanma"da hizmeti ve sorumluluğu yıllardır onunla paylaşagelen insanlar. S. Birliği'nin dağılması perspektifi karşısında devletçi refleksleri harekete geçtiyse, bunda âmil motif, sosyalizmi savunma aracı olarak Birliğe sahip çıkmak değil, Perestroykanın temel misyonuna hizmeti sürdürmekti. Nimetlerinden yararlanılmak istenen piyasa ekonomisinin ve Batı kapitalizmiyle işbirliğinin operasyon alanını sağlama almak gerekiyordu.

Kaldı ki, büyük devlet politikasının çarklarında eğitilmiş ve öğütülmüş deneyimli "devlet" adamları olarak, gittikçe acze sürüklenen altüst olmuş ekonomik zeminde Sovyet halklarının bugünkü genel psikolojisi, yönetici kast içinde politik dengeler ve Batı'nın bilinen tutumu karşısında sosyalizmi savunma iddiasıyla ortaya çıkmalarının en azından haddini bilmezlik olacağının hiç mi farkında değillerdi acaba? Sosyalizmi savunma temasına bir demagoji aracı olarak dahi el atmamış olmaları da başarı şansını nerede aradıklarının bir işaretidir.

Darbecilerin ve gizli / açık destekleyicilerinin S. Birliği'nde sosyalizmi sürdürmek isteyen "muhafazakârlar" oldukları çok söylendi, hâlâ söyleniyor. Bunların "sosyalizmi sürdürmek isteyen" muhafazakârlar değil ama muhafazakâr oldukları doğrudur. Çoktandır bir devlet aparatından başka bir şey olmayan KP'nin muhafazakârları! Devletin de, en üst kademelerden başlayarak, S. Birliği'ni nereye sürüklemeye angaje olduğunu (isterseniz angaje olmak zorunda kaldığını da diyebilirsiniz) 85'den bu yana bütün gelişmeler gösteriyor. Ama bir de KP'nin ilericileri var. Yeltsin'ler, Şevardnadze'ler, vesaire. Şu anda KP içinde olmasalar ve azılı KP düş-

manı kesilmiş olsalar da devlet içinde konumları kitleler nezdindeki günahlarını son katresine dek paylaştıkları KP tarikiyledir. Bunlar kapitalist restorasyonun Jakobenleridir. Darbe sonrasındaki davranış biçimleri bunu pekâlâ ortaya koydu. Kapitalist restorasyonun muhtaç olduğu disiplini sağlamak, anarşiyi önlemek, gittikçe artan fiyatlar, gerileyen hayat düzeyi, boyutlarının nereye varacağı bugünden belli kitlevi işsizlik, tarımda özelleşmeye itibar etmeyen kırsal kesimde üretim yetersizliği ve orda burda uç verebilecek açlık koşullarında sosyalizmin moral bağlarından boşalmış ve boşaltılmış kitleleri dizginlemek, vb., vb. ve bütün bunların gerektireceği kararlılığı gösterebilmek düpedüz Jakobenlik gerektiren bir iştir. Ne ki bu işi tüm boyutlarıyla üstlenmenin zamanı henüz gelmedi. Muhafazakârlar kendilerine ait olmayan bir işi üstlendiler. Onun için üç günde çöktüler. Bu işi üstlenmekle de Yeltsin'in ve bugün Yeltsin'ci görünüp yarın besbelli onu da aşacak olanların karşı darbesine çanak tuttular.

Karşı darbenin neler getirdiğini gördük. Rusya Federasyonu yöneticileri mevcut Sovyet anayasasını da, demokrasinin icaplarını da ellerinin tersiyle bir yana itip duruma tepeden inme "vaziyet" ettiler. 10 milyonu aşkın nüfuslu Moskova'da birkaç bin kişilik sokak kalabalıklarına yetmiş yıllık tarihi "yeniden" yazdırırken "yeniden yapılanma"nın gündeme getirdiği yeni yeniden yapılanmaları dayattılar. Bu bağlamda SBKP'nin başına gelenler üzerinde bu yazı çerçevesinde fazla durmanın gereği yok. Yarım yüzyıldan uzun bir süre devletle ve devletin tüm uygulamalarıyla bütünleşmiş olmasının trajik kefaretini ödüyor. Ektiğini biçiyor. Önemli olan, bugünkü "Egemen Devletler Birliği"nde eski SSCB'deki iktidar yapısının ve işleyişinin merkezde de, cumhuriyetlerde de fiilen değişmemiş olması ve değişeceği yönünde pek bir emare görünmemesidir. On yıl ya da beş yıl öncesine kadar "komünizmin yüce değerleri" adına belli kilit mevkilere tırmanmış kişiler bugün eski ve yeni maiyetleriyle birlikte "Komünizme lânet" kampanyasının başını çekmekteler. Hedefler ve söylemler değişti ama, kişiler de, yöntemler de değişmedi. Komünistler ve sosyalist değerler üzerinde estirilen resmi terör çok sesli demokratik bir yeniden yapılanmayla hiç de bağdaşmaz bir durumu sergiliyor.

Bu ortamda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tabutuna çakılan çiviler Rusya Federasyonu gerçekliğine ve dinci gericiliğe bulanmış Amerikan hayranı Büyük Rus şovenizmine oynayan politik ve sosyal kesimleri öne çıkarıyor. Rusya Federasyonu yöneticilerinin Birliği sosyalizm bağlarından kopardıktan sonra yine sürdürme hedefinden hiç mi hiç vazgeçmeyecekleri de hergün biraz daha açığa çıkıyor. Düne kadar SBKP politbürosunda muhatap oldukları eski Yoldaşları şimdi egemen cumhuriyet yöneticisi Gospodinlerle uzlaşma masasında karşılıklı kozlarını paylaşıyorlar. Eski PB yoldaşlarından kimileri sahnede görünmüyorsa, yerlerini SBKP içindeki eski rakip hizip başlarına kaptırdıkları içindir. Cumhuriyetlerde "bağımsızlık" akımı her birinde politik ve ekonomik iktidar klikleri arasında ileriye yönelik hesaplaşmanın geçici zeminidir. Bu hesaplaşmada Rusya Federasyonu yönetiminde başı çekenler doğrudan taraftır.

1917 Büyük Ekim Devrimi bütün Asya halklarının önünde yeni ufuklar açmıştı ve kendi kaderini o ufuklara bağlamıştı. Şimdi karşı devrimci kapitalist bir Rusya'yı yeniden ihya teşebbüsü sosyalizm kuruculuğu ve savunuculuğunun uzun yıllar en büyük yükünü ve kahrını çekmiş olan Rus halkına da, diğer Asya halklarına da bundan böyle neler getirecek bakalım göreceğiz.

*

Bu arada 19 Ağustos günü darbe haberini duyanlar arasında, dünyada ve Türkiye'de, sosyalizme ve *Sovyet Sosyalist* Cumhuriyetler Birliği'ne sahip çıkan yine de birileri varmış diye sevinenler olmadı mı? Oldu. Böylelerinin en hafif deyimle politik ve duygusal saflıkları, karşı darbecilerin başarısına alkış tutanların kaşarlanmış hinliğine denk düştü. Tepeden tırnağa Perestroykacı, restorasyoncu darbecilerin gerçek motiflerini ve darbe teşebbüsünün genel somut mantığını kavramakta acze düşülmesi, o motiflerin ve mantığın sosyalizm savunuculuğuyla özdeşleştirilmesine ve bundan yola çıkılıp bir kere daha sosyalizme, Marksizme veryansın edilmesine fırsat sağladı.

Sade o da değil. En halisane niyetlerle de olsa (olmaz ya!) kapalı kapılar ardında kotarılan darbelerle savunulmak istenen sosyalizm ne tür bir sosyalizmdir ki? 1930'lardan bu yana sınıfla ve kitlelerle karşılıklı güvensizlik temeli üzerine oturmuş bir iktidar uygulamasının sorumlu mirasçılarına mı kalmıştı sosyalizme sahip çıkmak? Üç günlük Moskova cuntasına yakıştırılan misyon, S. Birliği'nde ve bütün dünyada sosyalizmi ve sosyalizmin kazanımlarını savunma davasına bu acayip darbe macerasından da daha büyük zarar vermiştir. S. Birliği'nde sosyalizmin ve SSCB'nin likidasyonu dünya çapında ve tarih düzleminde Marksizmin likidasyonuna zar atanlar için bulunmaz fırsattır. Kapitalist restorasyonla birlikte içi küflenmiş kurumlar ve yakın zamana dek onları ayakta tutan ideolojik kalıplar yıkılmakla kalmıyor; doğrudan doğruya sosyalizm ülküsü ve Marksizmin kendisi o yapıların enkazıyla birlikte "tarihin çöp sepetine" atılmak isteniyor. Bu bağlamda o tür yapılara ve o türden bir sosyalizm anlayışına sahip çıkma yönünde her eğilim Marksizmi insanlığın ve tarihin gündeminden düşürmeyi iş ve meslek edinenlerin ekmeğine yağ sürmeye mahkûmdur. Sosyalizm ülküsünün ve savunuculuğunun günü geldiğinde çalışan kitlelerin bağrında yine maddi güce dönüşeceğine güveni yitirmemek kadar, kitlelerden kopuk hiçbir "öncü" aceleciliğin buna tekaddüm edemeyeceğini kavramak da Marksist materyalizmin gereğidir.■

SAİM KOÇ

ENKAZLARIN ALTINDA EZİLMEMEK GEREKİR

Polonya'da ordu askeri bir darbeyle iktidara el koyduğu zaman sosyalistler çok şaşırmıştı. İşçi sınıfının iktidarı ordu tarafından elinden mi alınıyordu? Yoksa Jaruzelski'nin iddia ettiği gibi darbe işçi sınıfının selamete çıkması için mi yapılmıştı? Hangi gerekçeyle yapılmış olursa olsun, geri bıraktırılmış ülkelerde sık sık gündeme gelen askeri darbelerin bir benzerinin anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir yanı yoktu. İşçi sınıfının ne iktidara gelmek için ne de iktidarda kalmak için darbelere ihtiyacı olamaz. Ama iktidar erkini elinde bulunduran bürokrasi olursa askeri darbelerin anlaşılmaz bir yanı da kalmaz.

Geri bıraktırılmış ülkelerde askeri darbeler, egemen sınıfların iktidarlarını eskisi gibi sürdürmekte zorlandıkları noktalarda gündeme gelir. Darbenin getirdiği rejimler ulusal güvenlik için oluşturulmuş olan zor aygıtını diğer zor aygıtların yanı sıra devreye sokar ve toplumsal muhalefeti ezmeye çalışır. Çoğu kez de darbeler toplumsal dinamiklerin iktidarların zor aygıtlarıyla gireceği bir çatışmadan galip çıkamayacakları bir noktada gündeme gelir ve amacına ulaşır. Amaç her zaman için aynıdır; mevcut zor aygıtlarıyla bastırılmayan toplum yeni zor aygıtlarının devreye girmesiyle sindirilir ve bu süre içinde yapılan yasal düzenlemeler oluşturulan kurumlarla sistemin önündeki engeller bir süre için temizlenmiş olur.

Askeri darbelerin bu genel karekteri hiç şüphe yok ki, SSCB'de gündeme gelen darbe için de geçerlidir. 1985'de başlayan açıklık ve yeniden yapılanma süreci SSCB'de askeri bir darbenin potansiyellerini de yaratmıştır. Darbe sonrası gelişmelerin nasıl bir seyir izleyeceğinin kestirilebilmesi için öncelikle bu sürecin irdelenmesi gerekir. Ama bu da yeterli değildir. Kendi içinde dönem dönem farklılıklar arzeden reel sosyalizmin 70 yıllık pratiğini gözden geçirmek doğru sentezlere ulaşabilmek bakımından kaçınılmaz.

Açıklık ve yeniden yapılanma politikaları sonucu SSCB'de başlayan süreç Doğu Avrupa ülkelerini sarsmaya, buradaki rejimler peşpeşe yıkılmaya başlayınca sosyalistlerin önemli bir kısmı bu gelişmelere iki yanlış yorum getirdiler. Birinci yanlış Marksizmin aşıldığı, yüzyıl öncesinin teorisiyle günümüz sorunlarının çözülemiyeceği görüşü idi. İkinci yanlış ise; sosyalizmin teorisinin doğru pratiğinin yanlış olduğu tezi idi. Birinci yanlışın ciddiye alınabilir bir yanı yoktur. Bu tezin sahipleri öncelikle kendi görüşlerinin burjuvazinin bu konudaki görüşlerinden hangi noktada ayrıldığını ortaya koymalıdırlar. Marksizmin aşıldığını söylemek bilimsel sosyalizmin aşıldığını öne sürmekten başka bir şey değildir. Geride kalan şey ise sadece içi boş bir ütopyadır. Erişilebilir bir şey olmadıktan sonra ütopyalar neye yarar. Oysa marksistlerin ütopyaları gerçeklerden yola çıkar. Bugünün gerçeğini yakalayamayanlar yarını yakalayamazlar. İkinci tez ise ilk bakışta insana çok mantıklı geliyor. Nitekim bu görüşteki sosyalistler yıkılanın sosyalizm teorisi değil pratiği olduğunu savunarak sosyalizmi aklamaya çalışıyorlar. Bu tezin de dayandığı mantık çok sağlam değil. Her şeyden önce bir pratik iflas etmişse ona kaynaklık etmiş olan teorinin o yorumu da iflas etmiş demektir. Burada söylenmesi gereken, reel sosyalizmin teorisinin de pratiğinin de iflas ettiğidir. Bu marksizmin iflası mıdır? Sınıfsız toplum idealini yitirmemiş her sosyalist reel sosyalizmin marksist sosyalizmle pek alakası olmadığını görecektir. Bunu marksizmin birkaç temel önermesi ile reel sosyalizmi karşılaştırarak ortaya koymaya çalışalım.

Marksizm sosyalizmi kapitalizmden komünizme geçişin ara aşaması olarak görür. Yani sosyalizm bir geçiş toplumudur. Burada devlet diğer bütün devlet tiplerinden ayrılır. Önceki toplumlarda devlet, egemen sınıfların egemenliklerini sürekli kılabilmek için yetkinleşirken sosyalist devlet giderek sönümlenen bir devlettir. Denilebilir ki, Marx devleti böyle tanımlarken dünya henüz emperyalizmi tanımıyordu. Ama Lenin tanıyordu ve bir emperyalist savaş görmüştü. Buna rağmen Marx'ın devlet teorisine sahip çıkıyordu. Leninizmin aşıldığı görüşünde olan arkadaşlarımıza bu sözlerin pek anlam ifade etmeyeceği ortadadır. Bu durumda onlarla tartışabileceğimiz zemin de kayboluyor. Ama sanırım Marx'ın ve Lenin'in temel önermelerinin hala geçerliliğine inanan arkadaşlarımızla tartışmak anlamını sürdürüyor. Marksist

sosyalizmle reel sosyalizmin devlet kavrayışlarına geri dönersek, reel sosyalizmin devlet anlayışının Marx'ın devlet anlayışı ile pek alakası olmadığını söyleyebiliriz. Reel sosyalizmde devletin sönümlenme bir yana tıpkı kendinden öncekiler gibi güçlenmiş, bürokrasiyi her türlü baskı aygıtlarını kurumlaştırmış, giderek toplumdan yabancılaşarak onun üzerinde yer almıştır. Böyle bir devletle devletsiz bir topluma ulaşılamayacağı açıktır. Böyle bir devletin nitelik itibariyle diğer devletlerden farkı yoktur. Burjuva devletin yerine yeni tipte bir devlet koyma gereği, burjuvazinin egemenliğini sürdürmek üzere zor aygıtlarıyla örgütlenmiş bir devletle devletsiz bir topluma ilerlenemiyeceği gerçeğinden çıkar. Sosyalist devlet temel kurumları itibariyle burjuva devletten farklı bir nitelikte olmalı ki bu fark onu giderek sönümlenecek bir sürece sokabilsin. Devletin sönümlenmesi ise, toplumdan yabancılaşarak onun üzerinde yükselmenin önüne geçecek şekilde düzenlenmesini gerekli kılar. Yani devlet, sürekli bir egemenlik aygıtı konumundan, kitlelerin güvenini yitirmiş iktidarların egemenlik aygıtı konumundan çıkarılmalı, işçi ve emekçi sınıfların iktidar aygıtı konumlarına yükseltilmelidir. Bu ise devletin sürekli zor aygıtlarına sahip olması engellenerek başarılabilir. Toplumun çoğunluğu yönetenleri değiştirmek istediğinde karşısında zor aygıtlarını bulmamalıdır. O zaman kitlelerin güvenini yitirmiş yönetimdeki partinin çekilmekten başka seçeneği kalmaz. Halka karşı kullanılacak silahlı güçlere sahip olunmadığı noktada halkın istediği olur. Sadece Tiananmen Meydanı'ndaki katliam bile reel sosyalist devletin toplumdan ne kadar yabancılaştığını ortaya koyuyor. İktidara gelmek için işçi ve emekçi yığınları temsil ediyor olmak, onların güvenini ve desteğini kazanmak ne kadar gerekli ise, iktidarda kalmak için de bu temsil ve güven o kadar gereklidir. Sürekli ordu gibi kurumlara duyulan ihtiyaç genellikle uluslararası koşulların dayattığı zorunluluğa bağlanır. Emperyalizmin devasa boyutlara varan silah gücü karşısında durabilmek için savunmaya dönük silah, asker gibi tedbirlerin kaçınılmazlığı tartışılmaz. Ne var ki bu gerçeğin sürekli bir orduyu gerekli kıldığı tartışılır. Hele hele bu silahların zaman zaman kendi halklarına karşı kullanıldığı düşünülürse bu kurumların gerekliliği daha çok tartışılır. Ulusal savunma ve toplumsal düzen devletin sürekli kurumlarıyla değil de halkın silahlı gücüyle sağlanırsa bu silahlar halkın kendisine yönelemez. Yığınları temsil kabiliyetini yitiren hiçbir parti halka rağmen iktidarda duramaz. İktidar gerçek sahiplerinin, halkın elinde kalır.

Reel sosyalizm anlayışının sönümlenen değil de güçlü, yetkin bir devlet oluşturmasının özünde yatan neden şüphesiz salt ulusal savunma kaygıları değildir. Esas olarak sosyalizmi özdeşlik temelinde kavrayış güçlü bir devleti gerekli kılar. Buna bağlı olarak tek sesli bir hayat tüm toplumu kıskacı içine alır. Özdeşlik kimi sosyalist ülkelerde öyle boyutlara varmıştır ki, toplumun bütün fertleri tek tip elbiseler içine sokulmuştur. Farklı giysilere bile izin vermeyen bir anlayışın farklı fikirlere hayat hakkı tanıması zaten beklenemez. Çoğulculuğun, çok sesliliğin bittiği yerde bilimsel gelişme de durur. İnsanın kendisi ile bile özdeş olmadığı bir yerde toplumu özdeş kılmak olanaksızdır. Nitekim reel sosyalist toplumlarda gelişme durmuş, teknoloji alanında bile kapitalist ülkelerin gerisinde kalınmıştır. Bu ülkelerde çoğulculuğun gündeme gelmesi ile birlikte Komünist Partilerin marjinal bir duruma düşmelerinin bizim gibi ülkelerde sosyalistlerin siyasal gündeme müdahale etmekten uzak toplumun kıyısında kalmışlığının temelinde yatan özdeşlik anlayışıdır. Bugünlerde sosyalistler tarafından sorgulanmaya başlayan bu anlayış özellikle 70'li yıllarda ülkemizde sosyalizme damgasını vurmuştu. Her grup, örgüt ya da parti, sınıfın tek temsilcisi olarak kendisini görüyor, diğer grupları ise küçük burjuvazinin temsilcisi kabul ediyordu. Onlarla iktidarın alınışına kadar ittifak yapılabilir, iktidar alındıktan sonra ise onlara layık görülen ya cezaevleri ya da darağaçlarıydı. Siyasal birlik ise, başkalarının kendi çizgilerini kabul etmeleriyle gerçekleşebilir bir şeydi. Bu görüş, kaçınılmaz olarak sınıfı bir bütün olarak düşünür, onun tarihsel uzun vadeli çıkarlarının da ancak kendisinden toplanabileceğini savunur. Bu durumda diğer gruplara ait görüşler işçi sınıfına ait olamaz. Bu anlayışın iktidar olması halinde ortaya reel sosyalizmin çıkması hiç de şaşırtıcı değildir. Doğruların sadece kendinde toplandığı anlayışı 'bu doğrulara' ters düşen herkesi düşman ilan eder. 'Bu doğrulara' parti içinden yoldaşların da itiraz etse, işçi emekçi yığınları da itiraz etse başlarına gelecek akıbet bellidir! Bu anlayış altında işçi ve emekçilerin iktidarı onlar adına düşünenlerin iktidarı haline gelir. Toplumun ezici bir çoğunluğunun güvenini yitirmiş olmasına rağmen iktidarda kalmanın yolu devletin silahlı güçlerini oluşturmaktan geçer. Reel sosyalizmde bu da yapılmış, kitleler zor yoluyla kendilerine dayatılan rejimi kabullenmek durumunda kalmışlardır. Oysa burjuvazi gibi proletar-

ya da bir bütün değildir ve onun birden fazla partisi olabilir. Çoğulculuktan bahsederken bu gerçeğin önemli olduğu unutulmamalıdır. (Şüphesiz çoğulculuktan salt işçi sınıfının değişik eğilimlerine tanınan örgütlenme özgürlüğünü kastetmiyoruz. İşçi sınıfıyla birlikte bütün emekçi sınıf ve tabakalar için tanınmalıdır. Kaldı ki çoğulculuk yalnızca siyasal alanla sınırlı olmayıp bütün diğer alanlarda örgütlenme ve fikirlerin ifadesi özgürlüğünü kapsar.) Burjuvazi kendi hegemonyasını kurduğu toplumda işçi sınıfının politik örgütlenmesine ses çıkarmaz. Bilir ki toplumdaki hegemonyası devam ettiği sürece onun düzeni tehdit altında değildir. Kitlelerin tercihi genellikle kendi sunduğu alternatiflerden biri olacaktır. İşçi sınıfının ideolojik hegemonyasının kurulduğu bir toplumda da artık olası bir burjuva iktidarının gerçekleşebilmesi olanaksızdır. Sıkça söylendiği gibi, ideolojik emellerini gizleyerek iktidarı ele geçiren bir burjuva partisinin elinde zor aygıtları yoksa, sosyalist ideolojinin etkisi altındaki toplumu kapitalizme döndürmeye gücü yetmez. Burada toplumun bütün alanlarda örgütlenme özgürlüğüne sahip olması da önemlidir. Özgürlüğün salt siyasal alanla sınırlı olduğu bir durumda iktidarı ele geçirmiş bir burjuva partisi iktidarın imkanlarını kullanarak kendi hegemonyasını kurmayı başarabilir ve toplumu kapitalizme sürükleyebilir. Toplumun en alttan başlayarak bütün alanlarda örgütlü oluşu, ve bu şekilde devletin kuşatılmasıyla işçi ve emekçi yığınların iktidarı tam bir güvenceye kavuşur. Her alanda örgütlenme özgürlüğü kadınların özgürlük mücadelesi açısından da özel önem taşır. Sosyalizmde de erkek egemenliği ortadan kalkmamış olduğundan kadınların buna karşı örgütlü bir mücadelede yer alabilmeleri çoğulculuğun toplumun bütün alanlarına yayılmasını gerekli kılar. İnsanın özgürleşmesi sadece ulusların ve sınıfın özgürleşmesiyle kazanılamaz. Aynı zamanda kadının özgürleşmesiyle kazanılabilecek bir idealdir.

Reel sosyalizm anlayışını oluşturan nedenlerden biri de ideolojik hegemonya sorununu yanlış kavrayıştır. İdeolojik hegemonya sadece siyasal alanda kurulmaya çalışılmıştır. Sosyalizmin iktidar olmadığı ülkelerde bu anlayış kendini siyasal gerçeklerin açıklanması sınırları içine hapsetmiş, siyasal propaganda ise sosyalizmin sömürüsüz bir toplum olduğu noktasından ileri geçmemiştir. Oysa burjuvazi milyonları aşan gazeteleriyle, dergileri, kitapları, eğitim kurumları, televizyon kanallarıyla her gün milyonlarca insanı ideolojik bombardımana tabi tutarken, toplum üzerindeki hegemonyasını her gün yeniden pekiştirirken sosyalistlerin faaliyetlerinin ne kadar yetersiz olduğu ortadadır. Sosyalistler, iktidarı işçi ve emekçi sınıflara terketmek istemediği için zora başvuran burjuvaziyi zorun sorumlusu görürler. Gerçekten de işçi ve emekçi yığınların kendi çıkarları doğrultusunda politika yapmaları önünde burjuvazi tarafından dikilmiş bir yığın engel vardır. Ama sosyalistlerin kendi önlerine diktikleri engeller burjuvazinin engellerinden çok daha fazladır. Sosyalistler topluma bir toplum projesi sunamamışlardır. Siyasal alanın dışındaki alanları kullanma becerisini yeteri kadar gösterememişlerdir. Milyonlarca insan futbola ilgi duyarken sporun kitleleri uyuşturmanın bir aracı olduğu söylenerek işin içinden çıkılamaz. Sanatı, edebiyatı ve sosyal etkinlikleri görmezden gelerek burjuvazinin hegemonyasına karşı başarı kazanılamaz. Toplumsal içerikli olup olmadığı kriteri bir sanat eserinin değerlendirilmesi için yeterli değildir. Biz beğenmesek de insan yeteneğinin şaheseri olan nice sanat eseri vardır ve insanlık binlerce yıl bu eserleri hayranlıkla izleyecektir. Zaten çoğulculuk aynı zamanda insanın bireysel yeteneğine kolektif bir sistem içinde sınırsız bir özgürlük tanınması değil midir? Bizim karşı çıkmamız gereken bireyin yeteneğini geliştirmesine tanınan özgürlük değil, bunun toplumun bütün bireylerine tanınmış olmamasıdır.

İdeolojik hegemonyayı doğru kavramamak sosyalistleri kitle çizgisinden de koparmaktadır. Yürütülen faaliyetin bir boyutu da ideolojik hegemonya olmalıdır. Yapılanlara toplum dudak büküyor ya da onaylamıyorsa onların doğruluğu bizi tatmin etmekten öte bir anlam ifade etmez. İdeolojik hegemonya kurmak her şeyden önce nesnelliğin doğru kavranmasını gerekli kılar. Bizim politikalarımızın nesnellikle kesiştiği alanda ise ideolojik bir etki kendiliğinden doğar. Nesnelliği bir kenara koyarak ideolojik hegemonyanın 'doğruların' hayata geçirilmesiyle sağlanacağı düşünsel sahibini 'solcu' bir zemine, yalnız nesnellik üzerinden yürüyerek politika oluşturmak ise kuyrukçu sağcı bir zemine oturur.

Özetle ifade edersek, toplumun siyasal alandan ibaret olmadığı kültürel, sosyal ve benzeri alanların da kitlelerin kendini ifade etmesinde önemli rolleri olduğu gerçeğini görürüz. Bu noktada bu alanların bir tekini bile burjuvaziye terketmeden her biri için üretilecek politikalarımız, söyleyecek sözümüz olur. Sosyalistlerin bütün bu alanlar üzerinde kuracağı hegemonya gelecek toplumun

da kazanılmasında olmazsa olmaz bir yaklaşımdır. İktidarın siyasal alan üzerinden yürüyerek alınması anlayışı sosyalist ülkelerde topluma özgürlük alanı olarak yalnız bu alanı bırakmıştır. Diğer alanlara konan yasaklar bu alanları uluslararası burjuvaziye terkedilmesi sonucunu doğurmuştur. Topluma siyasal alanda tanınan özgürlük de giderek parti üyelerine, hatta merkez komite üyelerine kadar daralmış, kitleler soluk alamaz hale gelmişlerdir.

SSCB'de 1985'te başlayan yeniden yapılanma ve açıklık politikaları, gerek demokrasi gerekse ekonomik açıdan içine girdiği tıkanmışlığın aşılması ihtiyacından doğmuştur. Bu politikaların parti bürokrasisi kanalıyla gündeme getirilişinin şaşılacak bir yanı yok. Bürokrasi, ekonomiyi başka türlü düzeltemeyeceğini görüyordu. Bunun için yeniden bir yapılanma gerekliydi. Bu ise açıklık politikasını zorunlu kılıyordu. 70 yıldır demokrasiyi tanımamış kitlelerin kendilerine sunulan kadarıyla yetinecekleri zaten düşünülemezdi. Nitekim kitle taleplerinin ardı arkası kesilmedi ve yığın eylemleri gündeme geldi. Bu toplumlar hiç kimsenin beklemediği bir hızla bir dönüşüm sürecine girdiler. Kitlelerin mücadelesinin kendi çizdikleri sınırların ötesine geçtiğini gören bürokrasiler yer yer direnmelerine rağmen tutunamadılar. Çok partili sisteme geçilen hemen her yerde aldıkları oylar komünistlerin toplumun ezici bir çoğunluğunun güvenini yitirmiş olduğunu ortaya çıkardı. Komünist partilerin adını değiştirmek de bir işe yaramadı, çünkü sosyalizmin kitleler üzerindeki hegemonyası çoktan çökmüştü. SSCB'de gündeme gelen darbe de düzeni restore ederek devam ettirmek isteyen bürokrasinin bir girişimiydi. Devletin silahlı güçleriyle toplumsal muhalefeti kendi istediği sınırlara çekmek amacı taşıyordu. Eski düzene dönmek istemeyen yığınlar karşısında darbenin başarıya ulaşamaması sürpriz bir gelişme değil.

Şimdi SSCB'yi nasıl bir gelişme bekliyor? Şimdiye kadar sosyalist ülkelerin ulusal sorunu çözdüğü kabul edilirdi ama en koyu milliyetçiliğin bu ülkelerde olduğu görüldü. Yugoslavya'da olduğu gibi SSCB de ulusal çatışmaların eşiğine gelmiş bulunuyor. Öyle görünüyor ki, ulusal çatışmalar sınıf mücadelesini bir dönem için geri plana itecek. Bu süreçte ulusal kimlik ön plana çıkacak. Ulusal sorunun durulduğu yerde toplumlar sınıf gerçeği ile yüzyüze gelecekler. Bugüne kadar kapitalizmi tanımamış olan kitleler onun ne menem bir şey olduğunu görecekler ve o noktada sınıf mücadelesi bu toplumların geleceğini belirleyecek. İşe dünya dengeleri açısından bakıldığında, bugüne kadar sosyalist sistem karşısında birbiriyle yakınlaşan emperyalist ülkeler artık eskisi kadar anlaşamayacaklar. SSCB'nin nüfuz alanlarını terketmesiyle ortada rakipsiz kalan ABD'yi bu alanların paylaşımında diğer emperyalist ülkelerin yalnız bırakmayacağının belirtileri şimdiden görülüyor. Dünya emperyalist devletler arası çelişkilerin öne geçtiği bir dönem yaşamaya hazırlanmalı.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmelerin bizim gibi ülkelere etkisi ise en çok sosyalistler üzerinde kendini gösteriyor. Sosyalizmin bir ütopya olduğu propagandasının burjuvazi tarafından yoğun bir şekilde yapıldığı dikkate alınırsa, burjuvazinin hegemonyası altındaki toplumu etkileyebilmek sosyalistler açısından oldukça zor görünüyor. Özellikle Türkiye'nin geleceğini Ortadoğu'yla birlikte düşünmek gerekiyor. Ortadoğu'daki birkaç ülkenin gelişme dinamiklerinin paralelleşmesi bölgesel bir devrim olanağını doğurabilir. Sosyalist ülkelerin varlığı koşullarında oluşan dünya dengesinin bugün ABD lehine bozulmuş olması geri kalmış ülkelerdeki devrimleri de zorlaştırdığı ortadadır. Diğer taraftan reel sosyalizmin enkazı altından Marksist sosyalizmi ayakları üzerinde oturtmak bir başka zorluktur. Ülke sorunlarına çözüm bulmanın, bu doğrultuda politikalar üretmenin yanısıra sosyalizmin dünya ölçeğindeki sorunlarına da yanıtlar bulmak zorunludur. Sosyalistler bu iki sorunu çözmek durumundadırlar. Sosyalizmin içine düştüğü ideolojik sorunların önünü açmadan sağlıklı bir toplum projesi oluşturmak mümkün değildir. Tüm bu olumsuzluklara karşın, eninde sonunda yıkılması kaçınılmaz olan reel sosyalizm anlayışının çöküşüyle birlikte bu anlayışın içine hapsolmuş sosyalistlerin çoğulculuğa dayalı bir sosyalizm anlayışını kavrama olanağı doğmuştur. Şimdi yapılacak olan çoğulcu sosyalizm anlayışı temelinde ideolojik, örgütsel ve politik bir önderliğin oluşturulmasıdır. Böyle bir önderliğin oluşturulması için mevcut örgütler, gruplar ve partilerin hiçbiri tek başına bir imkana sahip değildir. Böylesi bir önderlik ortaklaşılacak bir program etrafında değişik grup ve örgütlere dağılmış olan teorik, örgütsel ve politik birikimin, bu birikimi taşıyan kadroların biraraya getirilmesinden geçer. Önüne partiyi koyan böyle bir projenin tartışılması ve hayata geçirilmesi için bugün atılması gereken adımlar saptanmalıdır. Umarız ve dileriz, sosyalistliğin henüz toplum nezdinde fazla itibar kaybetmediği bu konjonktür değerlendirilir ve birlik sorunu çözülür.■

CEMAL KIRAL

ŞİMDİ NE YAPMAK LAZIM?

Üç dört yıldan beri dünyada olup bitenler Doğu Avrupa tipi sosyalizmin sosyalizmin kaçınılmaz sonunun zaten habercisiydi. Geçen ay eski Sovyetler Birliği'nde olan ise noktayı koydu. Kalan adalar bir dünya sosyalist sisteminden bahsetmeye yetmez. Böyle olunca olan şey marksizmin çöküşü müdür? Kuşku yok ki, hayır. Eski sosyalist sistemin yıkıntıları arasından kapitalizmin kapitalizmin fışkırdığını göre göre "marksizm bitmedi" demek çelişki olmuyor mu? Hayır, olmuyor. Bir kere yıkılan şeyin ne olduğuna bakmak gerekiyor. İnsanlık Paris Komünü'nden sonraki bu yenilgide, sosyalizmin üretim araçlarını devletleştirmekten ibaret olmadığını yaşadı. Bir zorluk daha ortaya çıktı. Sınıfsız topluma geçiş, toplumsal sistem olarak sınıflı bir toplumdan öbür sınıflı topluma geçiş kadar kolay olmuyor. İkincisi. Kurulan yapı, "komünizmin yanlış olduğunu daha 1950'lerde anladığını, en büyük hatayı Amerikaya bağlanmamakla yaptığını ve bir daha dünyaya gelse komünist olmayacağını" söyleyen birinin, 35 yıl boyunca "sosyalist devlet"i tek başına yönetmesine izin veren bir yapı olursa bunun halk iktidarı ile ne ilgisi olur? Gördük. Halk iktidara gelmezse, kurulacak şeyin sosyalizm olmıyacağını pratikte doğruladı. Bolşevikler sosyalizmin kurulmasını, halkın Sovyetler biçimindeki iktidarında gördüler. İktidar bazen tek kişiye, bazen görünürde kollektif aslında yine parti sekreteri olarak tek kişiye, bazen Çar'ları kıskandıracak yetkilerle donanmış tek kişiye bırakılırsa, devletin adı Sovyetler Birliği geçti diye, iktidar halkın elinde olmuyor. Gördük. Sosyalizmin, akıldane takımının üstün zekası ve "devlet memuru" kimselerin raporları ile kurulamayacak kadar ciddi bir iş. Ben elbet her şeyi uygulamada yasallıklara ve nesnelliklere aykırı davranılmış olmaktan ibaret görmüyorum. Kitaplar "devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz" diye yazar. Sondan bakalım. Yıkıldığına göre "pratik devrimci değilmiş" demek yetmiyor. Bu sonuçtan "teorinin yanlışlığı"na varmak ise kaba bir Aristo mantığıdır. Teori ile pratik arasındaki tıkanıklığın sebeplerini arayıp bulmak, bilgi ve yetki ister. Bunun araştırmasını bu işten anlayanlar yapmalı. Ve mutlaka yapmalı.

Bunlara ve başka şeylere bakıp "marksizmin bittiğini" söylemek mümkün mü? Bu görüşe hiçbir şekilde katılmam. Eskiden beri marksizmin yanlış bir şey olduğunu söyleyenlerin şimdi, eski "sosyalist sistemin" çöküşüne kanıt olarak sarılmaları kaba bir anti-komünizmden başaka bir şey değildir ve kayda değer yanı yoktur. İki sistem arasındaki kıyaslamayı, ulaşılmış ekonomik düzeye ve insanların yaşam düzeyine indirgeyip, bundan kapitalist sisteme üstünlük payı çıkarma gayretinin ciddiye alınacak tarafı olamaz. Kapitalist dünya ile "sosyalist sistem" arasındaki bu anlamda var olan devasa farkı bende görüyorum. Varsın öyle olsun, yeter ki "sosyalist sistem" kalsın demedim. Sistemin adı ne olursa olsun, insanları sabunsuz bırakan bir rejim elbette yıkılır. Ama kapitalizmin ulaşmış bulunduğu gelişmişlik düzeyi de, tek başına, bu sistemin üstünlüğünü ıspatlamaz. İkiyüzyıldır insanlığın beşte dördünü ezen sistem, neyin üstünü oluyor? Hem bu sistem kendi içindeki bir kıyaslamada sınıfta kalır. Benim bildiğim, Meksika hiçbir zaman sosyalist olmadı. Türkiye de. Başkaları da. Faturayı sosyalizme mi çıkaracağız? Yani ekonomik anlamdaki bu karşılaştırmaya bakıp, bundan marksizmin "bittiğini" çıkarmaya çalışmak beyhude bir gayrettir. Bu ekonomik kıyaslamada arkaya düşmenin savunulacak bir tarafı elbette yok. Bu kıyaslamada yenik düşmüş olmanın rövanşını almak için, sözü "sosyalist demokrasi"ye getireceğimi sanıp, kimse bıyık altından gülmesin. Ne yazık ki uygulamada bu da lafta kaldı. Yanlış olduğu için değil. Yine bir kıyaslama yapıp demokrasinin "Batı" (burjuva demokrasisi deyimini kullanmaktan ısrarla kaçınıldığına dikkat çekerim) tipinden başka modeli olamayacağı iddiasıboşuna. Yani kargadan başka kuş vardır. Ama "Batı Demokrasisi" gerçekten üstün ve tek olmasın? Olur, ya. O zaman güncel bir örneğe bakalım. "seçimler demokrasinin vazgeçilmez unsurudur". Doğru. "Özgür seçim" bu da doğru. Şimdi de somuta bakalım. Ünlü Seguela'nın İsveçte Sosyal Demokratların, Türkiye'de ANAP'ın seçim kampanyasını üstlenmiş olmasından ne çıkar ki, "parayı veren düdüğü çalar." Seguela için iktidara kimin geleceği önemli değil. Daha çok para, daha iyi reklam. "Ne kaa ekmek, o kaa küfte". Paraya dayalı bu sistem açısından bakılınca, bunda elbetteki bir ilkesizlik yoktur. Ama bu sayede o ülkede "özgür seçim" mi oldu? Belki de "seçim" yapıldığı için demokrasinin gereği yerine getirilmiştir. İnsanı güldürmeyin. Elbette Seguela her zaman seçim kazandıramaz.

İsveçte olduğu gibi. Türkiye'de olması gerektiği gibi. Ben başka şey söylüyorum. Kimse bunu "hür seçim" diye yutturmaya kalkmasın. Demokrasi adına oynanan bu oyunun asıl adı "paranın padişahlığı"dır. Ve kimse hayale kapılmasın. İşler böyle gittikçe halk yığınları Anayasa ve Seçim yasalarını aşacak ve seçim kampanyalarında reklam şirketlerine ödeyecek milyarları bulamaz. Umutsuzluk aşılamıyorum. İşin ciddiyetine parmak bastım. Bunun üstesinden gelecek olan şey, halk yığınlarının şevkli çabasıdır. İşler böyle gittikçe dedim. İnsanlık bu defa, Paris Komünü'nden 1917'ye kadar olduğu gibi 46 yıl beklemeyecek. Yaşayacağız ve göreceğiz.

Olağanüstü bir dönem yaşadığımız meydanda. Böyle dönemlerde farklı görüşlerin belirginleşme hızı artar. Şimdi de öyle oluyor. Ve hareketimizin içinde çoktan başlamış görüş ayrılıklarının hızını görmezlikten gelmek gerekmez. Açı bir kere açılmıştır. Ve bir açının iki hattı gibi, hatlar uzayıp birbirlerinin arasındaki mesafe arttıkça, görüş farkları da belirginleşecek. Sözü marksizm üzerine tartışmaların başka bir boyutuna getirmek istiyorum. Bilindiği gibi tartışma alanına "marksizmin yanlışlığı" üzerine olan ve yukarıda değindiğim iddialardan ayrı ve bağımsız olarak "marksizmin aşıldığı" görüşü de getirildi. "Metamarksistler"e (1) bakılırsa "marksizm aşılmıştır". Bu görüşe katılmam. Aşılma nedeni olarak bilimsel ve teknolojik devrimi öne sürmek kolaydır da bu olgunun marksizmin doğuş koşullarını ortadan kaldırdığını kanıtlamak mümkün değildir. Bilimsel ve teknolojik alanda çalışanların önemlerinin, toplumdaki ağırlıklarının ve sayılarının artması sadece marksizmi doğrular. Eski bilgileri zaman zaman hatırlamakta yarar var. Bu durum üretim ilişkilerinin değişmesi anlamına mı geliyor? Bilimsel ve teknolojik devrimin ortaya çıkması artı-değeri yok mu etti? Sınıfsız topluma geçildi de sömürü ortadan mı kalktı? Mülkiyetin yaygınlaşma tezi bile artık eskisi gibi heyecanla öne sürülemiyor. Öyleyse olan ne?

Marksizm, kafa ve kol emeği arasındaki çelişkinin kalkmasından sozederken, herkes kol emekçisi olsun demiyor. Çelişki, kol işçilerinin kafa işçisi niteliğine yükselmeleriyle kalkar diyor. Öbür taraftan, marksizmi yaratan koşulların biçim değiştirmesi ilk defa olmuyor. Bu biçim değişikliklerinden özün değiştiğini çıkaranlar hep oldu. Bugünkü dünyada ve içinde bulunulan koşullarda değil sadece toplumsal psikolojiyi, bireysel eğilimlerin ana doğrultusunu da hesaba katan bir sınıf mücadelesi biçimi tartışmasına, evet. Ama bu biçimin bugün için, yarın için ve bütün zamanlar için geçerli olacağına dair ahkam kesmelere, hayır. Sınıf mücadelesinin gereksizliği görüşüne, baştan hayır.

Peki, SBP bu tartışmaya girsin mi? Bir saptama yapalım. SBP daha başlangıçta "Çağdaş Demokrasi Partisi" ve "Sosyalist Parti" isimlerinde simgeleşen iki politik ana hattın tartışmasına sahne oldu. İyi de oldu. Ve tercihini yapıp yolunu "sınıfsız sömürüsüz bir toplum kurma" yolu olarak ilan etti. Ve SBP, bu yılki FKP'nin L'HumanitÈ Şenliğinde, bu yolun öbür yolcuları ile birlikte oldu. Ne var ki, şimdiki "marksizm aşıldı" tartışmasını açanlar, daha kuruluşta SBP'nin omurgasını oluşturan ana politik hattan biri. Yani tartışma zaten doğrudan doğruya SBP'nin içinde başlamış bulunuyor. Bundan ötürü, SBP istese de bu tartışmanın dışında kalamaz. Zaten kalalım diyene de rastlamadım. Üstelik "marksizm aşılmıştır" diyenler, SBP'ye kendi çizgileri hakim kılmak için çalışacaklardır. Ve bu onların hakkıdır. Ödevidir de. Ama bu görüşe katılmayanların da hakkı ve görevi olmalı. Partinin kimliği, adı, Kuruluş Bildirgesi, programı ve kamuoyu önündeki imajı ile biliniyor demek yetmez. partinin kimliği hakkında yöneticilerinin kimliklerine bakarak da karara varılabilir. ama esas olarak kimlik, bunun gibi ideolojik çalışmalarla ortaya çıkıyor ve çelikleşiyor.

"SBP'liler ve onun çevresinde kümelenen nasıl yaparsa, SBP öyle olacak" (2) Bu görüşe katılıyorum.

Öbür taraftan SBP, "birlik" partisi olarak kuruldu ama görünen o ki marksist potansiyelin bütününü kucaklayabilmiş değil. Bütünün aynı saflarda toplanması mümkün değildir ama, bu tartışmanın sonucu belki de marksist potansiyelin mümkün olan engeniş birliğini sağlama kapısını açar.

Bence Türkiye'nin komünist partisine ihtiyacı var. Tam da bunun için tartışmaların içinde olacağım. Zira "nasıl bir komünist partisi" tartışması bitmiş değil. Ben şimdiye kadarki uygulamalardan ve tartışmalardan komünist partisinin sadece nasıl olmayacağını öğrendim. KP'ler artık geçmişteki TKP gibi olmayacak. SBKP ve diğerleri gibi de olmayacak. Nasıl olacağını yığınlar içinde yığınların aktif mücadelesinden öğreneceğiz. Dağarcığımızdaki bilimsel birikimler, sadece ana doğrultuyu tayin eder. Ama tayin eder.

(1) Deyim dostum Kenan Somer'e ait. Kenan şunu da ekliyor: "Ancak bu adlandırmada da varlığını sürdüren marksist sözcüğünden, bu arkadaşların hiç değilse şimdilik rahatsızlık duymamalarını diliyorum" (Birlik 9. sayı Temmuz-Ağustos 1991)

(2) Kenan Somer'in aynı yazısından.■

AZİZ ÇELİK

"HİÇBİR ZAMAN TAM KARANLIK DEĞİL GECE"

"Bilimsel eleştiriye dayanan her görüşü memnunlukla karşılarım. Kamuoyu denilen şeyin hiçbir zaman ödün vermediğim önyargılarına gelince, önceden olduğu gibi, şimdi de büyük Floransalı'nın özdeyişini benimsiyorum:"
"Segui il tuo corso, e lascia dir le genti"(*)
Marx, Kapital Önsöz

Hey siz!

"Üçüncü dünyalılıktan kurtulamayanlar",

Kafası çalış(may)an insanlar.

Hey siz!

"Batıyla bütünleşmeyi hazmedemeyenler". Şarklılar!

Hey siz!

Siz hâlâ marksizm, sosyalizm, komünizm... bu kavramlarla bu anlayışlarla mı politika yapıyorsunuz?

Hey siz duymadınız mı?

"Tarihin sonu" geldi. Godot gelmeyecek. "Komünizm öldü"!

Evinizin penceresine beyaz bir mendil asın, çağı yakalayın!

Dünyanın bunca meydanında bunca insan yanılıyor olamaz!

Çoğunluğa katılın.

(Meraklısı için not: Aziz Marx'ın külliyatı British Museum'da görülebilir).

Hey sizin haberiniz yok mu?

Yeltsin önce Beyaz Saray'da "Yanılmışız. Artık sizin izinizdeyiz" dedi açıkça. **(Bırakın liberalizm içeri girsin).** Sonra Moskova'da "tarihin sonunu" ilan etti tankların üstünde kahramanca.

Darbeciler TV'den halka "Yeltsin'i dinlemeyin" dediler. Kimse sormadı o kahramanlık edebiyatı içinde; darbeciler Yeltsin'e ve bilumum muhaliflere dokunmamışlar(!) Sahi siz hiç böyle "dünyayı kan gölüne çevirecek darbeciler" gördünüz mü?

Medya kahramanı Yeltsin kovaladı darbecileri, imzaladı kanun hükmünde kararnameleri:

-"Matbuat kanun dairesinde serbesttir",

-"SBKP hükümsüzdür".

Allah aşkına siz hiç böyle özgürlük savaşçısı gördünüz mü?

Ama olsun, anlamak lazım darbe sonrası demokrasiye, meşru bir yönetime geçiş için katlanmak lazım!

Amerika'nın Moskova Büyükelçisi Mr. Strauss konuştu Kızıl Meydanda darbeci askerlerin vurduğu üç gencin cenaze töreninde.

Tarihin sonu ilan edilirken Amerika ellerini yıkadı darbecilerin döktüğü kanda. (Varsın İstanbul'da Bush'a suikast yapacağı "saptanan" 12 genç "ölü olarak ele geçirilsin").

Zülfü Dicleli darbeciler Nukova havaalanına kaçarken yazdı "Son söz"ünü. "Rus darbecilerinin son marifeti" diye yazdı. (Haksızlık etti. Aralarında Rus olmayanların da bulunduğu bu şahıslara "Sovyet askersel devrimcileri" denmeli herhalde!). "Rus darbecilerinin son marifeti bu politikanın son sözü oldu". Bu politika? Namı diğer marksist, sosyalist, komünist politika.

Bu kez "bit-ti".

Bunu kavrayamayanlar iflah olmaz.

Üçüncü dünyalılıktan kurtulamaz. **Punto final.**

Bu ne acele? bu ne telaş?

Eski ama eskimeyen bir Yunan özdeyişi: "yedi kere ölçmeli bir kere biçmeli" diyor.

Biliyorum "romantizm" denip dudak bükülecek; Ama yine de insanların düşüncelerini zor değiştirmelerini, inatçı olmalarını, modaya direnmelerini hâlâ anlamlı buluyorum.

Zavallı darbeciler!.. Daha çok şey söylenecek onlar için...

Ama her şeye rağmen bugünden bir şey söylenebilir: Teşekkürü hakettiler.

Sonuçta "netliğe" katkıda bulundular,

Marksizle, sosyalizmle duygusal, nostaljik son bağları da incelenler tereyağından kıl çeker gibi arındılar bu "üçüncü dünyalı" kavramlardan. Özgürleştiler. Özgürleşmeye katkıda bulundu darbeciler.

Batının yeniden keşfedilmesini sağladılar.

Herkes barikatın bir tarafında yerini aldı. Medyalar, eski ve "yeni dünya düzeninin" buyurganları, ulusal güvenlik danışmanları, kamuoyu araştırma kurumları, eski sovyetik politikacılar,.. yerlerini aldılar, günahlarından arındılar. Nasılsa **hafıza-i beşer nisyan ile malül!**

Batı rahat bir nefes aldı darbe ile birlikte: Artık liberalizmden geriye dönüş yoktu. Doğrusu bu kadarını CIA bile beceremezdi.

Darbeciler teşekkürü hak ettiler.

Eğreti bağları kopardılar.

Marksizm, sosyalizm "Bilimler Akademisi"nden kurtuldu.

Ben darbecilere teşekkür ediyorum.

Sosyalizmin tarih öncesine kesin olarak son verdikleri için, "kardeş parti" kültünün ve kültürünün yarattığı malüliyetleri ortadan kaldırdıkları için,

Ama kendimi ne Yeltsin'le ne Gorbaçov'la ne de Bush'la barikatın aynı tarafında hissetmiyorum. Bunu insanın içine sindirebilmesini anlayamıyorum. Dahası barikatın o yanı bu yanı, arkası önü gibi tasnifleri eski politika tarzının, o eski "cephe" tutkusunun yeni bir tezahürü olarak görüyorum.

Üzgünüm.

"Çözülmüş bir sırrın üzüntüsü" bu.

Üzgünüm ama 19 Ağustos karşısında öfkeyi de sevinci de anlayamıyorum. Darbecilere ağız dolusu hakaret yağdırmayı anlayamıyorum. Özellikle eski sovyetik marksistlerin bir zamanlar benzerlerini ürettikleri insan tipolojisini, "asker" tipolojisini anlamalarını öneriyorum. "Vatan kurtarma" misyonunu uzun süre onlar da taşımışlardı. Darbecilerin motivasyon noktaları onların hepsinin ortak ürünüdür. Darbe bir şeyi daha ortaya koydu. Yön tayini konusundaki eski ithalatçı yaklaşım devam ediyor. Yeni yön tayininde bu kez komünistleriyle değil liberalleriyle yine Moskova eksen.

Zor zamanda egemen söylem, ortalama duyarlılık, kamuoyu ne kadar cezbedici. (**"Eskiden insanlar hayatlarını değiştirmek istediklerinde ihtilal yaparlardı. Şimdi alışveriş yapıyorlar. Ne korkunç bir bellek kaybı" A. Miller.**)

Bir yanda yıkılan hayallerin, ideallerin, fildişi kulelerin ardından intihar etme dürüstlüğünü gösterenler, özeleştirisini hayatlarıyla yapanlar, yaptığı darbe de olsa yaptığına sahip çıkanlar. Bir yanda "kurtarıcılar", hâlâ namlunun ucunda iktidar arayanlar; darbeciler. Bir yanda partileri için, iktidarları için her şeyi mübah görenler. Bir yanda kapitalizm yolcuları, 24 saat önce partiye sosyalizme hâlâ bağlı olduğunu söyleyip ertesi gün istifa edenler, partisi kapatılırken görmezden gelenler. Bir yanda Batı ile bütünleşme yolunda her şeyi mübah görenler.

Sahi siz bunlar arasında nasıl bu kadar kolay saf tutuyorsunuz? İhanetse hangi tarafta yok, faydacılık hangi tarafta yok, çifte standart hangi tarafta yok? Al birini vur ötekine. Siyasi ahlakta böyle derin bir çürümenin yaşandığı bir yerde ben taraf değilim. Aslında siyaset yapma tarzı açısından ortada taraflar da yok ki!

Şimdi medya kahramanlarıyla özgürlük savaşçılarının birbirine karıştığı zamanlarda yaşıyoruz.

Medyalarda kitleler, meydanlarda kitleler "heykelleri asarak", duvarları yıkarak, Mark'ı Marx'a tercih ederek tarih yapıyor.

Evet tarihi yine kitleler yapıyor, darbeciler, kahramanlar filan değil.

Fakat ne kitleler her zaman haklı ne görünüşle öz aynı.

Üzgünüm ama umarsız değilim.

Bir yandan artık bağımsız, bağlantısız, önyargısız, tabusuz, "kardeş parti"siz sosyalizm uğraşı vermenin zorluğu ve cazibesi. Bir yandan azalmanın, çoğunlukla çatışmanın verdiği ikircim.

Oysa yapacak çok şey var hâlâ

"Teori gri hayat ise zümrüt yeşili" ve hiçbir şey bizim meleklerin cinsiyetine dair yürttüğümüz tartışmanın sonucunu beklemiyor.

İdeolojik düzlem ve seçim son tahlilde bir düşünce özgürlüğü sorunu olarak görülüp, müsterih olu-

nabilir. Ama politik ve ahlaki düzlemin sorunları yakamızı kolay bırakmayacaktır.

Yapacak çok şey var hem de bir barikat yanılsamasıyla kendilerini "öte" yanda gören arkadaşlarla birlikte

"Bit-ti" diyen.

"Üçüncü dünyalılıktan kurtulan arkadaşlar" Bu konuda hemfikir değiliz. Buna gerek de yok.

Ama yapacak şey çok.

Gelin! Nerede, ne zaman ve kimden gelirse gelsin çifte standartlara karşı duralım.

Söylemediklerimizle konuşmayı, yazmadıklarımızla meram anlatmayı bırakalım.

Psiko-motor bir davranış politika. Yeni ile eski birbirine karışıyor. Ama "alışkanlıklar da değişir."

Deneyelim.

Çifte standartlardan başlayalım.

Bırakalım medyaların yarattığı yanılsamayı.

Ne menem bir iştir:

Çavuşesku'yu devirenler "demokratik devrimci"

Gorbaçov'u devirenler "eli kanlı darbeci"

Yeltsin slavofil ama özgürlük kahramanı,

"Amerika'nın daha önce yürüdüğü yoldan yürüyeceğiz" demek "dünyaya ve özgürlüğe açılmak."

Ama onun Amerikan hayranı olduğunu söylemek zinhar suç.

Dün "reel sosyalizm" dışında kalanlar antikomünist, bugün, "reel sosyalizmi geçmişte sosyalizm saymayanları, reel sosyalizmin" yıkılmasıyla kendini bağlı saymayanları üçüncü dünyalı ilan etmek. Kâbedeki duruma göre yön tayin etmek.

Bir gün önce parti, sosyalizm vs. vs. Ertesi gün "dün dündü bugün bugündür" demek liderlik, gerçekçilik. Darbecilik, darbe yapıp pişman olmak, darbe yapıp savunmak, intihar etmek şef taslaklığı

Sahiden artık bırakalım bu çifte standartları.

Mesela SBKP'yı savunalım.

Hem de öyle "KP aşkıyla", eski "kardeş parti" duygusuyla filan değil. Suçların şahsiliği ilkesine inandığımız için, kollektif suç kavramını reddettiğimiz için savunalım. Bir kaç darbeci yüzünden nasıl bir parti kapatılır diyelim.

Bırakalım çifte standartları;

Darbecilerin de siyasi tutuklu olduğunu hatırlayalım.

Siyasi tutukluların hukukunu hatırlayalım.

Yeni "Moskova duruşmaları" na hazırlananlara karşı çıkalım.

Darbecilerin de işkence görmeme, gazete okuma, yakınlarıyla görüşme... hakları olduğunu hatırlayalım.

Yoksa bunları bize hep Af Örgütü mü hatırlatacak?

Bırakalım barikatın o yanını bu yanını, bu 19. yüzyıl jargonunu.

Bırakalım zavallı "rus darbecilerinin" yaptığı işe olduğundan büyük önem vermeyi. Militeriyle, siviliyle, "yeni"siyle ve yerlisiyle bu işin üstadlarıyla uğraşalım.

Moskova'daki darbeye gösterdiğimiz duyarlılığı ülkemizde sivil darbelere de gösterelim, insanlar karakolda "öldüğünde", ölü olarak ele geçirildiğinde de gösterelim.

Bırakalım kapalı devre politika tarzını "toplumun vicdanı" olmayı deneyelim. Yeltsin'ın kahramanlığı kadar Beşikçi'nin mütevaziliğine de ilgi gösterelim.

Evet belki ben hâlâ üçüncü dünyalıktan kurtulmaya aday değilim ama çifte standartlara ve insani olmayan herşeye karşı birlikte uğraş vermeye, mücadele etmeye varım.

Belki de iflah olmaz bir iyimserim.

Ve son söz (kendi adıma) : Medya kahramanları, Batı'yla bütünleşmek isteyenler, ulusal güvenlik danışmanları, çoğunluk, kamuoyu araştırmaları, beyaz saray sözcüleri, reel politikerler... "Bırak onlar ne derlerse desinler sen yolundan şaşma." Çünkü "hiç bir zaman tam karalık değil gece."

Liberalizm, pragmatizm değil "bırak güneş içeri girsin."

(*) "Sen yolundan yürü, bırak onlar ne derlerse desinler." Dante, İlahi Komedya.

ÜNAL DOĞAN

HEY TAVARİŞ HER ŞEY ASIL ŞİMDİ BAŞLIYOR!

Önümüzdeki günlerde adı da değişecek olan Sovyetler Birliği'nde yaşananları açıklamak için belli ki daha çok ama pek çok kağıt dolusu yazı yazılacak, kitap yayınlanacak. Kısıtlı yerimizde biz daha çok bazı konulara kısa dokundurmalar yapacağız. Sarsıcı gelişmelerin son noktası konulmadı daha. Önümüzdeki dönemde de konulacak gibi görünmüyor. Açık olan şu: SSCB parçalanıyor ve başta Baltık ülkeleri olmak üzere yeni bağımsız ülkeler ortaya çıkıyor. Kalan Cumhuriyetler ya daha gevşek ve ekonomik ağırlıklı bir federasyona katılacaklar veya geleceği parlak olma ihtimali çok az olan bağımsız devletlerini kurmayı seçecekler. Her iki ihtimalde de buna karar verecek olan kendileri olmalıdır. Tam kopuş veya yeni türden içeriği iyi seçilmiş yumuşak bir birlik. Ortası yok artık. Darbecilerin -SSCB 'nin dağılma tehlikesi içerinde olduğu bahanesi ilk bakışta gerçek gibi görünüyor. Darbe sonrası olanlar da bunu gösteriyor. Ne var ki bunun böyle olması darbeyi haklı göstermeye yetmez. Olaylar sorunların daha çok çürümüş temellerden kaynaklandığını gösteriyor.

Artık KP sadece Türkiye' de değil tüm Sovyetler'de yasaklanmış durumda. Yıllardır gizli kalan antikomünist duygular zincirlerinden boşalıyor. Önümüzdeki günler "komünist cadı avlarına" sahne olabilir. Yılların biriktirdiği öc alma duyguları dizginlenemezse komünist pogromları, katliamları gündeme gelebilir. Avrupa aşırı sağı "komünistler için de bir Nürenberg" çığlıklarını yaymaya başladı bile. Almanlar hafifte olsa Prusya'nın elinden giden eski yerlerin nostaljisini, hafifçe "Avrupalılık" sosuna bulayarak dile getirmekte hiç de geç kalmadılar. Öte yandan Yugoslavya'da ise açıkça Slovenya ve Hırvatistan'ı kolluyorlar. Amerika hemen Küba'yı "daha nereye kadar?" diye sıkıştırmaya, Vietnam, K.Kore ve Çin'i son "dinazorlar" olarak göstermeye ağırlık verdi. Bunlar gözden kaçmıyor. Tüm olumsuzluklarına rağmen eski Sosyalist ülkelerin, eğitim, okur-yazarlık, sağlık, spor belli bir ölçüde sanayileşme, kültür ve bir dizi alanda olumlu geçmişleri bir kalemde yok sayılıyor. Neredeyse buraları en az gelişmiş ülkeler gibi gösteriliyor. Bunun bir amacı olmalı. Komünizm ve sosyalizmsiz bir dünya güzel rüyaları elinden alınmış insanların yaşamı gibidir. İsteseniz de rüyalarımızı yok edemezsiniz.

1- Çağımızda yasakçı uygulamaların geçerliliği yoktur.

2- Demokrasi ve insan hakları, halkların özgürlüğü eksizsiz savunulmalıdır.

3- Parti demokrasiyi geliştirmek ve katılımı artırmak için bir araç olmalıdır. O varolan sosyal ve politik sorunların çözümüne hizmet etmelidir. Ayrıcalıklı bir kast yaratmak ve iktidarı kendisiyle özdeşleştiren bürokrasiyi korumak Parti'nin sonu olmuştur. Parti eşittir iktidar çözüm değildir.

4- Sol veya sağ tüm darbelere karşı çıkmak bir refleks olmalıdır. (İçimizdeki şeytanın sesi sol darbenin iyi olduğunu söylese bile)

5- SSCB ve SBKP tarihinde karanlıkta kalan tüm noktalar açığa çıkmalıdır.

6- SBKP "öncü parti" olmamıştır. O bir bütün olarak görülmemelidir. Son beş yıldır kartını iade eden 5 milyon üyenin dışında son dönemde 14 milyon üyesi olan bir parti olayların arkasında kaybolmuştur. SBKP'nin üç tür üyesi vardır.

a) Toplam sayıları 150 bini bulan parti memuru, yöneticisi, maaşları çalıştıkları işletmelerden ödenen işyeri hücre sekreterleri, ordudaki politik komiserler vb. gibi kısacası "aparatçik'ler". Örneğin Lomosov Üniversitesi'nde 35 üyeli parti yönetiminin maaşları üniversite bütçesinden ödeniyordu. Ayrıca üniversite parti yönetiminin ideoloji sorumlusu kimse hazırlop profesör ünvanını alıyor. Çalışanların sırtından geçinen bu parazit yapıların, aparatçiklerin kaybı olumludur. Halkla hiçbir bağı kalmamış, ayrıcalıklarını korumaktan başka bir şey düşünmeyen bu birinci tip "partili"nin komünist ideallerle ortak yanı var denilir mi?

b) İkinci tür partili: Partinin değeri 4 milyar doları aştığı söylenen 5 bine yakın binası var. Buna bağlı olarak parti tatil, eğlence, kültürel aktivite ve ayrıcalıklı konutları ayarlayan, buralarda ça-

lışan üyelerdir. İşyeri personel bölümü gibi işleyen bu mekanizmadan çıkarı olan buraları yöneten tipler aynı zamanda mesleki yükselmeleri de ayarlayabiliyor. Parti'nin iktidarından nasiplenen, kariyer yapmak veya maddi avantaj için partiyi kullanan bu tiplerin de kaybı olumlu olarak görülmelidir.

c) Üçüncü tip üyeler: Yaşlı ve genç, çevresinde saygı gören, devrime ve sosyalizme inanan, anti-faşist direnişi unutmayan, çıkarcı olmayanlar. Halkın içinde bulunan ve sesleri bugün pek çıkmayanlar. Pablo Neruda'nın güzel deyişiyle: "Gezegenimezin saf altınları", olanlar. Onların değerleri ve düşünceleri bir yana terkedilemez.

7- Artık ne duvar ne de "Kabe" var. Hiç kimse de bize "Moskova'ya" diye bağıramayacak. Şimdi biz bizeyiz. Olumlu görüyorum.

8- Eski sosyalist ülkelerin bugün içinde bulundukları durum yeni sorunları beraberinde taşıyor. Gerginlik politikası ve silahlı güçler söz konusu sorunlara cevap veremez. Silahsızlanma süreci demokratik yeniden yapılanma süreci ile birlikte yürümeli ve birbirini tamamlamalıdır.

9- İdeoloji ile onun temel prensiplerine aykırı olan günlük pratik arasındaki çelişki (sosyalist ülkelerde) nasıl omlalı idi sorusu cevapsız kalmıştır.

10- İçsel değişim-Presteroyka ve Gorbaçov dönemine göre dahi-geç kalmıştı.

11- Sovyetler ve eski sosyalist ülkelerdeki değişimler özellikle az gelişmiş ülkeleri daha fazla etkileyecektir. Avrupa'nın rolü daha da artmıştır. Gelecekte demokratik bir Avrupa perspektifi ile Avrupa solunun (sosyalist, yeşil, komünist) birliği sağlanabilinir. Milliyetçilik ve şovenizmin başı bozukluğunu insan hakları ve demokrasi sağduyusu kırabilir.

12- KGB, Varşova Paktı ve Demirperde artık yok, ama CIA, NATO ve soğuk savaşçı düşünce hala batıda varlığını sapasağlam sürdürüyor.

13- Kapitalizm ve onun çıkarı başa alan ekonomik uygulaması ülke ve insanların sosyal-ekonomik eşitsizliğini sürdürüyor, dünyamızın insanı başa alan bir geleceğe olan gereksinimi sözde kalıyor. Öte yandan dünyanın 5'te 4'ü hala geçim sınırının altında yaşıyor, yoksulluk, açlık, işsizlik, geleceğe güvenemeyen gençlik, doğal kaynakların talanı sürüyor.

14- Her şeye rağmen komünist idealler halen günceldir. Sömürüsüz, sınıfsız, devletsiz, savaşsız, sınırsız, ordusuz, polissiz bir dünya özlemi sürecektir.

15- Evet sosyalizmin ilk türü ve onun uygulaması, devletçi, tekçi hali tarih oldu. Ama onun özlemleri Paris Komününden beri insanlığın bilincinden silinmedi. Sorun bu özlemleri yaşadığımız çağın gerçekleriyle harmanlayarak, somutlaştırarak zenginleştirerek taşımaktır. İsmimiz artık "tavariş" (yoldaş) olmasa da.

16- Kaldı ki Sovyetler ve eski sosyalist ülkelerdeki bu alt-üst oluşlar yüzünden ne Türkiye'de enflasyon azaldı, ne işsizlik son buldu, ne demokrasi perçinlendi, ne de Kürt ulusu üzerinde baskı azaldı. İnsanlar daha iyi yaşar durumada gelmedi. Mücadele sürüyor. Asıl şimdi başladı.

17- Bu gerçeklerden sonra kendine sol, komünist, sosyalist, devrimci, M/L, devrimci marksist veya demokrat ismi taşıyan tüm güçler, Türk/Kürt kimliğini gözardı etmeden durumlarını tam da devrimci bir anlayışla gözden geçirmelilerdir. Artık ayrılıklar tamamen yapay kalmaktadır. Solun tüm renklerini taşıyan, canlı, yaşayan, çoğulcu, geçmişten farklı bir varoluş ve gerçekten alternatif bir oluşum/parti/güç/yapılanma yaratılmalıdır. SBP kanımca böyle bir birlikteliğe önemli bir katkı yapacak onun önemli bir bileşeni olabilecektir.■

SÖYLEŞİ:
ÇAĞATAY ANADOL

ORHAN SİLİER'LE TARİH VAKFI ÜZERİNE...

TOPLUMUN BELLEĞİNİ KORUMAK İÇİN

İlkbahardan bu yana süren bir hazırlıktan sonra resmi kuruluşu geçtiğimiz ay tamamlanan Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın Genel Sekreteri Orhan Silier'le arkadaşımız Çağatay Anadol görüştü. Bu görüşmeyi aşağıda yayınlıyoruz.

Ç. Anadol: *Seninle Birlik Dergisi için asıl tarih vakfı üzerine konuşmak istiyorum. Ama, belki biraz daha geriye gitmekte yarar var. Uzun süre yurtdışında idin. Oralarda çeşitli üniversitelerde çalıştın. Ayrıca, Türkiye toplumsal tarihi ile ilgili sempozyumlar, seminerler düzenlediğini, Hollanda'da ünlü bir enstitüde bir Türkiye Bölümü kurarakkitaplık, dokümantasyon ve araştırma çalışmaları yaptığını biliyoruz. Türkiye'den gelmiş bir tarihçi, sosyal bilimci olarak Avrupa'da çalışmak nasıl bir şey?*

O.Silier: İstersen senin bu soruna kendi deneyimimi ve bazı meslektaşların deneyimlerini gözönüne alarak genel bir cevap vereyim. Batı'da sosyal bilimci olarak üniversitelerde, enstitülerde çalışmanın avantajları hep bilinir, ya da kolayca tahmin edilebilir. Büyük kütüphaneler, rahat çalışma koşulları, canlı bir tartışma ortamı, geniş maddi imkanlar, vs., vs. Ancak, yaşam bunlardan ibaret değil ... Bu ülkelerde Doğuluya, nitelikleri ne olursa olsun az gelişmiş ülke bilimcisine karşı tutumu yüzyılların getirdiği davranış kalıpları belirliyor. Ayrımcılık iş piramidinin en tepelerinde de geçerli. Oralarda çalışan bilim adamlarımızın tamamına yakını kendi becerilerinin hayli altında alanlarda görevyapmaya, örneğin yaşlı başlı profesörler Türkçe dersleri ya da giriş düzeyinde dersler vermeye, ilkel sayılabilecek araştırmalarda çalmışmaya yayınlar hazırlamaya zorlanır. Belki bunlardan daha da önemli olarak, sık sık kendi ülkesine, kendi ülkesinin insanlarına karşı bir Tanzimat aydını tutumu içine girmesi talep edilir. Bu ortamda başını dik tutarak çalışabilmek, yüksek tüketim düzeyi rüşvetine kapılmamak her zaman kolay olmuyor.

Sosyal tarih ve özellikle emek tarihi alanı, hele de Türkiye'nin 1980 sonrası koşullarında, ayrıca hassas bir alan. Yurtdışında bu alanda çalışma yaparken harcanan emeklerin bilimsel araştırma ve dokümantasyon dışında kalan amaçlara, örneğin istihbarata yönelik bir biçimde kullanılmamasına ya da bir avcı kuşu yerine konulup ilgili ülkeye ait tarihsel malzemenin yabancı ülkelere kaçırılmasına, satılmasına alet edilmemek için son derece büyük dikkatlilik, deneyim ve kararlılık gerekiyor. Artık, istihbarat çalışması büyük bölümüyle basın kuruluşları, enstitüler, araştırma kurumları kanalıyla yapılıyor. Kuzey Almanya'da, Orta İngiltere'de ABD'nin Batı sahillerinde devlet istihbarat kuruluşları ile sıkı işbirliği içinde çalışan şarkıyat enstitüleri, ya da Türkiye araştırma merkezleri ya da bölümleri olduğu hep bilinir. İstemeden bu kurumlara yardımcı duruma düşmemek, onların bazı saygın isimleri kullanarak yeni ilişkiler kurmasına ya da yeni yeni malzemeyi Türkiye dışına çıkarmasına alet edilmemek için büyük bir uyanıklık gerekiyor.

Daha fazla uzatmadan soruna söyle bir kestirme cevap ereyim: Kanımca, belli bir ülke üzerine sosyal bilim ya da tarih araştırmalarının, dokümantasyon ve yayın faaliyetlerinin temelleri, yük taşıyıcı duvarları ancak o ülkenin içinde atılabilir. Ülke dışında yapılan çalışmaların, uluslararası bilimsel alışverişin sağlayabileceği faydalar ne olursa olsun, bunlar ülke içinde yapılması gerekenlerin yerini tutamaz.

Ç.Anadol : *Yurt dışına tarihsel değeri olan malzeme kaçırılmasından bahsettin. Vakıf ile ilgili mülakat ve yazılarda da bu nokta hep vurgulanıyordu. Somut olarak ne demek istiyorsun?*

O.Silier: Bir ülkenin tarihine ilişkin materyalin, özellikle orjinal belgelerin, koleksiyonların, afişlerin, bildirilerin, anı eşyalarının, fotorğrafların, filmlerin, ses bantlarının saklanma ve kullanıma sunulma yeri o ülkenin kendisi olmalıdır. Bunlar bir ülkenin kültürel zenginliğinin alın teriyle, yürek çırpıntısı ve göznuru ile, birbir meşakkat ve yiğitlikle yaratılmış en değerli parçalarından biridir. Bunların hangi biçimde olursa olsun ait olduğu topraklardan kopartılmasının engellenmesi gerekir. son yıllarda her şeyi mala dönüştüren mekanizmalar, bu kültür zenginliklerine karşı da bir açgözlü saldırıya giriştiler. Ve herhalde dışa açılma ve ihracatı artırma politikasının bir gereği olarak, aralarında örneğin CHP arşivinin bir bölümünün de bulunduğu, en iyi "mallar" ihrac edildi, bir daha dönmemek üzere Türkiye'yi terketti. Öte yandan, 12 Mart'ın 12 Eylül'ün yarattığı birikimler

"bu ülkede hiçbir şey saklanamaz ve güvenlik altında olamaz" kanısını güçlendirdi, bir çaresizlikhavasını yaygınlaştırdı. Bu alternatifsizlik duygusu ve ek olarak geçim sıkıntısı, sahhaflık ve müzayedecilikteki hızla gelişme epeyce çok kişiyi Türkiye dışından gelebilecek önerilere açık duruma getirdi. Bu gidişle, önümüzdeki yıllarda Türkiye'ye ilişkin kimi konularda araştırma yapmak isteyenlerin yurtdışındaki bazı dokümantasyon merkezlerine gidip yakın zamanda dışarıya çıkartılmış belgeleri oralarda incelemek zorunda kalacaklarını sanıyorum.

Bu tehlikeyi ancak, 100 yıl önce Osman Hamdi Beyin açtığı yoldan yürüyerek, tarihimizin mirasına sahip çıkmak için kurumlar kurarak en aza indirebiliriz.

Ç.Anadol: *Bir grup girişimci olarak, senin geçmişte yurtdışında yaptığın çalışmalara benzer çalışmaları, daha büyük ölçekte Türkiye içinde yapmak üzere Tarih Vakfıı kurdunuz. İlk girişimciler kimlerdi? Sence niçin artık Türkiye'de Tarih Vakfı türünden bir kurumun zamanı geldi?*

O.Silier: Tarih Vakfını oniki kişilik bir grup olarak kurmaya giriştik. Hocamız Tarık Zafer Tunaya'yı kaybettikten sonra onbir kişi olarak devam ettik. Bu onbir kişi, şimdi Vakfın ilk yönetim kurulu olarak çalışıyor. Prof.Dr. İlhan Tekeli (bşk), Prof.Dr.Korkut Borutav (Bşk. Yard.) Prof. Dr. Zafer Toprak (Bşk. Yard.) Prof. Dr. Zafer Üskül (Sayman), Yiğit Gülöksöz, Şükran Ketenci, Dr.Haldun Özen, Ülkü Özen, Sönmez Taner, Doç.Dr. Mete Tunçay ve ben bu kurulda görevliyiz.

Tarih Vakfı türünden bir kurumlaşmanın zamanı gelmedi, somut bir ihtiyaç olarak zamanı çoktan gelmişti de, biz ancak yeni yeni harekete geçebildik.

Biz, çeşitli meslek ve çevrelerden 266 kurucu yepyeni bir proje içinde değiliz. Tarih Vakfına benzer kuruluşlar dünyanın birçok ülkesinde çok uzun yıllardan beri var. Avrupa ülkelerindeki kuruluşlar, sosyal demokrat hareketin I. Dünya Savaşı öncesindeki kültürel girişimlerinin birer sonucu olarak oluşmuş, birçok üçüncü dünya ülkesinde de II. Dünya SAvaşı sonrasında benzer kurumlaşmalar olmuş. Biz şimdi dünyada onlarca örneği olan bir kurumu Türkiye'de kurmaya çalışıyoruz.

Türkiye'de devletten, resmi tarihçilikten bağımsız, yeterli sayıda ve nitelikte insanın sahip çıkmasıyla doğup gelişecek bir dokümantasyon merkezine, kütüphaneye, araştırma ve yayın odağına ihtiyaç vardı. Bu boşlugu doldukmakta geciktik. Kuşkusuz, gelecek on yıllarda da Türkiye çok istikrarlı, çok demokratik bir ülke olmayacak. Ancak, oluşun çekirdeğin bir ihtiyacı, bir bilinci genişgruplara maletmesiyle, binası, teknik olanakları ile bir olanağı varedip tüm ilgililere sunmasıyla savunulabilir bir demokratik mevzi kurulabilir hale geldi. Bir sivil toplum kurumu olarak toplumsal hafızayı canlı tutacak, bu konuda yapılacak araştırmaları, yayınları gerçekleştirecek ya da destekleyecek bir merkez artık yeterince geniş bir aydın grubunun kendisiyle özdeşleştirdiği bir ihtiyaçtır.

Ç.Anadol: *Hemen akla bir soru geliyor: Topladığınız, size bağşlanan ya da ödünç verilen yayınların, belgelerin, tarihsel malzemenin başına bir iş gelmemesini nasıl sağlayacaksınız?*

O.Silier: Geçen ay Sosyal Demokrat dergisinin yaptığı görüşme sırasında da hemen bu soru sorulmuştu. Doğallıkla, hele de bizim ülkemizde akla bu soru geliyor. Kanımca, hiçbir ülkede ve hiçbir kurum aracılığıyla mutlak bir güvence sağlanması sözkonusu olamaz. Öyleyse soruyu "görece en büyük güvence nasıl sağlanabilir? diye sormalıyız. Tarih Vakfının ve vakıf kanalıyla biraraya getirilen malzemenin temel güvencesi, kurum olarak yurtiçinde ve yurtdışında bulduğumuz destek ve Vakıf çevresindeki kişilerin, Vakıf yöneticilerin kararlılıklarıdır.l Kamuoyuna malolmuş, Türkiye içinde ve dışında bilim, kültür kurumlarının ve önde gelen kişilerin aktif desteğini sağlamış bir kurum ulaşılabilir en büyük güvenceyi sağlayabilecek bir kurumdur. Biz buna çalışıyoruz.

Bunun dışında alınması gereken herhangi bir önlem varsa, bunlar da en iyi ortaklaşa olarak, güçlü bir kurum aracılığıyla başarılabilir.

Her olağanüstü dönemde doğrudan doğruya sahipleri tarafından tahribedilen, farelerin, su baskınlarının, yangınların yokettiği, ayrıca değerbilmez mirasçıların dağıttığı malzemeyi düşünecek olursak bireysel çözümlerin en düşük güvence anlamına geldiği ortadadır. Bu vesile ile verdiği kitaplarını geri alma mücadelesine hayranlığımı belirterek şunu söylemek istiyorum: yayıncı Sayın Süleyman ege direnci ve kararlılığıyla bize teslim edilen malzemeye sahip çıkacağız.

Sağlanması olanaksız kesin güvencelerin bir gün kendi başına oluşmasını beklemek yerine, elbirliğiyle kurumlaşarak, hem kültür varlığımıza karşı gelecekteki potansiyel antidemokratik operasyonları, hem de kendiliğinden yokedilişleri engellemek için çalışalım.

Ç.Anadol: *Vakfın tam adı Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. Bu ad sizin siyasal tarihle uğraşmayacağınız anlamına mı gelmiyor değil mi?*

O.Silier: Elbette. Ekonomik ve toplumsal tarihçilik dar kalıplar içinde kalmış

devlet ve büyük adamlar tarihçiği anlamındaki siyasal tarihçiliğin alternatifidir. Doğal olarak ekonomik ve toplumsal süreçleri incelemek siyasal ilişkileri, örgütleri incelemeyi de içerir ve bunlara büyük bir önem verir. Günümüzde en tutucu bir kesim dışında, belki bir de ne dediğini pek bilmeyenler dışında, "ben siyasal tarihçiliği savunuyorum" diye ortaya çıkan kalmamıştır.

Ç.Anadol: *Vakıf olarak Birlik okuyucularından bir talebiniz var mı?*

O.Silier: Tarih vakıf, kurum olarak parti politikasının tümüyle dışında olan bir bilim ve kültür kuruluşudur. Ama tüm partilerden ve partililerden önemli bir talebimiz var: Kendi alanlarında tarihsel mirasın korunmasına ve araştırılmasına katkıda bulunmaları.

Bu katkı Birlik okuyucularının dahil olduğu sol çevreler bakımından, içinde bulunduğumuz dönemde, özellikle önem taşıyor. Ne yazık ki, birçokları kendi eski politik tutumlarıyla hesaplaşırken bir dönemin yayınlarını, notlarını, fotoğraflarını, afişlerini, bayraklarını, belgelerini, bildirilerini kısaca tarihsel malzemesini de atıp satıyorlar. Çevremizde bu durumun yüzlerce örneği var. Bu, psikolojik olarak anlaşılır bir durumdur, ama bir arşivci ve tarihçi olarak asla kabul edilemez bir cinayettir. Tüm arkadaşlarımızdan başta da bu tür malzeme ile artık ilişkilerini kesmek isteyenlerden, ellerindeki anlamlı olabilecek her türlü materyali vakfımıza bağışlamalarını ya da istedikleri koşullarla ödünç vermelerini diliyoruz.

Bugünkü değerlendirmeleriniz ne olursa olsun, gelin, elbirliğiyle dünümüze sahip çıkalım! Dünün belgelerini dünü ciddiyetle araştıracaklara teslim edelim!■

Dr. AHMET CAVİT'LE SÖYLEŞİ...

KENDİ ÜLKEMİZDE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜMÜZ KISITLANDI

Soru: *Bağımsız ve Federal Kıbrıs için Temas Grubu'nun Kıbrıs Türk Koordinatörü olarak bize çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?*

Yanıt: Temas Grubu'muz Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların 1958 yılından bu yana ortak olarak oluşturdukları ilk kuruluştur. Mayıs 1989'da Batı Berlin'de "Bildungswerk für Demokratie und Umweltschutz" örgütünün çağrısı ile bir araya gelen girişimciler 23-24 Eylül 1989'da Lefkoşa'daki ara bölgede yer alan Lidra Palas Oteli bahçesinde geniş bir katılım ile "Bağımsız ve Federal Kıbrıs için Temas Grubu"nu oluşturdular. 20 - 21 Ocak 1990'da yine aynı yerde yapılan ortak toplantıda kabul edilen "Temel Görüş ve İlkelerimiz" başlıklı bir belge Rumca, Türkçe ve İngilizce olarak gerek Türk, gerekse Rum kamuoyunun bilgisine sunuldu. Belgenin ara başlıkları sanırım içeriği hakkında size bir bilgi verebilir. 1. Geleceğimizden kaygılıyız, 2. Ortak sorumluluklarımızın bilincindeyiz., 3. Geçmişteki şiddeti ve ayrılıkçı ideolojileri kınayıp, mahkum edelim, 4. Ortak geleceğimiz federasyondadır, 5. Yurttaşların harekete geçirilmesi kaçınılmazdır.

Soru: *Bu ilkelerin hayata geçirilmesi için ne gibi çalışmalar yaptınız?*

Yanıt: Aktarayım, Kuruluşumuz ardından Aralık, Ocak ve Şubat aylarında Kıbrıs Türk kesimindeki üç muhalefet partisi lideri olan Alpay Durduran (Yeni Kıbrıs Partisi), Mustafa Akıncı (Toplumcu Kurtuluş Partisi) ve Özker Özgür (Cumhuriyetçi Türk Partisi) tarafından Lefkoşa'nın Rum kesiminde konferanslar verilerek, Kıbrıs sorununun çeşitli yönleri hakkında partilerinin görüşlerini Rum toplumuna anlatmaları olanağını sağladık. Bu da iki toplumun yakın tarihinde ilk kez gerçekleştiriliyordu. Temas Grubu'nun Kıbrıs Rum kanadı bu konferansların çok yararlı olduğunu ve Rum basınında geniş olarak yansıtıldığını bize duyurdular.

Soru: *Başka temaslar da örgütlediniz mi?*

Yanıt: Her iki kesimden gazetecilerin, doktorların, karikatürist ve yazarların bir araya gelmesi için çeşitli girişimlerde bulunduk. Bunların bir kısmına izin verildi. Bir kısmına verilmedi. Ku-

ruluşumuzdan bu güne geçen iki yıl içinde siyasal, kültürel, tıbbi ve diğer alanlarda Türklerle Rumlar arasında gerek kişiler, gerekse örgütler olarak işbirliği yapılması ve görüş-alış verişinin sağlanması için 75 kez başvuruda bulunduk. Ne yazık ki bu dilekçelerimizden ancak 15'ine olumlu yanıt alabildik. Kendi ülkemizde seyahat özgürlüğümüze konan bu kısıtlamaları protesto etmek amacıyla geçen Mayıs ayında Strazburg'daki Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na şikayet dilekçesi vermiş bulunuyoruz. Kıbrıs Türk liderliğinin keyfi kararlarla Türk ve Rumların biraraya gelmelerine engel olmasının gerek Paris Şartı'na, gerekse İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ters düştüğünü uluslararası kuruluşlara duyurarak bize yardımcı olmalarını istedik. Bu nedenle Kıbrıs Türk liderliğinin öfkesine yol açtık.

Soru: *Toplantılarınızda tartışılan konular nelerdi acaba?*

Yanıt: Ocak 1990'da yaptığımız üçüncü ve son ortak toplantıda Rum ve Türk kesimlerinden yazılı 5 bildiri sunulmuştu. Federal bir çözüm halinde günlük hayata bunun nasıl yansıyacağı, eşitlik ve garantiler hakkında Rum tarafının görüşleri, federal devletin yapısı gibi konularda başlattığımız tartışmaları ne yazık ki sürdürmek olanağını bulamadık. 1990'ın Mart ayında başlayan Rum öğrencilerin sınır gösterilerini gerekçe göstererek temasları yasaklayan Türk liderliği, bundan sonra yaptığımız 44 başvurudan ancak 5'ine izin verdi. Bunlardan en önemlisi Aziz Nesin'in 17-19 Aralık 1990 tarihlerinde Kıbrıs'ın Rum kesimine yaptığı ziyaret nedeniyle düzenlenen etkinliklere katılmak için olandı. Üç gece yaklaşık 80 kişi Lefkoşa'nın Rum kesiminde yapılan kültürel toplantılara katıldı. Gazeteci, yazar, sanatçılar kendi meslektaşlarıyla buluşma olanağını elde ettiler. Sadece bir gün, Türk kesimine geçip basın toplantısı yapan Aziz Nesin'le birlikte 20 kadar Rum sanatçı ve yazar'ın Lefkoşa'nın kuzeyini ziyaret etmelerine izin verilmişti.

Soru: *Şu andaki temasların durumu nasıl?*

Yanıt: Ne yazık ki durmuş durumda. Kıbrıs Türk liderliği, bize neden izin verilmediğini, kendilerine soran yabancı insan hakları kuruluşlarının yetkililerine, üyelerimizin "komünist oldukları" ya da "kendi görüşlerine uygun insanlar olmadıkları" şeklinde *konuşabilmişlerdir.*

Soru: *Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunması için başlatılan son girişimler hakkında ne söyleyebilirsiniz?*

Yanıt: Kıbrıs sorunu için bir çözüm bulunmasının önkoşulu, Türk tarafının taksim fikrinden vazgeçerek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal bir yapıda yeniden örgütlenmesi için yapıcı bir politikayı benimsemesidir. 18 yıldır TC tarafından uygulanmayan BM kararları hayata geçirilmeli, bütün yabancı askerler adayı terketmeli, taraflar arasında her düzeyde temaslara derhal başlanmalı ve hiçbir engel konmamalıdır. Çözüm iki devletlilik temelinde değil, tek Kıbrıs devletinde iki eyalet (bu kuzeyde iki, güneyde üç eyalet de olabilir) şeklinde düzenlenmeli ve Türk yönetimi altında kalacak eyaletin sınırları sadece yönetimsel olup, bugünkü % 37'den, gerçek Türk toprak mülkiyeti olan (kamu arizisinden Türklerin payına düşen de eklendiğinde ulaşılacak rakam olan) % 18 oranının üst sınıra, ki bu halen % 25'in altı olarak görüşülmektedir, indirilmelidir. Böylece topraklarından ve köylerinden ayrılmak zorunda kalan Rum göçmenler Rum yönetimi altında kalacak bölgelere dönebilecek ve bu sorun asgari boyutlara indirgenebilecektir. Geriye kalan Rum ve Türk malları için tazminat, toptan değil, kişisel olarak düzenlenmelidir. Kıbrıslı Türklerle evlenenler dışındaki bütün TC'li göçmenler geri ülkelerine dönmeli ve yasadışı olarak verilen yurttaşlıklar iptal edilmelidir.

Soru: *ABD'nin girişimleri hakkındaki görüşleriniz?*

Yanıt: Gerçekten fedaral ve toprağı bütün, bağımsız ve egemen bir Kıbrıs için yapılacak bütün katkıları sevinçle karşılarız. Ama konfederal bir yapı öneren ve fetihçi politikaları kalıcılaştırmaya yönelik girişimlere karşıyız. 18 yıldır Kıbrıs Türk liderliğinin sürdürdüğü yağma, ganimet ve yolsuzluklara son verecek bir çözümün garantisi, Kıbrıs Türk demokrasisinin müdahaleler olmadan birlikçi bir politikadan yana, iyi niyetli çabalara destek olmasıdır. Seyahat, yerleşme ve mülk edinme özgürlüklerine hiçbir kısıtlama getirilmemesinden yanayız. ■

BAĞIMSIZ VE FEDERAL KIBRIS İÇİN TEMAS GRUBU

TEMAS GRUBU KURUCULARI

Kıbrıslı Rumlar:

1. Kostis Ahniotis - Endos ton Tihon (surlar içi) Dergisi yayın yönetmeni

2. Dr. Hristos İlyadis - Sosyolog

3. Dr. Yannis Yuannu- Yunan Dili ve Edebiyatı Uzmanı

4. Hristina Valanidu- Kıbrıs Rum Kadın Hareketi (POGO) eski yöneticisi

5. Hristakis Yorgiyu - Kıbrıs Rum Gençlik Hareketi (EDON) eski yöneticisi

6. Zinonas Pofaitis - Ekonomist

7. Zenon Stavrinidis - Gazeteci, Leeds Üniversitesi öğretim görevlisi

8. Themos Dimitriyu - Sosyalistigi Ekfrasi dergisi yazarı

9. Panikos Hrisanthu - Film Yönetmeni

Kıbrıslı Türkler :

1. Hürrem Tulga - Özgürlük Dergisi yayın yönetmeni

2. Kemal Aktunç- Yazar, Gazeteci

3. Bektaş Göze- KTMMOB Başkanı

4. Arif Hasan Tahsin - KTÖS Eski Genel Başkanı, Söz gazetesi yayımcısı ve başyazarı

5. Neşe Yaşın - Şair, Sosyolog

6. Niyazi Kızılyürek- Araştırmacı (Almanya'dan)

7. Dr. Ahmet Cavit An - Araştırmacı

8. Ulus Irkad- Yazar

9. Aydın Mehmet Ali - Yazar (Londra'dan)

10. Dr. İbrahim Aziz - Ziraat Mühendisi, AKEL Eski Üyesi (Kıbrıs Rum kesiminden)

11. Hasan Erçakıca- Yeni Düzen gazetesi Yazı işleri müdürü

GÖRÜŞ VE TEMEL İLKELER

1. Geleceğimizden kaygılıyız

Her Kıbrıslı yurttaş bugün, bu ülkenin geleceği hakkında büyük bir kaygı içinde bulunuyor.

Yakın tarihimizin trajik olaylarını, silahlı ve kanlı çatışmaları, halkın zorla yer değiştirmesini, insanların büyük acısını ve ülkemizin taksim edilmesini birlikte yaşadık.

Yıllardır bu zora dayalı ayrılığın sonuçları olan yerlerimizden sökülmüşlüğü, belirsizliği, Kıbrıslı Türk ve Rum yurttaşlar arasında temas ve iletişim yokluğunu hepimiz yaşıyoruz.

Buna ek olarak, yaşamın ikiye bölünmüş halde örgütlenmiş olması, öteki toplumun "yokluğunun" giderek kabul edilmesine ve bu yokluğun doğal bir durum gibi görülmesine yol açıyor. Yeni kuşaklar bugün öteki toplumu "düşman" gösteren ve karşı tarafın cinayetleri abartılırken, kendi tarafının cinayetlerini küçümseyen bir anlayışla yetiştiriliyor.

2. Ortak sorumluluklarımızın bilincindeyiz.

Sorunumuzun ve acılarımızın kökleri ve nedenlerinin derin ve karmaşık olduğunu her Kıbrıslı yurttaşın çok iyi bildiğine inanıyoruz. Kuşkusuz, bugünkü duruma saplanmamızda sorumluluğun büyük bir bölümü yabancılara, yabancı çıkar ve müdahalelere düşüyor.

Bununla beraber, bizim ortak payımıza düşen suç ve sorumluluğu her samimi Kıbrıslının kabul ettiğine de inanıyoruz. Kendi iç çelişkilerimiz ve toplumsal yaşamımızdaki zayıflıklar dıştan müdahaleleri olanaklı kılmıştır.

Ortak hedeflerin olmayışı, sömürge yönetimine karşı ortak kurtuluş mücadelesi yerine Türklerle Rumlar arasında zıtlığın var olması, özgür ve demokratik bir ortak gelecek kurma olasılığını ortadan kaldırmış oldu.

Bütün bunların sonucu olarak da, Türklerle Rumlar arasında bölünmeyi, zıddiyeti ve kuşkuları kurumlaştıran empoze edilmiş bir anayasa ve "sakat" bağımsızlık ortaya çıktı. En son

darbe ise, ayrılıkçı ideolojileri (Enosis ve Taksim) kolaylıkla bozulabilen bağımsızlığın kurulmasından sonra da sürdürmekle geldi.

3. Geçmişteki şiddeti ve ayrılıkçı ideolojileri kınayıp, mahkum edelim.

Tüm Kıbrıslı yurttaşların, dış müdahalelere bir son verilmesi ve kendi yazgımızı, kendi geleceğimizi kendimizin belirlemesi gerektiği konusunda anlaşmaları gerekiyor.

Ancak sadece bu yeterli değildir. Ortak bir geleceğe doğru ortak hedeflerle ilerleyebilmemiz için her şeyden önce, bizi geçmişte ayıran her şeyi belirleyip, kınamakla işe başlamalıyız.

Her toplumun geçmişte diğerine karşı uyguladığı şiddeti kabul etmesi ve geriye dönüşsüz olarak kınamasının artık zamanı gelmiştir. Şiddetin kurbanı olan sıradan yurttaş için şiddet, hangi taraftan gelmişse gelsin, ayrı derecede acı verdi ve aynı üzüntüye neden oldu.

Her toplumun kendi ayrılıkçı ideolojisinin sonuçlarını kabul etmesi ve kınamasının artık zamanı gelmiştir. Bugün için istenen halkı bölüp ayıran değil, birleştiren bir ideolojidir. Ortak mücadelenin temelini oluşturabilecek bir ideoloji.

Kan ve şiddet dolu geçmişimizden arınmamız, anlaşma ve barışmaya doğru içtenlikle ilerlememiz, ortak ve barışçı bir gelecek kurmamız için tek yol budur.

4. Ortak Geleceğimiz Federasyondadır

Ayrılığı ve yarışmacılığı sürdürmek ortak çıkarlarımıza değil, Kıbrıs'ın bağımsızlığını reddedenlere hizmet eder.

Birleşmiş bir ülkede ortak gelecek için mücadele duygusallık veya ütopya değildir. Aksine temel, kaçınılmaz, tarihsel ve siyasal bir gereksinimdir. Varoluş sorunudur.

Ortak bir ülkede Kıbrıslı Türkler ve Rumlar varoluşlarını karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde sürdürebilirler.

Tüm kıbrıslı yurttaşların federal ve birleşik bir Kıbrıs'ta özgürlük, demokrasi ve güvenlik koşulları altında yaşama hakkı vardır. Günümüz koşullarında federal çözüm şekli Kıbrıs'ın özgürlük, demokrasi ve güvenlik koşulları altında yaşama hakkı vardır.

Günümüz koşullarında federal çözüm şekli Kıbrıs 'ın bağımsızlığı için tek güvencedir. Federasyon, salt gereklilikten türeyen bir çözüm şekli olarak düşünülmemelidir. Çünkü adil, barışçı ve ortak geleceğimiz için tek umudumuzdur. Federasyon uygulamada şiddet ve kan dolu tarihimizden kaynaklanan ve Kıbrıslı Türklerle Rumları birbirinden ayıran duvarları aşabilen bir çözüm şeklidir.

Federal bir çözüm arayışı ortak geleceğe giden yolda ortak bir hedefi oluşturuyor. Sürekli ayrılık ve yabancılaşmayı dışlayan ve her iki toplumun bir ölçüde özerkliğini ve Kıbrıs Cumhuriyetinin birleşik karakterini güvence altına alacak olan bir gelecek.

Şimdi mücadelesini vermemiz gereken gelecekteki federasyon, adalet ve yaşayabilirlik ilkeleri üzerinde kurulmalıdır. Her Kıbrıslının, soy, etnik kimlik, din, cinsiyet veya rengine bakılmaksızın demokratik bir düzende yaşama hakkını güvence altına almalı ve tüm yurttaşların güvenliğini garanti ederek, fırsat eşitliği sağlamalıdır.

Federasyon bize başkaları tarafından sunulacak ve tüm sorunlarımızı otomatik olarak çözecek olan sihirli bir formül değildir. Hiçbir sistem veya anayasa kendiliğinden geleceğimizi güven altına alamaz. En önemli faktör yurttaşların iyi niyetidir. Federasyon tüm Kıbrıslıların hep birlikte girişecekleri ortak bir çaba içinde kollektif kararlılığımızın bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir.

5. Yurttaşların harekete geçirilmesi kaçınılmazdır.

Şimdiki tıkanıklığın devamından doğacak tehlikeler artık çok belirgindir. Güvensizlik ve şovenizmin yanı sıra, kolay ve yüzeysel olan sahte yurtseverliğin her iki tarafta yeniden canlandırılması, bugünkü tıkanıklığın sonuçlarıdır.

Güvensizliğe, fanatizme ve şovenizme karşı mücadele, önümüzde duran ivedi bir gereksinimdir.

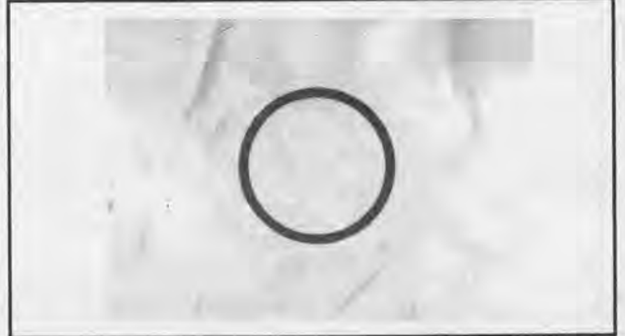
Her Kıbrıslı, ortak geleceğimiz olan federasyona giden yolda, her iki toplumda uğraşları boşa çıkartmaya çalışan gerici güçlere karşı mücadele vermelidir. Bağımsızlık, demokrasi ve ortak barışçı bir gelecek, ancak tüm Kıbrıslı yurttaşların aktif siyasal katılımı ile kazanılabilir.

Yurttaşların harekete geçirilmesi, Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki diyalog, herhangi bir resmi yöntem ve işlemin ötesinde ve ondan bağımsız olarak bilinçli siyasal bir tercih ve eylem haline gelmelidir.

Ortak geleceğimiz için umarsız bekleyiş yerine, siyasal yaşama aktif biçimde katılmamız kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir.■

İrtibat adresi: Dr. Ahmet Cavit
P.O. Box 623, LEFKOŞA

SÖYLEŞİ: YUSUF UZUN

RUHİ SU'NUN ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE SIDIKA SU İLE KONUŞTUK

RUHİ SU'NUN ANIT TAŞI "YARALARIYLA" BİRLİKTE YENİ MEZARINDA

Sıdıka Su, Ruhi Su'nun eşi. Kendisiyle görüştüğümüz sıralarda, Ruhi Su'nun küçük gibi gözüken, gerçekte önemli bir değişimi gerçekleştiren mezarı başında türkelerle anma hazırlıkları ve mezarının yeni yerine taşınması ile uğraşıyordu. Ayrıca "Ruhi Su Dostlar Korosu" ve tamamı 75 kişilik bir ekibin Almanya'da Köln Flarmoni Devlet Konser Salonunda ve Frankfurt'taki Ruhi Su'yu anma konserleriyle ilgili organizasyon çalışmaları vardı.

İstedik ki Ruhi Su'yu , bir dönemi anlatırken sorumluluk, titizlik yüklü ve anılarla dolu Sıdıka Su'yu tanıyalım. Sorularımızı içtenlikle yanıtladı.

Y.Uzun : *Sayın Sıdıka Su, Ruhi Su gerek aydınlar gerekse halk arasında anlaşılmış bir sanatçı ve sevgi dolu bir insandı. Ruhi Su ile nasıl tanıştınız?*

S.Su: Çocukluğum, ilkokulu bitirene kadar Sivas'ta geçti. Orta ve liseyi Bursa'da okudum. Ankara üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya fakültesi son sınıf öğrencisiyken tutuklandım (1951 tevkifatı). Okulu 1968 yılında bitirebildim.

Şanslı bir insanım. Çocukluğumdan beri ilerici bir ortam içinde yetiştim. Ziraat mühendisi olan ağabeyim Necmi Umut 1933-34 yılları Sivas lisesinde öğrenci iken tutuklandı. Bu Ruşen Zeki, Hasan Basri Alp'in de içinde bulunduğu TKP tutuklaması idi. Çocuk denecek yaşta Sivas cezaevi ile tanıştım. Nazım Hikmet'in şiirlerini ezberledim.

1946 yılı, bir fakülte çıkışı Nezihe Araz'ı yedek subay olan bir arkadaşıyla gördüm. Bu Ruhi Su idi. Ankara'da askerliğini yapıyor, aynı zamanda operada oynuyordu. O gün fakülteden Ulus'a kadar üçümüz birlikte yürüdük. İçim içime sığmıyordu. Ona kendisini radyodan dinlediğimi, ağabeyimden, türkülerden, politikadan bahsettim. Ruhi hiç konuşmuyor, arada bir güzel bir ses tonuyla "hımm" diyordu. Bu bana biraz tuhaf gelse de hiç aldırmıyor, gene anlatmaya devam ediyordum. Ulus'a geldik. Ben ayrılmak zorundayım. İşte o zaman Ruhi "kusura bakmayın sizinle konuşamadım, hava soğuk akşama oyunum var, görüşeceğiz" dedi. Dil Tarih Coğrafya fakültesinden Behice Boran, Pertev Naili Boratav ve Niyazi Berkes'in atılmasının gündemde olduğu siyasi bakımdan yoğun bir dönem idi. Ruhi Su ile ikinci karşılaşmamız kapatılan korosunda oldu. Türkülerle başlayan, türkülerle devam eden yakınlaşmamız o döneme özgü siyasi örgütlenmenin içinde de sürdü. İkimiz de TKP üyesiydik. Arkadaşlığımız sevgiye dönüştü. 1950 yılında tutuklandık. Beşer yıl mahkumiyet, yirmişer ay sürgün cezası aldık. Harbiye cezaevinden sivil cezaevine gönderilmeden önce evlendik. Yani nikahlandık. Nikah şahitlerimiz, Behice Boran ile Nevzat Hatko oldu.

Y.Uzun : *Anlattıklarınız tarihsel bir kesit ve bir bütünün parçaları. Özellikle belirtmek istediğiniz bir anınız var mı?*

S.Su: Çok anım var. Birini anlatayım. 1950 yılının baharındayız. Ruhi Su, Aşık Veysel'in bir konserine katılma teklifi almıştı. Salon tıklım tıklım dolu, Ankara'nın aydını, kaymak tabakası ve Altındağ semtinin sakinleri hep oradaydı. Aşık Veysel'le Ruhi Su birlikte sahneye çıktılar. Önce Veysel sonra Ruhi söyledi. Alkış, kıyamet... Bir türlü Ruhi'yi bırakmıyorlardı. Büyük bir coşkuyla ayrıldık konser salonundan. Konserde ailemle birlikteydim. O gecenin sabahı şafak sökerken kapı çaldı. Birden yataktan fırladım. Sanki bekliyormuşum gibi karşımda Ruhi... Kucak dolusu bahar dallarıyla "uyuyamadım, geldim işte" dedi. Ne yapacağımı şaşırdım. Annem, ağabeyim ne der kestiremiyordum. Bizimkiler hemen kalktılar, bir tatsızlık olmadı. Ama ben o günün tadına tam vardığımı söyleyemem.

Y.Uzun : *13 uzunçalar, 15 küçük plak, opera çalışması, radyo programları ve sayısız konserler... Bu çalışmaların geri planında elbette tükenmez bir enerjiyle okuyan, araştıran, derleyen ve siyasi iktidara kafa tutan bir Ruhi Su var. Yüzlerce diyebileceğimiz türkülere ulaşıp, onları kendi süzgecinden geçirmek kolay mıydı? Kısaca neler yaşadı?*

S.Su: Neler yaşamadı ki. Ruhi çocukluğundan beri hep türkü söylemiş. Birinci dünya savaşının sonunda Adana'da "kaç kaç" yılları. Bu yılları Toroslarda geçiriyor. Çok güzel türküler öğreniyor. Müzik Öğretmen okuluna gitmeye çalışıyor. Acılarla dolu bir öykü.

1944 yılında, halkevinde ilk türkü resitalini verdi. Bu konsere Sabahattin Eyüboğlu ve Adnan Saygun da geldiler. İlk koro çalışması müzik öğretmenleri korosudur. Bu koronun adı

"Ses ve Tel Birliği"dir. İkinci koro çalışması Dil Tarih Coğrafya Fakültesindedir. En son 1975'te kurulan ve halen devam eden "Ruhi Su Dostlar Korosu"dur. Ruhi Su radyoya konservatuardan Avusturyalı bir hocasının Vedat Nedim Tör'e önerisiyle girer. Radyo programlarına başlamasıyla birlikte rahatsızlıklar ve baskılar da başlar. Radyo müdürü Mesut Cemil Bey Ruhi Su'yu çağırır, "seni radyoda harcamayalım, biraz ara verelim" der. Ruhi'de "hayır harcıyalım, harcıyalım" der. " O zaman kardeşim senin için komünist diyorlar, alevi türküleri söylüyor diyorlar". Radyodan böylece ayrılıyorlar. Ruhi Su'ya ilk resmi baskı radyodan oldu. İkincisi operadayken İtalya'ya mesleği ile ilgili çalışmalar yapmak için verilen pasaportun geri alınmasıdır. Sonrasını biliyoruz. 1977'ye kadar pasaport vermediler.

Ruhi Su'ya en büyük baskı ona türkülerini söyletmemeleriydi. 12 Eylül dönemi bunu çok bilinçli bir biçimde uygulamıştır.

Derleme yaparken çok sıkıntılar yaşadı. Birkaç kez Anadolu'ya gittiğinde eşraf evine konuk olmadığı zamanlar başına çok şeyler gelmiştir. Örneğin, ressam Rasin Arsebük, Ersin Alok ve eşi, birkaç arkadaşı daha Doğu Anadolu'ya herkes kendi alanında derlemeler yapmak üzere geziye çıkarlar. Gezinin bir yerinde jiple izlenirler ve gezi yarıda kalır. Bir keresinde de Tarsus'un bir köyünde yanında hüviyet olmadığı gerekçesiyle karakola teslim edilir. 1980 sonrasında da benzer olaylar yaşanacaktır. Adana dolaylarında türkü derlemeye çalışırken, Kadirli kaymakamı anayasa oylamasının yaklaştığını gerekçe göstererek Ruhi Su'nun orayı terketmesini söyler. Ruhi sabaha karşı İstanbul'a geldi. Bu olay Dadaloğlu plağının çıkmasına neden oldu. Dadaloğlu için bir şeyler arıyordu. O döneme ait bir kırık hava belki. Ruhi 1946'lardan beri Dadaloğlu söylerdi. Dadaloğlu plağının son şeklini bir dostun evinde söylediği zaman banda alamadık aldırtmamıştı. Kendine göre o eksiği tamamlamadan istemiyordu. Ölümünden sonra Dadaloğlu ve çevresine ait türküleri bir araya getirerek ancak bir kaset yapabildik. Bu son engelleme Ruhi'de büyük sıkıntı yarattı. "Bu kadar yaşlanacağımı düşünmemiştim" diyordu. Bunun yaşla ilgisi yoktu. Ruhi hastaydı teşhis konamıyor ve pasaport verilmiyordu.

Ruhi su derlemelerinin çoğunu büyük kentlere göç etmiş Anadolu halkından yapmıştır. Üzücü olaylar onu yıldırmamıştır. Ama onu hastalık teslim almıştır.

Y. Uzun: *Ruhi Su'ya ölümünden önce yalınlığın, berraklığın simgesi bir anıt mezar yapıldı. Bu anıt mezarın öyküsünü (başına gelenleri) anlatır mısınız?*

S.Su: Anıt, Mimarlar Odası'nın açtığı bir proje yarışması sonucunda gerçekleşti. Feride Çiçekoğlu ve Zafer Aldemir'in projesi birinci seçildi. Camdan olan bu anıt Paşabahçe fabrikasında yapıldı. Bu işe yöneticisi, işçisi dört elle sarıldılar. Anıt'ı Paşabahçe fabrikasından Ruhi Su'yu yolcu ediyormuşçasına toplu olarak geçirdiler. Daha sonra Ruhi Su'nun mezarını buğdaylarıyla, anıt taşıyla birlikte yok etmeye çalıştılar. Önce buğdayları yoldular, anıt taşını kurşunladılar, parçalamaya çalıştılar. Su gibi berrak gölge etmeyen çok sevdiğim bu cam sütunu bir bakıma 12 Eylül döneminin de simgesi olan kurşun yaralarıyla birlikte "yolun kenarına" blok taşla düzenlenmiş yeni yerine taşıyacağız. Bu düzenlemeyi Marmara Üniversitesi Öğretim üyelerinden Prof. Saim Bugay yapmaktadır. Çalışmalarını İda dağının eteğinde Mimar Halit Beşel'e ait Truva mermer ocağında sürdürdü. Emeğini cömertçe kullanan Saim Bugay'a ve taşını bize cömertçe harcayan Halit Beşel'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Y. Uzun: *Bu dönemde, "biz Ruhi Su'nun türküleriyle büyüdük" cümlesi sık duyuluyor. Ruhi Su bugün büyük bir özlem. Yalnız bu özlemi sanki Ruhi Su hazırlayıp gönderiyormuşçasına özenle sunduğunuz kasetler azaltıyor. Ruhi Su aramızdan ayrıldıktan sonra neler yaptınız? Hangi kasetleri çıkardınız?*

S. Su: Ruhi Su aramızdan ayrıldıktan sonra sazından, sesinden dinleyicilerine ulaşmamış türkülerini plak ve kasetler halinde yayınlamayı bir borç bildim. Yaptığım bu iş belgesel değeri ağır basan bir arşivleme çalışmasıdır. Birinci ölüm yıldönümünde "Ekin idim oldum harman" uzunçaları kasetiyle birlikte 1987'de Türkiye ve Fransa'da basıldı. Paris'te o yıl yayınlanan aynı türdeki uzunçalarlar arasında Charles Cros Akademisi'nin büyük plak ödülünü kazandı. Daha sonra "Ezgili Yürek", "Pirsultan'dan Levni'ye", "Ekin idim oldum harman", "Kadıköy Tiyatrosu Dinletisi", - "Beydağı'nın Başı", "Huma Kuşu", "Dadaloğlu ve Çevresi", "Sultan Suyu" ve son olarak "Dostlar Tiyatrosu Konseri, Sümeyra Çakır-Ruhi Su" kasetlerini çıkardım.

Y. Uzun: *Ruhi Su, Radyo ve Televizyonda neden yok? Bir yasak mı var?*

S. Su: Bu yıllara kadar sorulduğunda, Ruhi Su, radyo ve televizyonda birinci derecede yasaktı. Böyle söylüyorlardı. Tabii yasal dayanağı olmayan siyasi bir yasak. Şimdi bir talep yok diyorlar. Bu da inandırıcı değil bence, televizyonda yayınlanan bir sürü program bir talep sonucu mu yayınlanıyor.

Ayrıca şunu da eklemek istiyorum. Bu yıl Yunus Emre Sevgi Yılı. Ruhi Su, Yunus Emre'ye ait incelemelerini 1940 yılından başlayıp ölünceye dek sürdürmüş bir sanatçıdır. TRT ve Kültür Bakanlığı istedikleri kadar gözardı etmeye çalışsınlar, bu eserin kalıcılığını, hem de tek başına kalıcılığını engelleyemeyeceklerdir.

Y. Uzun: *Teşekkür ederim.*

S. Su: Ben teşekkür ederim.

İSVİÇRE EMEK PARTİSİ'NİN 14. KONGRESİ YAPILDI

"Kongremiz Dünya'da ve ülkemizde bir dizi çok önemli olayların geçtiği bir dönemde toplanıyor." KP kongrelerinin açılışlarında bol bol duyduğumuz bu beylik cümlenin her halde anlamına en uygun olanı geçtiğimiz 7-8 Eylül tarihlerinde toplanan İsviçre Emek Partisi'nin 14. Kongresi oldu. Gerçektende dakiklikleriyle pek övünen İsveçliler, Dünyayı sarsan 3 gündeki dev gelişmeler ve tarihe karışmaya hazırlanan SSCB'de KP'nin kapatılmasından iki hafta sonra 14. Kongrelerini "Açıklık ve Eylem Partisi İEP'ye Üye Olunuz" belgisi ile topladılar. İsviçre Emek Partisi, İkinci Dünya Savaşı başlangıcında Nazi Almanyasını gücendirmekten pek çekinen zamanın "tarafsız" (halen de öyle geçinirler ya) hükümeti tarafından kapatılan İsviçre Komünist Partisi yerine savaşın hemen ertesinde kurulmuştu.

14. Kongre'lerinde partililer "İsviçre'de hâlâ komünist var mı?" sorusuna cevap verdiler: Evet var. İsviçre basınında Kongre haberini son günlerde özellikle Batı Avrupa iletişim araçlarının balıklama daldıkları "antikomünist histerinin" oldukça uzağında yer verdiler.

Cenevre'de toplanan Kongre'de parti tüzüğünde bir dizi değişiklikler yapıldı. Bunların başında tüzükten "demokratik merkeziyetçiliğin" çıkarılması ve komünizme atıfta bulunan maddelerin değiştirilmesi vardı. Bu tüzük değişiklikleri bir grup Zürih kanton delegelerinin "parti tarihiyle bağlarını silmeli" gerekçeli muhalefetlerine karşın oy çokluğuyla Kongre'de kabul edildi. Ne var ki tüzükten çıkarılan deyimlerin parti programında varlığını sürdürmesi de dikkati çekti. Çelişkili görüntüyü Cenevre kanton milletvekili Erica Dauber-Pauli açıklığa kavuşturdu: "Bazı üyelerimiz için komünizm amacımız olarak kalıyor, diğer üyelerimiz içinse varlığı sürecek ütopik bir görüş."

Parti tüzüğünde ve Kongre açıklamalarında kullanılan terimlerde Lenin ve Engels'ten yapılan alıntı ve atıflar kalkarken sadece Karl Marx ve onun kapitalizm analizine yer verildi.

Genel Başkan J. Spielmann, Kongre'nin açış konuşmasını yaparken

Yeni Parti Yapısı Ve Kadın Kotası:

İsviçre Emek partisi 14. Kongresi tüzük ve terimlerin yanısıra parti yönetim yapısı üzerine de köklü değişiklikler kararı aldı. Kısacası reform rüzgarı sadece yazılı belgelerde kalmadı. Kongre parti merkez komitesini (Genel Yönetim Kurulu adıyla) değiştirerek seçti. Genel Sekreterliği kaldırarak Jean Spielmann'ı Genel Başkan olarak göreve getirdi. Yönetim Kurulu kendi içinden bir Yürütme Kurulu başkanı, bir de Yönetim Kurulu başkanı seçecek. Sonuçta Genel Başkan'ın yanısıra diğer iki başkan ile üç kişilik ulusal başkanlık kurumu oluşturuldu. Aynı zamanda kongre kabul ettiği yeni kota sistemi ile tüm yönetim organlarında tek bir cinsin organ üyelerinin % 60'ını geçmesini yasakladı. Yeni kabul edilen kota ile yapılan

Merkez Komitesi (Genel Yönetim Kurulu) seçimleri sonucu yeterli sayıda kadın aday olmasa dahi ayrılan kotaya göre boş üyelik bırakıldı. 14. Kongre'de seçilen yeni GYK 24 Erkek, 14 kadın ve 7 boş üyelik (kadınlara ait) ile çalışmalarına başladı. Yeni yöneticilerin 3'te 1'i daha önce hiç yöneticilik yapmamış yeni isimlerden oluşturuldu. Armand Magnin, Roger Dafflon gibi parti eski genel sekreteri, Cenevre belediye Başkanlığı, eski milletvekilliği yapan tanınmış isimler yeni GYK'da yer almadılar.

İsviçre'nin 10 kantonunda örgütlü 3500 aktif üyesi bulunan İ. Emek Partisi, yaklaşan genel seçimlere, diğer alternatif sol partiler ve İsviçre Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadına Parlamento'da ortak grup oluşturma çağrısı yaptı.

Kapitalizmi Aşmak:

Kongre partinin amacını "kapitalizmi aşmak ve İsviçre toplumundasosyalizmi geliştirmek için en geniş çoğunluğu birleştirmek, toparlamak" olarak saptadı. Sosyalist ülkelerdeki son gelişmelerin iki tip tepkiye yol açtığı belirtildi. 1- Çoğunluğu genç olan yeni üyelerin partiye katılması, 2- Komünist ideallere karşı artan şüphecilik. Tüm bunlara karşın kongre genel bilançonun olumlu olduğunu, Berlin duvarının yıkılmasından sonra üye sayısının arttığını açıkladı. Parti Genel başkanı J. Spielmann da "partiden ayrılacağını açıklayan hiçbir üye olmadı, tam tersine partiye şimdi daha fazla gerek olduğu kanısı hakim" dedi.

14. Kongre Sovyetler'deki gelişmeleri uzun uzun tartıştı, 1990'da yapılan parti konferansının "Otoriter Sosyalizmin Eleştirisi" üzerine aldığı kararı tekrar onaylarken, daha önce KP'ler tarafından yönetilen rejimlere karşı eleştirel konumlarının oldukça zayıf olduğunu belirterek özeleştirisini yaptı.

İsviçre Emek Partisi 14. Kongre'si bundan sonra partinin uluslararası dayanışma çizgisinin "Demokrasinin Evrensel İlkeleri ve İnsanlık Onurunun Korunması" çerçevesinde olacağını karar altına aldı.

Ü.Doğan

SBP ŞİŞLİ İLÇESİ
EKİM AYI SÖYLEŞİ PROGRAMI

MARKSİZM
GÜNÜMÜZ DÜNYASI
VE TÜRKİYE

KONUŞMACILAR

8 Ekim Salı : Halil BERKTAY
11 Ekim Cuma : Ömer LAÇİNER
15 Ekim Salı : Zülfü DİCLELİ
18 Ekim Cuma : Atilla AYTEMUR
22 Ekim Salı : Mehmet ALTAN
25 Ekim Cuma : Tektaş AĞAOĞLU

Saat 19.30

PANEL
26 Ekim Cumartesi, Saat 14.00
Çağatay ANADOL - Murat Belge
Haydar KUTLU

SBP
Sosyalist Birlik Partisi
Kocamansur Sok. No: 77/4 Şişli
(G.Ülkü-G.Özcan Tiyatrosu arkası)